

**AVVA JUSTIN ĆELIJSKI
TUMAČENJE POSLANICE KOLOŠANIMA
SVETOG APOSTOLA PAVLA**

UVOD
PRVA GLAVA
DRUGA GLAVA
TREĆA GLAVA

ČETVRTA GLAVA

U v o d

[sadržaj](#)

Osnovna blagovest Apostolovog Evanđelja Kološanima jeste ovo: Bogočovek Hristos je sve i sva u svima svetovima, i u Njemu Crkva. Ustvari, on i jeste Crkva odiskoni, od stvaranja sveta, od pojave stvari: *"On je pre svega, i sve je u Njemu"* (Kol. 1,17). Jer je On - Bog, On - Tvorac, On - Promislitelj, On - Spasitelj; On - život životu, i biće biću, i postojanje postojanju: *"sve se kroza NJ i za NJ sazda"* (Kol. 1,16). On je cilj svemu što postoji. Sva tvorevina sazdana je kao Crkva, i sačinjava Crkvu, a *"On je glava telu Crkve"* (Kol. 1,18). To je logosno svejedinstvo stvari i logosna svecelishodnost stvari. Greh je jedan deo tvorevine odvojio od tog logosnog svejedinstva i svecelishodnosti, i potopio u alogosnu besciljnost, u smrt, u pakao, u muke. Radi toga Bog Logos silazi u naš zemaljski svet, postaje čovek, i kao Bogočovek izvršuje spasenje sveta od greha. Njegov bogočovečanski domostroj spasenja ima ovaj cilj: da sve očisti od greha, da sve ologosi, da sve osveti, da sve učlani u bogočovečansko telo Crkve, i na taj način vrati logosnom svejedinstvu i logosnoj svecelishodnosti. Drugim rečima: da sve ucrkvi i ocrkvi, uhristovi i ohristovi, ubogočoveči i obogočoveči. Da to ljudi s uspehom postižu, On je dao i sve potrebne božanske sile, kojima On kao ovaploćeni Bog Logos raspolaže: *"jer u Njemu živi sva punoća Božapstva telesno"* (Kol. 2,9). Zato je stožerna i rukovodna blagovest i zapovest: u Crkvi živeti - *"dostojno Boga"*, ovaploćenog Boga, i rasti *"rastom Božjim"* - u čoveka savršena u Hristu Isusu (Kol. 1,10; 2,19; 1,28). Jer je cilj našeg zajedničkog, sabornog življenja u Crkvi: *"da pokažemo svakoga čoveka savršena u Hristu Isusu"* (Kol. 1,28).

Savršen čovek! je li to moguće? Da, ali samo u savršenom Bogočoveku, i od savršenog Bogočoveka: jedino se u Njemu i Njime čovek preobražava u savršenog čoveka. Van Njega i Bez Njega, čovek uvek zauvek ostaje nedovršen i nesavršen, ostaje kukavno polubiće ili nakazno kabiće. Jedino sa Njim i u Njemu čovek se pričešćuje Svebića, i ulazi u carstvo Večne Božanske Istine, Večne Božanske Ljubavi, Večne Božanske Radosti, gde nema ni tuge, ni smrti, ni uzdisanja. Čovekovo biće samo Hristom prelazi iz smrti u život, iz vremena u večnost; uzleće sa zemlje na nebo, tražeći *"ono što je gore gde Hristos sedi s desne strane Boga"* (Kol. 3,1). Misao

tvoja, uvek ostaje polumrtva, i svemrtva, dok Hristom ne vaskrsne iz mrtvih, ne savlada smrt i njene sile, ne nadrašte prostor i vreme, i ne ovlada bogočovečnošću i kroz nju večnošću, i tako se sva obrete u čudesnom carstvu Trosunčanog Božanstva - gde sladčaji Gospod Hristos Sveljubavlju i Sveistinom i Svepravdom caruje i vlada. Nezadrživa hristočežnjivost je odlika i oznaka hrišćanina: kroz svako osećanje, kroz svaku želju, kroz svaki doživljaj on je u poletu ka Hristu, sav neboletan, nikad okovan zemljom, nikad prikovan zemnim, uvek misleći "*o onome što je gore a ne što je na zemlji*" (Kol. 3,2). Zato su mu i misli besmrtnne i nebesne, jer Hristove; zato su mu i osećanja besmrtna i nebesna, jer Hristova; zato su mu i doživljaji besmrtni i nebesni, jer Hristovi; zato su mu i dela besmrtna i nebesna, jer Hristova. Postepeno i neprestano on kroz svete tajne i svete vrline preobražava sebe u Hristova besmrtnika, savlađujući zemno nebeskim, vremensko večnim, čovečje Bogočovečjim, dok se najzad svim svojim životom ne obrete sav u Hristu, jer je život nas hrišćana "*sakriven s Hristom u Bogu*" (Kol. 3,4). A kad je naš život sav u Hristu Bogu, onda - koja ga to smrt može oteti od Njega? koji to đavo? koji to pakao? koja to strast i vlast i slast? Hristov si! A to znači: onebesio si sebe, sav mirišeš na nebo, ne zaudaraš na zemlju, postao si vaistinu - "nebeski čovek". Ima zemljan čovek, ima nebesan čovek. Prvi tvoj čovek je zemljan, drugi je nebesan; prvi je od zemlje, drugi je s neba. Tvoj drugi čovek, to je Gospod s neba, i ti u Njemu (sr. 1. Kor. 15,47-49). Po tvom prvom čoveku ti si od Adama, zato si zemljan; po tvom drugom čoveku ti si od Gospoda Hrista koji je s neba, zato si nebesan. Ti si Hristom hrišćanin; a Gospod Hristos je - "čovek s neba" (1. Kor. 15,47). Čovek s neba, ali na zemlji: da bi sve onebesio, i vratio nas u našu večnu postojbinu nebesku (sr. 1. Kor. 15,47-57).

"Nebeski čovek" i jeste novi čovek: i tvoj i moj i svakog ljudskog bića; to si ti sam, samo - obnovljen, ohristovljen, obožen, obogočovečen, onebesen; ti sam - samo presazan Crkvom po liku Gospoda Hrista koji te je i sazdao nekad čovekom (Kol. 3,10). Taj tvoj novi čovek sav je izgrađen od svetih vrлина evanđelskih: od milostivosti, od dobrote, od smernosti, od krotosti, od molitve, od trpljenja, od ljubavi (Kol. 3,12-14). A sve to i nije drugo do tvoje blagodatno - vrlinsko ucrkovljenje i ocrkovljenje, tvoje saovaploćenje Hristu i Njegovom Bogočovečanskom telu - Crkvi (Kol. 3,15). I kad se sav obreteš u Crkvi - svom dušom, svim srcem, svim umom, svom snagom, ti onda ne prestaješ stalno doživljavati onu svemilu večnu blagovest - sveblagovest, onu sveslatku večnu radost - sveradost: "*Hristos - sve u svemu*" (Kol. 3,11): sve i sva u svima svetovima, sve u tebi, i u svetu oko tebe, i u svetovima oko tebe i iznad tebe i ispod tebe; i ti sav u Hristu, u presvetoj tajni Njegovoj - Crkvi, tajni, koja je bila sakrivena i od samih svetih Anđela i Arhandela, tajni koja sačinjava najogromnije čudo Božje u svima svetovima, tajni - svetajni, pred kojom i sami Anđelski Umovi u svetom strahu ćute, akamoli ljudski, zemaljski, ilovačni! ... Da, Crkvom i u Crkvi čovek postaje božansko veličanstvo, besmrtno, večno, bogočovečno. A za takvog čoveka svečudesni i svečudotvorni Gospod Hristos postaje, i zanavek ostaje - sve u svemu: sve u ovom svetu, sve u nebeskom svetu, sve u nadnebeskom svetu, sve u svima svetovima vidljivim i nevidljivim, sve, sve, sve ...

NAPOMENE:

1. Pri korekciji ovog avinog "Tumačenja poslanice Kološanima Sv. apostola Pavla" koristili smo izdanje manastira Čelije kod Valjeva, Beograd 1986; a za korekciju staro-grčkog teksta poslanice koristili smo: Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΩΝ «Ο ΣΩΤΗΡ» ΑΘΗΝΑΙ – ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1980, i internet izdanje Myriobiblos - Home of the Greek Bible - Library of the Church of Greece, na linku: <http://www.myriobiblos.gr/bible/nt2/default.asp> (Zor. A. St.).
2. Videti Pogovor na kraju knjige "Tumačenje Poslanica I i II Korinćanima Sv. Apostola Pavla" (izd. Man. Čelije, Beograd 1983, str. 481-492), koji u svemu važi i za ovo izdanje. - Prim. urednika.

1,1-2

[sadržaj](#)

Kol. 1,1-2: 1 Pavle, po volji Božjoj apostol Isusa Hrista, i brat Timotej, 2 svetima u Kolosi i vernoj braći u Hristu: blagodat vam i mir od Boga, Oca našega, i Gospoda Isusa Hrista.

1,1

Sveti apostol i živi otvoreno i radi otvoreno. U njega nema ničeg zakulisnog i sakrivenog i zavereničkog. U samom početku kaže ko je i šta je. *Apostol* sam, poslanik sam Isusa Hrista, koji vam donosi ono što vam po njemu šalje, ko? Sam Gospod Isus Hristos. Ne samo sadržina moga apostolstva nije od mene, već ni samo apostolstvo, jer sam "*apostol - po volji Božjoj*". A dok sam živeo po svojoj volji, bio sam najljući gonitelj Hrista i Njegovih apostola. Poznato vam je šta se dogodilo sa mnom, te sam staru volju odbacio i sav se potčinio volji Božjoj u Hristu Isusu. Sada, sva moja volja samo jedno hoće: da bude sva Njegova, da On kroz nju i hoće i dela. Tako i biva. Svedok je i "*brat Timotej*". Tako živimo, tako i propovedamo. Sebe ne propovedamo (2. Kor. 4,5), jer ništa svoga nemamo: sve je od Hrista, i radi Hrista. Ako hoćete, nas i nema u nama, nego "*sve u svemu*" - On, Gospod i Spasitelj naš Isus Hristos (Kol. 3,11).

1,2

"Svetima u Kolosi". Naše apostolstvo - svetost vaša: eto u čemu je ono, i radi čega je ono, i Hristos u svetu od koga je ono. Da budete sveti, - to je cilj i vaše vere i našeg apostolstva vama: "vernoj braći u Hristu". A vi ste verom "u Hristu" koji vas i osvećuje. Vera vas drži u Njemu, u Njegovoj istini, u Njegovoj ljubavi, u Njegovoj pravdi, u Njegovoj svetinji i svetosti, te živite *svetim* životom. Živeći *verom* u Hristu, mi se hrišćani toliko srođujemo međusobno u Njemu da postajemo *braća* po veri. Sveta osećanja evanđelska vezuju nas u sveto bratstvo. To je najuzvišenije bratstvo na zemlji. I jedino besmrtno. Da, verom Hristovom ljudi postaju jedni za druge besmrtna braća. "Mi se nazivamo verni ne samo zato što verujemo, nego i zato što nam je Bog poverio tajne koje pre nas ni Anđeli znali nisu."^[1]

A svetosti, i veri, i svetom bratstvu u veri glavne životne sile jesu "*blagodat i mir od Boga, Oca našega, i Gospoda Isusa Hrista*". One ih drže, vode i nose. Mi dajemo srce, a one su sile srca, sile od Boga: mi dajemo dušu, a one su sile duše, i to od Boga; mi dajemo volju, a one su sile volje, opet od Boga. *Blagodat* i čini svetost svetošću, i veru verom. Kao što oko čini vid vidom, i uho - sluh sluhom. Na celom putu spasenja, od početka do kraja, *blagodat* Božja i *mir* Božji neophodni su našoj veri i našem osvećenju. Eto čiji smo, eto od koga smo: od Svete Trojice. Jer je od Nje *blagodat*, od Nje *mir*, i u njima sve božanske sile koje izgrađuju naše spasenje kroz naše ohrisovljenje, oboženje, otrojičenje u Crkvi.

1,3-8

Kol. 1,3-8: 3 Zahvaljujemo Bogu i Ocu Gospoda našega Isusa Hrista, moleći se svagda za vas, 4 pošto čusmo veru vašu u Hrista Isusa i ljubav koju imate k svima svetima, 5 zbog nade koja vam je spremljena na nebesima, za koju pre čuste u reči istine evanđelja, 6 koje je kod vas, kao i po svemu svetu, i plodno je i raste, kao i u vama od onoga dana kako čuste i poznaste blagodat Božju u istini, 7 kao što i naučiste od Epafrosa, ljubljenog našeg drugara u služanju (= ljubjvenog našeg saslužitel.a, satrudnika), koji je za vas verni sluga Hristov, 8 koji nam i javi vašu ljubav u Duhu.

1,3

Vera u Hrista izvodi dušu iz svake smrti, iz svakog pakla, iz svakog đavolstva, i uvodi u besmrće, u raj, u anđelstvo. A to ona čini ljubavlju, molitvom, nadom, pokajanjem, postom, smirenošću, krotošću, milostivošću, i ostalim svetim podvizima. Takva vera kod hrišćana raspaljuje u apostolovoj hristoljubivoj duši molitvenu zahvalnost i razgara požarnu molitvenost. I sveti apostol se "*svagda*" moli za hrišćane. Zašto? Zato što su uvek opkoljeni mnogim sablaznima sveta, koje stalno vojuju na njih, eda bi im ili umanjile veru, ili oslabile, ili uništile. U podvigu vere čovek je sav na putu ka Bogu, zato i napada na njega sve što je protiv Boga: od

najmanjeg zla do samog đavola. Opasnosti vere su bezbrojne i ogromne, jer su zla neverja bezbrojna i ogromna. Tu se radi o onome što je najglavnije u našem zemaljskom svetu: o bogolikoj duši ljudskoj. O nju se stalno vodi ogromna bitka, koja će trajati sve do Strašnoga suda, bitka između svetlih Anđela nebeskog dobra i mračnih đavola paklenog zla. Zato je potrebno da duša čovekova stalno bude ograđena molitvama Svetih, koje su kadre odbiti svaku zlu silu, usremljenu na nju.

1,4

"*Moleći se svagda*" za Kološane, sveti apostol zahvaljuje "*Bogu i Ocu Gospoda našega Isusa Hrista*", jer, veli: "*čusmo veru vašu u Hrista Isusa i ljubav koju imate k svima svetima*". Dva razloga za neprestanu molitvu: *vera* u Hrista i *ljubav* k bližnjima. Da bi *vera* jačala iz sile u silu, rasla iz podviga u podvig. A *ljubav*, da ne bi malaksala, da se ne bi razočarala videći mane i grehe svojih bližnjih, i zbog toga prestala da ih ljubi. Ljubiti grešne ljude istrajno i neprekidno, nije moguće bez molitve, bez napornog molitvenog podviga. Jer molitvom čovek izmoljuje od Boga sile, koja mu je neophodna da bi mogao ljubiti ljude i u gresima njihovim. Za usrdnu smirenu molitvu Bog daje *ljubav*. Jer molitva, šta je? Dokaz naše *ljubavi* k Bogu kao našem Ocu i Promislitelju i Spasitelju; i dokaz naše *vere* u Hrista Boga, a kroz to i našeg poverenja u Njega. Da, *ljubav* prema bližnjima, prema ljudima je od *vere* u Hrista. Vera "*ljubavlju radi*" (Gal. 5,6), ljubavlju živi, ljubavlju postoji. Kao što opet *ljubav* sva izvire iz *vere*, koja je vezuje sa Bogom, izvorom besmrtno i večne i bezgranične ljubavi, jer: "*Bog je ljubav*" (1. Jn. 4,16).

1,5

Besmrtna sestra vere i ljubavi je *nada*. Ona je sva nebočežnjiva. Dok ljubav razliva dušu našu po braći na zemlji, dotle je *nada* vuče u gornje svetove. Ona je ta koja posreduje pred Sladčajšim za našu ljubav i veru na zemlji. Oslanjajući se sva na svemoćnog Gospoda, ona Ga umilostivljuje te daje duši našoj blagodatne, božanske sile da istraje u veri i ljubavi. Ustvari, Evanđelje Spasovo je Evanđelje *vere*, *ljubavi* i *nade*. U njima i spasenje, jer one uvode i u duši rasplode i sve ostale svete evanđelske vrline. Sva *istina Evanđelja* je u njima, i daje se sa njima, kroz njih i radi njih. To može proveriti svaki ako hoće, ako ima revnosti. A revnost je oganj koji u duši naročito raspaljuje *nada*, nada da iza svih podviga i trudova i muka - stoji neiskazana božanska nagrada: večno blaženstvo u večnom carstvu ljubavi Hristove. Zato nada ushićeno po nebu hodi, a po zemlji veru i ljubav iz podviga u podvig vodi. Ako ima nebeske vrline, to je nada. Ako i jedna evanđelska vrlina onebesi čoveka, to je ona. Sva je od neba, zato sva vuče k nebu. Najviše njome hrišćanin postaje nebeski čovek. A verom i ljubavlju - zemaljski anđeo.

1,6

Evandjelje je blagovest za sav svet. U njemu za svako biće ima toliko božanskog dobra, božanske istine, božanske ljubavi, božanske sile, da svako može u njemu i naći svoje božansko naznačenje i ostvariti ga u uslovima svoga postojanja. Sve što je evanđelsko, ima u sebi logosne stvaralačke sile kojom raste i donosi božanski plod u čoveku, a odbacuje ono što izaziva opadanje, propadanje i smrt. "*Plodno je*" *Evandjelje*, kada seme njegovih božanskih istina padne "na dobru zemlju". A dobra zemlja, to je "dobro i čisto srce". Srce pak postaje dobro i čisto od evanđelskih vrлина. To je put trudan i naporan. Drži li čovek u takvom srcu seme evanđelskih istina, i trudi li se oko njega neumorno evanđelskim podvizima, ono "raste" i - "rod donese u trpljenju" (sr. Lk. 8,8.15). I čovek svim bićem saznaje da je sva božanska *istina u Evandjelju*; i u njoj - sva *blagodat Božja*.

1,7

Isto *Evandjelje* propovedaju svi sveti Apostoli, jer je ono, ne od njih već od Boga: "*Evandjelje Božje*" (Rim. 1,1). I sve njih jedan isti Sveti Duh nadahnjuje istim *Evandjeljem*. Tako, *Epafras* objavljuje isto *Evandjelje* koje i apostol Pavle. On je njegov "*ljubljeni drugar u služenju*" *Evandjelju*, i njegov radosni "*sarob* = σὺνδουλός" u služenju *Evandjelju*, i kroz *Evandjelje* - ljudima. Razlika među propovednicima *Evandjelja* je ne u istini, već u revnosti propovedanja. Svi oni propovedaju istu istinu, samo jedan sa više a drugi sa manje sile, jer se sila daje srazmerno revnosti.

1,8

U hrišćana sve je bogočovečansko, ništa čisto čovečansko. To naročito važi za *ljubav* hrišćansku. Ona je od Duha Svetog, i sva u Duhu Svetom. Mi dajemo srce, a *ljubav* nam daje *Duh Sveti*. "*Ljubav Božja*" se izliva "u srca naša Duhom Svetim koji je dat nama" (Rim. 5,5), dat kroz svete tajne i svete vrline. Zato je *ljubav* hrišćanska jedinstvena po svemu u našem čovečanskom svetu: sva je sveta, sva bestrasna, sva besmrtna. Budući takva - "ona je iznad svake druge ljubavi; kao neka carica vlada nad svojim; nju ništa zemaljsko ne rađa: ni navika, ni dobročinstvo, ni priroda, ni vreme, već ona silazi odozgo, s neba. I što te čudi, ako joj za postojanje nije potrebno dobročinstvo, i što ona ni u zlopaćenjima ne propada? *Ljubav* duhovna se ničim ne zatire, jer je takav njen sastav. Ni vreme, ni dug život, ni zlopaćenje, ni neprijatnosti, ni gnjev, ni uvreda, niti išta drugo prodire u tu *ljubav*, niti je šta može uništiti.[2]

1,9-20

Kol. 1,9-20: 9 Toga radi i mi, od onoga dana kako čusmo, ne prestajemo moliti se Bogu za vas i iskati da se ispunite poznanjem volje njegove u svakoj mudrosti i razumu duhovnom, 10 da živite dostojno Boga - ἄξιως τοῦ Θεοῦ[3] - na svako ugađanje, budući plodni u svakom dobrom delu, i rastući u poznanju Boga, 11 jačajući svakom snagom - ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι - po sili slave njegove za svako trpljenje i dugo podnošenje s radošću, 12 zahvaljujući Ocu koji nas osposobi za udeo u nasledstvu svetih u svetlosti, 13 koji nas izbavi od vlasti tame i premesti u carstvo Sina ljubavi svoje, 14 u kome imamo iskupljenje krvlju njegovom, oproštenje grehova, 15 koji je lik Boga nevidljivoga, rođen pre svake stvari, 16 jer kroz njega bi sazdana sve što je na nebu i što je na zemlji, što se vidi i što se ne vidi, bili Prestoli ili Gospodstva ili Poglavarstva ili Vlasti: sve se kroza nj i za nj sazda. 17 I on je pre svega, i sve je u njemu. 18 I on je glava telu Crkve, koji je početak, prvenac iz mrtvih, da bude on u svemu prvi; 19 jer bi volja Očeva da u njemu obitava sva punoća - πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, 20 i kroza nj da pomiri sve sa sobom, stvorivši mir krvlju krsta njegova, kroza nj sve, bilo na zemlji ili na nebu.

1,9

"Toga radi" što je život hrišćana život u božanskim svetinjama i vrlinama, neophodno je da se oni ispune *"poznanjem volje Božje u svakoj mudrosti i razumu duhovnom"*. Za takav život koji je po svemu besmrtn, beskonačan i večan, potrebne su besmrtne, beskonačne i večne sile Božije. Napredovanje u tome životu zavisi od Boga koji daje sile, i od nas koji upotrebljavamo te sile. A On ih nikome ne nameće nego ih daje svakome po njegovom traženju i revnosti. Revnosti u evanđelskim podvizima, u tvorenju volje Božje, u vršenju zapovesti Božjih. Ukoliko primoravamo sebe na evanđelski život, utoliko nam Gospod i daje sile da ga ostvarujemo te nam i podvizi postaju laki i radosni.

Volja Božja je izražena u zapovestima Božjim. Ukoliko ih ispunjujemo, utoliko se ispunjujemo i *"poznanjem volje Božje"*. Svu "tajnu volje svoje" Bog nam je otkrio u Gospodu Hristu i njegovom svetom Evanđelju (sr. Ef. 1,5.9.10). Stoga, živeći po Evanđelju, mi se postepeno ispunjujemo *"poznanjem volje Božje"*. A to je: poznanjem Hrista. Samo "kroz Isusa Hrista" mi možemo "tvoriti volju Božju" (Jevr. 13,21). Bez toga, nema spasenja, nema osvećenja nema savršenstva. To je iskustvo svetih Apostola, to njihova blagovest. Apostol Pavle piše Kološanima: Epafras se "jednako trudi za vas u molitvama da budete savršeni i ispunjeni svakom voljom Božjom" (Kol. 4,12). Jer "koji tvori volju Božju ostaje zanavek" (1. Jn. 2,17), tojest postaje i ostaje večan.

Zbog svega toga, samo visoka mudrost evanđelska zna svu volju Božju. Jer se za život u Bogu daje mudrost od Boga (sr. Jak. 3,13.17). Tako i razum duhovni, koji je suprotnost čulnom razumu, daje se samo za život u Duhu Svetom. A u razumu duhovnom - duhovno razumevanje tajni Božjih (sr. 1. Kor. 2,7.10-15). I mudrost božanska i razum duhovni su od prisustva Duha Svetoga u duši ljudskoj (sr. D. A. 6,3.10; 1. Kor. 12,8). A u takvoj mudrosti i u takvom razumu jedino i boravi potpuno poznanje volje Božje. Hristos je "mudrost Božja", "mudrost od Boga" (1. Kor. 1,24.30). Sveti apostol blagovesti: "Mi govorimo mudrost koja je u savršenima", tojest u duhonoscima, i mi Duhom Svetim "znamo šta nam je darovano od Boga" (1. Kor. 2,6.10.12). Jer Duh Sveti je "Duh mudrosti i otkrivenja" (Ef. 1,17): On daje poznanje Hrista i svega Hristovog, svekoliko poznanje volje Božje (sr. 1. Kor. 12,3-11). Sve riznice mudrosti božanske i razuma duhovnog nalaze se u svetom i sabornom razumu Crkve, kojim se i dolazi "do poznanja tajne Boga i Oca i Hrista" (Kol. 1,26; 2,2-3). One su u njemu "*sakrivene*" (Kol. 2,3), i otkrivaju se samo onima koji žive u Crkvi svetim i sabornim životom zajedno "sa svima svetima" (sr. Ef. 3,18-19). "Kao što je za poznanje volje Božje potrebna duhovna mudrost, tako su za poznanje suštine te mudrosti potrebne neprekidne molitve".[4]

1,10

Sve je to neophodno potrebno, radi čega? Radi ovoga: "*da živite dostojno Boga* - ὀψίως τοῦ Θεοῦ", Boga i Gospoda Isusa Hrista. Jer je On radi toga postao čovek, da bi nam kao čovek pokazao kakav je život ljudski *dostojan Boga*. Živeti onakvim životom kakvim je On kao čovek živeo u telu, i jeste živeti "*dostojno Boga*". U takvome životu ljudi rade jedno: neprestano tvore volju Božju. Stoga su "*plodni u svakom dobrom delu*" i rastu "*u poznanju Boga*". Znanje o Bogu dobija se životom u Bogu. Iz pobožnosti - poznanje. Kakva i kolika pobožnost - takvo i toliko bogopoznanje. U tome je sva evanđelska gnoseologija. Samo život dostojan Boga daje i dostojno znanje o Bogu. Samo ljudi, lozom bića svog nakalemljeni na bogočovečanskom čokotu Hristovom rađaju "mnogi rod" (Jn. 15,5), "*plodni su u svakom dobrom delu*", i rastu "*u poznanju Boga*". Život van Hrista - nedostojan je čoveka. Jer je Bogočovek - jedini pravi čovek. Van Njega - sve je smrt, i radi za smrt. Kako onda to može biti dostojno čoveka, stvorenog za besmrtnost i život večni u Trosunčanom Bogu i Gospodu? Čovekovog bogolikog bića dostojno je samo ono što je božansko, besmrtno, večno. Zato je samo hristolik, samo bogolik život dostojan čoveka.

1,11

Ali, to je teško, to je nemoguće! - Niti teško, niti nemoguće. Jer za takav život daje božanske *snage* sam Gospod Hristos. A daje ih svakome koji se učlani, učelijiči u Njegovo večnoživo Bogočovečansko telo. Učlani li se, onda sve božanske sile Njegove struje kroz njega, i on stane

živeti novim životom, životom dostojnim Boga. Učlanjeni u bogočovečansko telo Hristovo, hrišćani žive *"jačajući svakom snagom"* Njegovom *"po sili slave Njegove"*. Oni Njime rastu iz sile u silu, iz moći u moć. Zato nema izgovora, i niko nema prava reći: ne mogu da živim *"dostojno Boga"*. Jer sve što za taj život treba, Bog izobilno daje svakome koji utekne "od telesnih želja ovoga sveta" i svega sebe posveti evanđelskim vrlinama (sr. 2. Petr. 1,3-9). Ustvari, Gospod Hristos živi u hrišćanima, ponavlja svoj život u njima, odživljuje ga u svakome od njih, ukoliko to svaki posebno želi i hoće. U većoj ili manjoj meri za svakog hrišćanina važi Apostolova sveta reč: "Ja više ne živim, nego živi u meni Hristos" (Gal. 2,20). U hristolikom životu, u životu dostojnom Boga sastoji se istinsko, neprolazno, besmrtno dostojanstvo čoveka. U tome je i njegova svevrednost, njegovo - božansko veličanstvo. Čovek živi *"dostojno Boga"*, i zaista pretstavlja božansko veličanstvo na zemlji, ako su mu misli dostojne Boga, ako su mu osećanja dostojna Boga, ako su mu dela dostojna Boga. Ali u taj slavni neprekidni evanđelski podvig čovek mora sa svoje strane neprestano ulagati *"svako trpljenje i dugo podnošenje s radošću"*. *"Trpljenje - s radošću"*? Da, jer je radosno trpljenje najčudesniji anđeo hranitelj na evanđelskom putu spasenja. A što naređuje, čovekoljubivi Spasitelj svima hrišćanima naređuje: "Trpljenjem svojim spasavajte duše svoje" (Lk. 21,19). A za takvo trpljenje On im daje te jačaju *"svakom snagom"* božanskom, i na taj način obelodanjuju *silu slave* Njegove božanske.

1,12

Na celom evanđelskom putu spasenja hrišćani živo osećaju da bez neprestane pomoći Božje oni ne mogu ništa uraditi na svome spasenju. Mnogobrižni i čovekoljubivi Otac naš nebeski je taj *"koji nas osposobi za udeo u nasledstvu svetih u svetlosti"*. Uopšte svete sile za sveti život daju se Trojičnim Božanstvom: od Oca kroz Sina u Duhu Svetom. Za saborni život "sa svima svetima" (Ef. 3,18) daje se *"udeo u nasledstvu svetih u svetlosti"*. Bog koji je svetlost počiva u Svetima kroz njihovu svetost (sr. 1. Jn, 1,5). Nasledstvo svetih je nepropadljivo i neuvenljivo (sr. 1. Petr. 1,4), jer je sa svih strana ograđeno nepristupačnom svetlošću božanskom, kojoj ništa smrtno ni rušilačko pristupiti ne može.

1,13

Greh je pogasio sve svetlosti u našem svetu, i tama je popala sve naše oči, i ovladala našim svetom. Upornim greholjubljem ljudskim *vlast tame* je postala vrhovna vlast u čovečanskom svetu, i grehom i smrću vladala svemoćno nad rodnom ljudskim. Od nemoći i očajanja ljudi su "sedeli" u tami smrti potpuno bespomoćni (sr. Mt. 4,16; 1. Jn. 2,8.9.11). Tek dolaskom Boga Logosa među nas sinula je prava svetlost u našoj tami greha i smrti. Prava svetlost, jer je nikakva tama obuzeti ne može (sr. Jn. 1,5.9.). On - "svetlost sveta", On - "svetlost života" svetlošću caruje i vlada i u svetu i u životu. Gde je On, tu je već carstvo svetlosti i vlast svetlosti. Poslavši

Njega u svet, Bog Otac nas "*izbavi od vlasti tame i premesti u carstvo Sina ljubavi svoje*", u carstvo svetlosti. Jedino idući za Gospodom Hristom, ljudi ne hode po tami nego imaju "svetlost života" (Jn. 8,12). Prelaz iz vlasti tame u carstvo svetlosti vrši se verom u Hrista (sr. D. A. 26,18; 1. Petr. 2,9). "Ja svetlost dođoh na svet, da ni jedan koji veruje u mene ne ostane u tami" (Jn. 12,46). U Gospodu Hristu ljudi postaju "sinovi svetlosti", i sama svetlost; i žive kao sinovi svetlosti (sr. Ef. 5,8; 1. Sol. 5,5; Mt. 5,14).

Vlašću tame sveti apostol je nazvao vlast đavola.[5] Reči: "*izbavi nas od vlasti tame*" znače: izbavi nas od zablude, od vlasti đavola, od tiranije đavola. Apostol nije rekao prosto: od tame, nego - od *vlasti tame*, pošto đavo ima nad nama veliku *vlast* i gospodari. Teško je biti i prosto pod đavolom, a pod đavolom sa vlašću još teže. Bog pokaza svoje čovekoljublje ne samo u tome što nas oslobodi od *tame*. Nema sumnje, velika je stvar osloboditi od tame; ali uvesti u Carstvo, još je veća. Pogledaj kako je raznovrstan dar! On oslobodi nas koji smo ležali na dnu ponora; i ne samo oslobodi, nego nas i u Carstvo prevede. I to - "*u carstvo Sina ljubavi svoje*". Sveti apostol kaže ne prosto: *u carstvo* nebesko, nego pridaje reči veliku važnost nazvavši carstvo nebesko *Carstvom Sina*, jer nema pohvale veće od ove, kao što na drugom mestu kaže: ako trpimo, s Njim ćemo i carovati (2. Tim. 2,12). Nas udostoji, veli, onoga čega i Sina, i to ljubljenoga: neprijatelje pomračene odjednom premesti tamo gde je Sin, u istu sa Njim slavu.[6]

1,14

Spasitelj je izbavio ljude "*od vlasti tame*" i premestio ih u carstvo svetlosti na taj način što nas je svojim bogočovečanskim podvigom spasao od greha i smrti. Grehom mi smo bili prodali sebe u ropstvo smrti. Svojom bezgrešnom smrću On nas je otkupio iz toga ropstva. Jer On nije mogao ni postati ni ostati rob smrti, zato što je bio bezgrešan. Kao bezgrešan On nije morao umreti, ali je On iz bezgraničnog čovekoljublja dobrovoljno primio na sebe smrt, i sišao u carstvo smrti, gde duše ljudske robuju smrti zbog greha. Tako je smrt, i sve duše ljudske u njenom carstvu, prvi put ugledala bezgrešnog čoveka, - dragocenost kakvu nikada imala nije. Ali nije bila u stanju da ga zadrži u svome carstvu, jer u Njemu nije bilo greha da bi se mogla uhvatiti za greh, te i Njega zarobiti kao i ostale ljude. Naprotiv, svojim prisustvom u carstvu smrti On je razorio carstvo smrti i greha svojom bezgrešnom, i zato svemoćnom, čovečanskom prirodom. I to učinio za ljude i mesto ljudi. Jer kao novi Adam, kao novi rodonačelnik roda ljudskog, kao novi imalac sveopšte prirode ljudske, On je svepobednu silu svoju preneo na ljude i izbavio ih "*od vlasti tame*", od vlasti greha, od vlasti smrti, od robovanja smrti. *Otkup* je izvršen time što je On sebe, svoju bezgrešnu bogočovečansku svedrednost, dao smrti, i tako izbavio rod ljudski od robovanja smrti. Smrt se bila polakomila za tako dragoceno biće, ali nju je to satrlo i carstvo njeno razorilo. Posle tako besprimernog otkupa, smrt nije mogla, niti je imala prava, da prirodu ljudsku i dalje zadrži u svojoj vlasti. Ona je otkupljena na najočigledniji i najubedljiviji način. Jer ko je ikada dao toliko za otkup ma kakvog roba? A čovekoljubivi Gospod je dao sebe, bezgrešnog Bogočoveka, prolio svoju skupocenu božansku *krv*, čija svaka kap vredi više nego svi svetovi skupa. Stoga jedino u Njemu "*imamo otpuštenje grehova*", jer samo On "*ima vlast otpuštati grehe*" (Mt. 9,6; sr. Jn. 20,22).

1,15

Gospod Hristos je *"lik Boga nevidljivoga"*. Eto zašto je krv Njegova tako dragocena i svevrednosna, jer je krv samoga Boga. Boga koji je postao čovek, i dao čoveku sve svoje Božanstvo, sve svoje božanske vrednosti i sile, sjedinivši ih nerazdeljivo i zanevek sa ljudskom prirodom. U Njemu mi vidimo *"lik Boga nevidljivoga"*: lik samoga Boga. Ukoliko vid ljudski može videti Boga. A ugledati Njega kao Boga i bezgrešnog čoveka u svome carstvu, to je za samu smrt bila - smrt. Otuda njena nemoć da u svome carstvu tame zadrži Njega i duše ljudske radi kojih je došao. Nema sumnje, smrt se neizmerno radovala kada su joj ljudi predali Isusa Hrista "pravednika", koga niko nije mogao okriviti ni za kakav greh (Jn. 8,46; 1. Jn. 3,5; 1. Petr. 2,22). A kada je On sišao u njeno carstvo, i ona ugledala u Njemu Boga i bezgrešnog čoveka, - ona se sva prepala, sva od sile Njegove umrla, i tako nije mogla da u svome carstvu zadrži ni Njega ni duše ljudske radi kojih je došao (sr. D. A. 2,24).

"Rođen pre svake stvari - πρωτότοκος πάσης κτίσεως". A pošto svaka tvar ima svoj početak u vremenu i sa vremenom, to Gospod Hristos i nema vremenskog početka. On je *rođen* od Boga pre svih vremena; bespočetno rođen u večnosti, te je večan kao i Otac koji Ga je rodio. Otac je večiti Otac, jer je Sin večiti Sin. Nije bilo trenutka u večnosti da je Otac bio bez Sina. Da je bilo takvoga trenutka, i da je Sin kasnije po Božanstvu od Oca, onda ne bi bilo Svete Trojice: Boga Oca, Boga Sina i Boga Duha Svetoga. To znači: ne bi bilo istinitog Boga i Gospoda. Rečeno je: *"rođen pre svake stvari"*, da Gospoda Hrista, koji je svemoćni Tvorac, ne bi mešali sa stvorenjima. Svemoćni Tvorac? Da - :

1,16

"jer kroz njega bi sazdana sve što je na nebu i što je na zemlji, što se vidi i što se ne vidi, bili Prestoli ili Gospodstva ili Poglavarstva ili Vlasti: sve se kroza nj i za nj sazda". Ovakvu tvoračku svemoć ko može imati osim Boga? Mi ljudi još nismo ni izbliza uspeli da saznamo šta je sve stvoreno na samoj zemlji, akamoli u celoj vasioni, ili tek u nevidljivom svetu! Kakva li bića, i sile, i slave! *"Sve što je na nebu"*, - a od svega sveti apostol spominje samo nešto-nešto: Anđelske *Prestole, Gospodstva, Poglavarstva i Vlasti*. A ostalo je sa divljenjem i pobožnošću prećutano. Ljudski um nije u stanju da zamisli, akamoli da shvati Božju tvorevinu od vrha do dna. Iz ove apostolove blagovesti jasno je ono što je za nas najglavnije: ništa nije ušlo u postojanje mimo mudrost i volju Božju: savršenu mudrost i svemoćnu volju. Po svome poreklu *sve* je od Boga Logosa, *see* je u suštini logosno. A po cilju? I po cilju je sve logosno, jer se *sve* ne samo kroz Njega sazda nego *"i za Njega sazda"*. Takav je naš put: počinjemo od Bespočetnog i završavamo Beskrajnim. I naš početak i naš završetak su u Bogu Logosu. Ne samo naš, nego i celokupne tvorevine. Bilo bi nelogično i neprirodno da logosnoj tvorevini bude cilj nešto drugo a

ne Bog Logos. Božanske logosne sile su ustvari jedine stvaralačke sile u svetu. Ovo rojenje potomaka iz predaka, plodova iz semena; ovo nezadržljivo odživljavanje života u bezbroj bića; ovo čudesno odvijanje svega što postoji u bezbroj oblika, - sve to biva po tajanstvenom delovanju tih logosnih stvaralačkih sila, stavljenih u suštinu svih stvari pri stvaranju.

Logosna celishodnost sveta i života poremećena je grehom. Otkuda greh u svetu stvorenom bezgrešnim Bogom Logosom? Od zloupotrebe stvaralačkih logosnih sila. Logosna sila koja ne ide svome cilju: Bogu Logosu, ne radi za Njega već protiv Njega, i jeste greh. I još: to je sila koja je za svoj cilj proglasila ili sebe ili koju drugu stvar. U tome je sav đavo, u tome i čovek ukoliko grehom ide za njim. Bog Logos nije moj cilj, već ja sam: sav u sebi, i sav za sebe. Takva je logika svakoga greha, i onog najvećeg i onog najmanjeg. Otuda je greh jedina alogosnost, jedina alogičnost u svetu. Bog Logos je zato i postao čovek, da bi čoveka oslobodio te ubitačne alogosnosti, spasavajući ga od greha, smrti i đavola. I tako uspostavio logosnu celishodnost u našem čovečanskom svetu. Logosna jednociljnost vezuje najmanju bubicu sa najogromnijim suncem u vasioni, čoveka - sa Anđelom i atomom. Jednociljnost, jednoporeklost, jednopostalost. Jer smo svi od Njega - Boga Logosa; svi, i sve, i sva osim greha i zla. A zla nema izvan greha. Slobodna volja, stvorena bogolikom da bi bila bogočežnjiva, okrenula se od Boga, krenula na suprotnu stranu od Boga, i radi protiv Boga. Eto, u tome je suština svakoga zla: i đavolovog i čovekovog. U tome je i smrt, jer je prekinuta veza sa Bogom Logosom, od koga je i život i postojanje.

1,17

"I On je pre svega, i sve je u Njemu". On je - "Početak" (Jn. 8,25). Ili bolje: On je početak svakome početku, a sam je Bespočetni Početak. Zato je i pre svega stvorenoga. Od Njega se ništa početnije zamisliti ne može. Početak, prapočetak svakoj stvari je u Njemu i od Njega. "I sve je u Njemu": sve što živi, živi Njegovim životvornim silama; sve što postoji, postoji Njegovim bićtvornim silama. Sve je opkoljeno Njime. Ali i sve je kroz Njega. Van Njega je samo nebiće. To logosno svejedinstvo svega postojećeg teško je osetiti čoveku, pošto mu je duša razbijena grehom. Bog Logos i postaje čovek, da bi čoveka oslobodio greha, i tako ga osposobio da to svejedinstvo oseti i doživi. Radi toga i osniva Crkvu u telu svom Bogočovečanskom. I ljudi, učlanjeni u Njegovo Bogočovečansko telo, osećaju i doživljuju logosno svejedinstvo stvari po meri svoje svetosti, svoje ohrisťovljenosti. Najsvetiji, to najsnažnije osećaju i najsvesnije doživljuju.

1,18

Tek u ovaploćenju Boga Logosa i ustanovljenju *Crkve* kao *tela* Njegovog nama je otkrivena tajna svih stvari, svih bića, svih svetova, Tajna i cilj. To je - Crkva. I u njoj - logosno svejedinstvo. Svejedinstvo najpre Boga i čoveka, a zatim i svih stvari, svega što postoji na nebu i na zemlji. "*I On je glava telu Crkve*", i kao *Glava* drži *telo Crkve* u organskom svejedinstvu. Sve životvorne i stvaralačke sile dolaze od Njega i razlivaju se po celom bogočovečanskom organizmu *Crkve*. *Kao Glava telu Crkve* On sve u njemu vodi, sve rukovodi. I tako sve što je u Crkvi doživljuje svoju logosnu božansku tajnu i svoj logosni božanski cilj, jer - "*sve se za NJ sazda*". Bez Njega kao Glave svekolike tvorevine: ovaj svet, i svi svetovi; ova vasiona, i sve vasiona, nisu drugo do bezglava alogosna čudovišta. Zato, sve što ne ulazi, i neće da uđe u Njegovo Bogočovečansko telo, neminovno propada i gine u grehu i nebiću. A tamo ljudi u besmislenosti i besciljnosti svega. Jer kao alogosna i protivlogosna sila, greh potiskuje iz čoveka sve što je logosno u njemu, a kroz njega - i iz sveta oko njega. Na taj način greh obesmišljuje i čoveka, i svet oko čoveka. I greholjubiv čovek neizostavno doživljuje i sebe i svet oko sebe kao neopravdivu besmislicu i besciljnu komediju, ili kao bezumnu tragediju i nametnutu tiraniju.

Spasenje od toga je u ologosenju čoveka. A to je moguće samo u Crkvi, pod Hristom kao Glavom. Učlanivši se u bogočovšćanski organizam *Crkve*, čovek se postepeno ologosuje živeći u njemu njegovim logosnim silama. To ologosenje razvija u njemu osećanje i saznanje svejedinstva svetova, bića, stvari, i njihove sveciljnosti, svecelishodnosti, svelogosnosti. Tom čovekovom logosnom osećanju svejedinstva uvek je prisutno osećanje njegove lične kao i sveopšte besmrtnosti. Otuda kod ljudi u Crkvi onako živo osećanje jedinstva sa pokojnicima kao sa stvarno živim i besmrtnim bićima. A usred svih njih, i ispred svih njih, i kroza sve njih - On: "*prvenac iz mrtvih*". Da, "*prvenac*", jer je On prvo biće ljudsko na zemljinom šaru koje je vaskrslo da više nikad ne umre nego da večno živi. "I pre Njega su drugi vaskrsavali, ali su opet umirali; a On je vaskrsao savršenim vaskrsenjem - τὴν τελείαν ἀνάστασιν ἀέσθη".[7] "*Pravenac*" i "*početak*" prave besmrtnosti, za kojim idu svi pravi besmrtnici zemlje: hrišćani. U Njemu, Jedinom Besmrtnom i Sveživom, svi su naši pokojnici živi i besmrtni. Nema mrtvih, - to je najživlje osećanje i najbudnije saznanje u članova *Crkve*. Svi su međusobno povezani logosnom besmrtnošću; svi su "sinovi vaskrsenja" (Lk. 20,36). Stoga: "*da bude On u svemu prvi*", On - ovaploćeni Bog Logos, Gospod naš Isus Hristos, savršeni Bog i savršeni Čovek, svesavršeni Bogočovek. "*U svemu prvi*": u svetu, u životu, u duši, u srcu, u savesti, u mislima, u namerama: svuda, u svemu i svačemu prvi. Jer se "*sve kroza NJ i za NJ sazda*". Nije li On prvi u našoj duši, ona se ruši; nije li On prvi u našoj savesti, ruši se naša savest; nije li On prvi u našem svetu, ruši se naš svet i tone u kaos, u stradanja, u smrt. Sve tragedije svih svetova su otuda što neka bića: đavoli i ljudi, neće da "*On bude u svemu prvi*", nego Ga odbacuju i na Njegovo mesto stavljaju ili sebe, ili neku drugu tvar, ili neku svoju tvorevinu. Zato su naši svetovi i potonuli u kaos; zato se sve u njima ruši, lomi, raspada i propada. Nigde reda, nigde cilja, jer nema Njega, prema kome se jedino i mogu razvrstati sva bića i sve stvari, i svako naći svoje pravo mesto u svetu i raditi svoj pravi posao.

"Jer bi volja Očeva da u njemu obitava sva punoća - πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι", "Sva punoća": Života, Istine, Ljubavi, Pravde, Večnosti, i svega božanskoga što se može zamisliti; i "sva pupoća" svega stvorenoga, jer sve što je stvoreno - "sve je u Njemu". Bogočovek - svepunoća. I ta svepunoća stalno obitava u Njegovom Bogočovečanskom telu, Crkvi, jer je On sav u njoj, i ona - sva u Njemu. Tu svepunoću oseća kao nešto svoje svaki član Crkve, i ništa mu drugo nije ni potrebno, jer imajući Gospoda Hrista, on ima sve i sva što mu je potrebno za večni život u svima svetovima. Ova bogočovečanska svepunoća nema ničeg zajedničkog sa izvesnim filozofskim teorijama o svepunoći, jer su sve one u apstrakcijama i mrtvim shemama. Bogočovečanska svepunoća je živa, opitna, doživljajna bogočovečanska stvarnost. Nju može svaki doživeti učlanjujući se kao živa ćelijica u bogočovečanski organizam Crkve. No čudesni Bogočovek Hristos je veći i od same ove svepunoće, jer je rekao: "u Njemu obitava sve punoća", a On je i oko nje kao veći i beskrajniji od nje ... Bez Njega, vasiona se pretvara u ogromnu pustu i praznu lešinu; a u njoj ljudi - sve sami leševi, prazni iznutra i prazni spolja, leševi - u velikoj lešini:

1,20

"... i kroza nj da pomiri sve sa sobom, stvorivši mir krvlju krsta njegova, kroza nj sve, bilo na zemlji ili na nebu". Eto radi čega je Bog Logos postao čovek: da uništi greh, taj jedini uzrok nemira u svetu i neprijateljstva prema Bogu, i da tako *krvlju krsta* svog stvori mir između Boga i svega što je na zemlji i na nebu. A da ljudima ne bi nasilu nametnuo sebe, Spasitelja, i da bi ih čovekoljubljem svojim oraspoločio za spasenje od greha, On svojom dobrovoljnom krsnom žrtvom uništava najvećeg neprijatelja roda ljudskog: smrt. Dobrovoljnom smrću svojom uništava smrt našu. U tome se i sastoji Njegova čovekoljubiva žrtva za nas. Kao svemoćni Bog, On je mogao spasti ljude od greha i na neki drugi način. Ali, svaki drugi način bio bi izraz više Njegove svemoći božanske negoli čovekoljublja božanskog. A Njemu je glavno da se ljudi iz ljubavi slobodno opredele za svoje spasenje od greha. On dobrovoljno uzima na sebe ono što je najstrašnije i najubitačnije za ljude u svetu: smrt, i sve muke u vezi sa njom. Pa usto još i najsramniju smrt: *smrt pa krstu*. I kroz smrt svoju silazi u carstvo smrti istim putem kao i svi ljudi. Silazi, da i tamo objavi spasenje od smrti, jer je u carstvu smrti neuporedljivo više ljudskih bića nego na zemlji. Ušao je u carstvo smrti kao i svaki čovek; ali pošto je Njegovo Božanstvo bilo nerazdeljivo sjedinjeno sa Njegovom čovečanskom prirodom, - u ovom slučaju sa dušom -, to se On i pojavio tamo i kao Bog i kao čovek, kao Bogočovek. To je ono što je raznelo smrt, iznutra je razorilo. Smertiju smert poprav, smrću razrušivši smrt, Bogočovek je vaskrsao iz mrtvih i oslobodio od smrti rod ljudski. Kroz svoje vaskrsenje On je povezo ljude sa besmrtnim životom: dao im novi život, i novo bogočovečansko osećanje večnoga života, sveživota u Njemu. I još, osećanje svejedinstva u Njemu: i neba i zemlje, i Boga i čoveka, i ovog i onog života, i živih i umrlih. Zato je Spasiteljeva krsna smrt toliko važna i trliko neophodna u domostroju spasenja sveta. Jer bez Njegove smrti, ne bi bilo ni Njegovog vaskrsenja, i tako ne bi bilo ni spasenja od smrti, ni pobeđe nad smrću. Pored toga, ne bi bilo ni vaznesenja tela na nebo, - tog završnog sveslavnog cilja bogočovečanskog podviga spasenja. A to opet sve znači: čovek bi ostao rob smrti; besmrtnost ne bi bila vaspostavljena, i sa njom - logosno svejedinstvo stvari; greh

bi i nadalje ostao jači od ljudi, a pomoću njega i smrt i đavo. Mukama ljudskim ne bi bilo kraja ni u jednom svetu.

Sveti apostol blagovesti: " ... kroza nj da pomiri sve sa sobom, satvorivši mir krvlju krsta njegova, kroza nj sve, bilo na zemlji ili na nebu". Velika je stvar pomirenje, objašnjava ovu blagovest sveti Zlatoust, još veća - pomirenje kroz Hrista Gospoda, a i od ove veća - pomirenje krvlju Njegovom, i ne prosto krvlju, nego, što je još veće, krstom. Tako, ovde imamo pet čudesnih stvari: pomirio nas je sa Bogom, i *to Sobom, smrću, krvlju, krstom*. O, kako je On sve to spojio! A da ti ne bi pomislio da je sve to jedno isto i da je krst po sebi nešto, apostol veli: "*kroza NJ*".[8] Na osnovu čega on to smatra važnim? Na osnovu toga što je Sin Božji to izvršio ne na taj način što je izgovorio nekoliko reči, nego što je sebe sama dao radi pomirenja, i time sve uradio. A šta znači: "*sve na nebu*"? Jer reči: "*sve na zemlji*" - razumljive su, pošto je na zemlji sve bilo ispunjeno neprijateljstvom i silno razjedinjeno; svaki je od nas bio u zavadi sa samim sobom i sa mnogima. No kako je pomirio "*sve što je na nebu*"? Eda li je i tamo bilo razdora i nesloge? I kako mi govorimo u molitvi: "da bude volja Tvoja i na zemlji kao na nebu"? Šta reći na to? *Zemlja* se bila odvojila od *neba*, anđeli su neprijateljevali protiv ljudi videći Gospoda svog vredanim od njih. I ovo neprijateljstvo Gospod je presekao. Kako? Premestivši čoveka na nebo, On je ne samo pomirio "*sve što je na zemlji*", nego je čoveka uzveo k anđelima, čoveka koji je bio neprijatelj i protivnik. Eto, to je - duboki mir! Anđeli su se opet stali javljati *na zemlji*, pošto se i čovek javio *na nebu*. Bog je anđele sveo među ljude, a ljude uzveo među anđele. Najpre je anđele sveo k nama, a zatim je čoveka uzveo k njima; *zemlja* je postala *nebo*, pošto je nebo imalo primiti zemnike - τὰ τῆς γῆς. Sada nebo nije zagrađeno od nas neprohodnom pregradom; i svaki vernik ima svoga anđela. Otkuda se to vidi? Iz reči Spasovih: "Gledajte da ne prezrete jednoga od ovih malih; jer anđeli njihovi jednako gledaju lice Oca moga nebeskoga" (Mt. 18,10).[9]

1,21-29

Kol. 1,21-29: 21 I vas koji bejaste nekad otuđeni i neprijatelji razumom u zlim delima - τῆ διαβολῆ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, 22 a sad vas pomiri u telu mesa njegova smrću, da vas svete i neporočne i besprekorne izvede preda se, 23 ako samo ostanete u veri utemeljeni i čvrsti, i nepokretni od nade Evanđelja koje čujete, koje je propovedano svakoj stvari pod nebom, kome ja Pavle postadoh sluga. 24 Sad se radujem u svome stradanju za vas, i dopunjujem nedostatak nevolja Hristovih u telu svom za telo njegovo - ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, koje je Crkva, 25 kojoj ja postadoh sluga po domostroju Božjem - κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, koji mi je dan za vas da propovedam reč Božju, 26 tajnu koja je bila sakrivena od vekova i naraštaja, a sad se javi svetima njegovim, 27 kojima Bog naumi obznaniti kakvo je bogatstvo slave tajne ove među neziabošcima, koje je Hristos u vama, nada slave; 28 koga mi propovedamo svetujući svakoga čoveka i učeći svakoj mudrosti, da svakoga čoveka pokažemo savršena u Hristu Isusu. 29 Oko toga se i trudimo, boreći se po njegovoj moći koja u meni silno radi.

1,21

Iskupiteljska krsna žrtva Spasiteljeva obuhvata sva ljudska bića, pa i Kološane, bivše neznabošce. Bogočovečanski podvig pomirenja ljudi sa Bogom rasprostro se i na njih, *nekad otuđene* od istinitog Boga i *neprijatelje* Bogu. *Otuđene*, čime? Gresima, življenjem "*u zlim delima*". Po prirodi svojoj zlo je *tuđe Bogu*, i zato *otuđuje* od Boga. I pretvara greholjubive ljude u *neprijatelje* Bogu. Jer je greh time greh, i zlo time zlo, što je *neprijatelj* Bogu i svemu Božjem. Ali je najstrašnije kada ljudi postanu *neprijatelji* Božji "*razumom*", tojest kada svesno žive u zlu, rade za zlo, opravdavaju zlo. Njihovo je zlo razumsko, "racionalno", zasnovano na razlozima razuma, logike. Da, ono je logičko i logičio. To se dešava sa ljudskim *razumom* kada greh kroz greholjublje prožme celo biće čovekovo: i dušu, i srce, i razum, i volju, i toliko se sjedini s njima da učestvuje u celokupnoj njihovoj delatnosti kao njihova unutrašnja, prirođena stvaralačka sila. Onda grešne misli, grešne želje, grešna osećanja postaju "prirodni", logično opravdani, razumski neophodni. "Greh je logika Satane", po vanredno dubokoj i mnogoznačajnoj misli svetog Makarija Velikog. Uživi li se u čoveka, greh se postepeno slije sa njegovim razumom, sa njegovom logikom, i onda svako zlo postaje za čoveka i logično, i prirodno, i neophodno. A Bog i božansko dobro postaju nelogačni, neprirodni i nepotrebni. Štaviše, ogrehovljena logika, ogrehovljeni razum tvrde: "nema Boga", i navode "logičke dokaze", "dokaze razuma" u prilog toga.

"*Otuđeni razumom*" od Boga i svega Božjeg, ljudi postaju *neprijatelji* Bogu sa logičkih razloga, "*razumom*", i svoje bezbožništvo opravdavaju "logičkim" i "racionalnim" razlozima. A to bezbožništvo se neminovno izražava "*u zlim delima*". Jer bezbožništvo i zloraćenje uvek idu zajedno. Živeći logikom greha, ljudi smatraju da su *zla dela* nešto logično i neophodno i prirodno u našem čovečanskom svetu. Zlo se toliko srodilo s razumom, da je postalo njegov modus vivendi, a time i modus cognoscendi. Za ljude koji su "*razumom u zlim delima*", i tako "otuđeni od života Božjega" (Ef. 4,18), zlo se javlja kao racionalna neophodnost života i mišljenja. U tome je suština neznaboštva i bezboštva; u tome njihova apologija zla; u tome njihova kakodikeja - opravdanje zla.

1,22

I od takvog sveubitačnog zla oslobađa čudesni Gospod Hristos svojom čovekoljubivom *smrću* i vaskrsenjem. I time božanski osmišljava i biće ljudsko i život ljudski. I pokazuje da je božanski razum, božanska logosnost, božanska logika ustvari jedina logika, jedini smisao i ljudskoga bića i ljudskoga života, i svega što postoji. "*Sad vas pomiri u telu mesa njegova smrću*": pomiri vas sa Bogom, sa božanskim dobrom, sa božanskim razumom, da biste prestali biti ljubitelji zla i neprijatelji Boga. Sada i sebe i svet vidite u logosnoj svetlosti i sveciljnosti. Sada osećate i uviđate da je ovaploćeni Bog Logos zaista jedini Razum, jedini Logos, jedina Logika života i sveta. U Njemu je prava logosnost i razumnost ljudskog razuma; u Njemu - prava logosnost i

logičnost ljudske logike. Tek u Njemu i Njime ljudski razum dolazi sebi, svome pravome biću, svome pravome smislu, svome pravome životu: *svetom* životu. Omogućiti ljudima *sveti* život, dati im sile da ga ostvare, - cilj je Spasiteljevog bogočovečanskog podviga spasenja sveta. Čovekoljubivi Gospod dobrovoljno uzima na sebe krsnu smrt: "*da vas svete i neporočne i besprekorne izvede preda se*". A sile za to eno su u Njegovom Bogočovečanskom telu - Crkvi. Uzidate li se u to sveto telo, u vas će se postepeno osvetiti i savest i razum i duša. A iz tih osvećenih izvora prirodno teku svete misli, sveta osećanja, svete želje, i pretvaraju se u sveta dela. Tako se u svetom i sabornom životu Crkve vaše sveto življenje neprestano razvija i raste iz sile u silu. A sve to čini čovekoljubivi Gospod - "*da vas svete i neporočne i besprekorne izvede preda se*".

Gospod nas, veli sveti Zlatoust, ne samo oslobodi grehova nego i postavi u red proslavljenih. On toliko pretrpe ne samo da nas oslobodi zala nego i da nas uzvede u prvobitno dostojanstvo, kao kada bi neko osuđenika ne samo oslobodio kazne nego ga i uzveo u počasno zvanje. I On nas uvrsti u red ništa nesagrešivših, ili bolje, u red ne samo nesagrešivših nego i izvršivših najveće podvige; i još više od toga: darova nam *svetost* pred NJim. A reč "*besprekoran*" izražava više nego "*neporočan*", jer se reč besprekoran primenjuje na nas kada mi svojim delima ne izazivamo ni osudu ni prekor.[10]

1,23

Ali, sve je to moguće jedino pod ovim uslovom: "*Ako samo ostanete u veri utemeljeni i čvrsti, i nepokretni od nade Evanđelja koje čuste, koje je propovedano svakoj stvari pod nebom, kome ja Pavle postadoh sluga*". Drugim rečima: ako ste svom dušom, svim srcem, svim životom, svim bićem u *Evanđelju*. Šta je *temelj* vašeg bića? Ako je *Evanđelje*, onda ste dom duše svoje sagradili na nerazorivom *temelju*; onda ste i "*čvrsti*"; i nikakva vas zla sila neće moći ni oboriti ni satrti. Onda vas kroz sve bure iskušenja i oluje zla vodi neustrašivi putovođa - *evanđelska nada*. Glavno je: budite "*nepokretni od nade Evanđelja*"; neka vas ništa ne odvoji od nje.

Rečeno je: "*ako samo ostanete*". Znači: od vas zavisi sve: i *utemeljenost u veri*, i *čvrstina*, i *nada evanđelska*. Šta je to *utemeljenost u veri*? Utemeljenost vašeg uma u veri, vašeg srca, vaše savesti, vaše volje, vašeg celokupnog bića. I još *utemeljenost u veri* - sve zasnivati na veri: sav svoj život, i sve svoje odnose: prema ljudima i anđelima, prema biljkama i životinjama, prema nebu i zemlji, prema svetu i svetovima, prema istini i pravdi, prema smrti i životu, prema dobru i zlu, prema besmrtnosti i večnosti, prema Bogu i đavolu; jednom rečju: prema svemu i svačemu. Jer: "što god nije od vere - greh je" (Rim. 14,23). "*Ako samo ostanete - nepokretni od nade Evanđelja*" u svima nevoljama i mukama i stradanjima i trudovima i ranama i tamnicama za Hrista, uvek "gledajući na osnivača i svršitelja vere Isusa" (Jevr. 12,2), uvek hitajući "k meti", "k nagradi višnjega zvanja Božjega u Hristu Isusu" (Flp. 3,14). "*Ako samo ostanete u veri utemeljeni i čvrsti*" - u svima njenim istinama i svetinjama i svetim tajnama i svetim vrlinama i svetim silama, one će vas osvetiti i vas "*svete i neporočne i besprekorne*" pred Hrista izvesti, i

još u takve blagovesti i radosti uvesti, kakve oko ljudsko nikada ne vide, niti uvo ču, niti srce nasluti (sr. 1. Kor. 2,9).

Evandjelje je "*propovedano svakoj stvari* - ἐν πάσῃ τῇ κτίσει". Da, *propovedano* kamenju, i ono je povikalo od bola kada je ugledalo svoga čudesnog Blagovesnika gde u mukama izdiše na krstu (sr. Lk. 19,40; Mt. 27,51); *propovedano* moru, i ono je Boga Evandjelja poznavalo, i pred NJim se smiravalo, i uzbuđeno Ga na talasima kao na krilima nosilo; *propovedano* zverinju, i ono se pred Gospodom Evandjelja pripitomljavalo, zajedno sa NJim u pustinji živelo i krotko Mu služilo, te je u Božjoj Knjizi i ova blagovost objavljena: "i bejaše sa zverinjem" (Mk. 1,13); *propovedano svakoj stvari* koja je blagoga i svemilosnoga Gospoda Isusa videla, čula, osetila: a videle su Ga, a čule su Ga, a osetile su Ga i ptice, i leptiri, i cveće, i bubice, i vetrovi, i kiše, i bilje, i životinje, i vazduh, i svetlost, i oblaci, i sunce, i zvezde, - sve Ga je na zemlji videlo, sve osetilo, sve se k NJemu otvorilo, sve se k NJemu ustremilo, sve NJemu saosećalo, sve i sva NJemu hitalo, jer se iz NJega neprestano lila čudesna blagovesna sila i kroz sve stvari nežno razlivala. Tako, neprestano tako dok je na zemlji boravio u telu svom svetom; a kad je sa nje odlazio, On je tu blagu silu predao svojim svetim Učenicima i naredio im da *propoved Evandjelja svoj stvari* produže kroza sve vekove: "Idite po svemu svetu i propovedajte Evandjelje svoj stvari - ἐν πάσῃ τῇ κτίσει" (Mk. 16,15; sr. Mt. 28,19-20).

1,24

Sveti apostol se *raduje seome stradanju* za Kološane, uvek svestan da je *stradanje* neophodno u spasenju ljudi. Dokaz: što je sam Gospod i Bog spasenja dao takvo mnogoznačajno mesto svojoj krsnoj smrti u bogočovečanskom domostroju spasenja sveta. *Stradanje* za Hrista, sastradanje hrišćana Hristu, - eto spasenja. Svaki spasavani dužan je doživeti *stradanje* Hristovo kao svoje: saraspeti se Hristu, izjednačiti se sa NJim u stradanju i smrti, eda bi se na taj način izjednačio sa NJim u vaskrsenju (sr. Rim. 6,5; Flp. 3,10-11). Što revnosniji hrišćanin, to dublje i svestranije doživljuje spasonosno stradanje Hristovo kao svoje. Nikad mu nije dosta stradanja za Hrista. "S Hristom se razapeh", tvrdi sveti apostol (Gal. 2,19). A Kološanima piše: "*Sad se radujem u svome stradanju za vas*". Spasonosno *stradanje* se mora odstradati. Iako je mnogo *stradao* za Gospoda Hrista, hristočejnivi apostol "*dopunjuje*" - "*nedostatak nevolja Hristovih u telu svom*". Na koji način? *Stradajući* za Kološane koji su "*telo njegovo*", *tojest telo Hristovo = Crkva*. A u *Crkvi* se neprestano odživljava ceo život Spasiteljev, od početka do kraja. Svaki spasavani ga neizostavno doživljava, jer se u tome i sastoji spasenje. Podvig hristodoživljavanja vrhuni u doživljavanju NJegovih spasonosnih *stradanja*. Revnosni hrišćanin ih stalno "*dopunjuje*" u telu *svom*; njihova spasonosna sila je neprestano potrebna svakome hrišćaninu na celom putu spasenja. Otuda hristonosni Pavle nikada sit stradanja za Hrista. Po ugledu na Spasitelja, on radosno strada i za druge, i mesto drugih, eda bi svojim stradanjima što više doprineo njihovom spasenju, tojest njihovom životu u Spasitelju. Jer spasenje i nije drugo nego neprekidno življenje u Spasitelju, za Spasitelja, radi Spasitelja. Poput svetog apostola, a po samoj prirodi podviga spasenja, i svi svetitelji Božji su nenasiti u stradanjima za Hrista. Na neki način oni stalno osećaju kako su malo stradali za Hrista, i trude se neprestano da *dopune* "*nedostatak nevolja*

Hristovih u telu svom". Radeći to, oni to uvek rade kao članovi Crkve, te tako stradanja njihova uvek bivaju "za telo Hristovo, koje je Crkva". I raduju se svakom evanđelskom stradanju kao izuzetnoj milosti Božjoj i blagovesti Božjoj. Istina, "radost spasenja" vrhuni u radosti vaskrsenja, ali prolazi kroz *radost stradanja*.

Navodeći reči svetog apostola: "*dopunjujem nedostatak nevolja Hristovih u telu svom*", sveti Zlatoust bogonadahnto blagovesti: Izgleda mi, apostol je rekao nešto veliko; ali ne iz hvalisavosti, - ne! - nego iz silne ljubavi prema Hristu; jer on želi da ta *stradanja* pripisuju ne njemu već Hristu. A tako se izrazio želeći da svoje slušaoce privuče Hristu. I kao da im govori: što *ja stradam, radi NJega stradam*; zato nemojte blagodariti meni već NJemu: jer to On strada u meni. Tako, apostol se ne stidi da i ova *stradanja* pripisuje *Hristu*: jer Hristos ne samo umre za nas, nego je i posle smrti gotov stradati radi nas. Sveti apostol se svim silama trudi da pokaže da Hristos i sada vlastitim telom svojim izlaže Sebe opasnosti radi Crkve. I hoće da kaže Kološanima ovo: ne mi privodimo vas k NJemu, već vas On sam privodi k Sebi, mada mi to radimo, jer smo mi uzeli na sebe ne svoje delo nego NJegovo. A da apostol sgvarno čini to za Hrista, čuj šta on sam o tome kaže: "*za telo NJegovo*", želeći time reći: ja ugađam ne vama već Hristu, jer *trpim* mesto NJega ono što bi trebalo da On trpi. Obrati pažnju kako se apostol silno izražava, i kako ogromnu ljubav pokazuje! Kao što je pisao Korinćanima: Sve je od Boga koji pomiri nas sa sobom kroz Isusa Hrista, i dade nam službu pomirenja; tako smo mi poslani mesto Hrista, kao da Bog govori kroz nas (2. Kor. 5,18.20), tako i ovde, da bi Kološane što više privukao Hristu, apostol govori to isto: *radi NJega stradam*. Tojest, mada je Onaj koji vam je dužan i otišao kroz vaznesenje na nebo, ja evo isplaćujem za NJega. Radi toga apostol i veli o sebi: "*dopunjujem nedostatak*", da bi pokazao da, po njegovom mišljenju, Hristos još nije sve pretrpeo. Radi vas, veli, On i posle smrti strada, ako u tome što nedostaje. To isto on na drugi način kaže i u Poslanici Rimljanima: Koji se i moli za nas (Rim. 8,34), pokazujući time da se On nije zadovoljio samo smrću, nego i posle toga čini za nas beskrajno mnogo. I tako on govori, ne prevaznoseći sebe, nego želeći da pokaže da se Hristos još i sada brine za njih. A da bi dokazao da je to verodostojno, on svojim rečima dodaje i ovo: "*za telo NJegovo*". Tojest, da je stvarno tako i da tu nema ničeg neverovatnog, vidi se iz toga što sve to biva *radi tela NJegova - Crkve*.[\[11\]](#)

1,25

Šta je apostol? *Sluga Crkve*. A apostolstvo? Služenje Crkvi. Tako je "*po domostroju Božjem*". Takav je bogočovečanski *domostroj* spasenja sveta: ἡ οἰκονομία. Jer spasenje je *služenje Crkvi*. A *služenje Crkvi* se sastoji u slušanju Crkve. Jer su u njoj sve svete sile spasenja, čiji je nepresušni božanski izvor sam Gospod spasenja: Isus Hristos. Zbog toga je Crkva izuzetno, i najizuzetnije biće u svima svetovima. Ona je na božanski čudesan i tajanstven način - Bogočovek Hristos u svoj punoći svih bogočovečanskih svojstava i savršenstava. Zato je ona - tajna nad tajnama, svetinja nad svetinjama, blagovest nad blagovestima: svetajna, svesvetinja, svablagovest. Ona sačinjava:

1,26

"tajnu koja je bila sakrivena od vekova i naraštaja, a sad se javi svetima njegovim". Sakrivena Bogom zbog tame greha i smrti naše, a sad? - objavljena Gospodom Hristom "svetima njegovim". Ona, svesveta tajna objavljena je "svetima". "Svetinje - svetima". Uvek tako. Ne baca se biser pred svinje. Svinje su strasti koje ne razlikuju svetinje od pomija. Zaljubljeni u grehe i smrtonosne slasti, ljudi, svi ljudi svih naraštaja i svih vekova, tamom zla skrivali su od sebe jedinu spasonosnu svetinju, blagovest, tajnu: Boga Logosa. I opet, sama se ta presveta tajna skrivala od nesvetih bića. "A sad se javi" - ovaploćenjem Boga Logosa, NJegovim životom, stradanjem, smrću, vaskrsenjem, vaznesenjem, silaskom Svetoga Duha, - javi se kao Crkva, i ostade u svetu kao Crkva. A Crkva: božanski cilj i smisao svih svetova, svih bića, a najpre ljudi; božansko svetište i osvetište; božanska "Svetinja nad svetinjama" koja osvećujući spasava od svega nesvetog: greha, zla i đavola; božansko obitalište Presvete Trojice - "telo Svete Trojice" - u kome se živi od Oca kroz Sina u Duhu Svetom. Zaista, presveta tajna, svetajna; zaista, presveta svetinja, svesvetinja; zaista, presveta blagovest, sveblagovest.

1,27

Takvo je *bogatstvo tajne ove*. Ništa od nje *bogatije*, ništa slavnije ni na nebu ni na zemlji. To osećaju oni u kojih je razvijeno osećanje za sveto, za božansko, za večno. Najpre i najviše svetitelji. I svi hrišćani, svaki po meri svoje svetosti. Jer su svi hrišćani - sveti po pozivu i naznačenju. *Svetim* dušama Gospod kazuje svetu tajnu svoju. Zato su oni tako neustrašivi propovednici i ispovednici ove svete tajne. Crkva - jedino "*bogatstvo slave*" u ovom svetu srama i smrada od greha i smrti. U tome *bogatstvu slave* je jedina prava *slava* ljudskoga bića, jer ga spasava od onoga što sramoti čoveka: od greha, smrti i đavola. Zato je za ljude, za sve ljude Crkva - "*nada slave*", jedina prava *nada* jedine prave *slave*. To *bogatstvo slave* čovek oseti kada se verom učlani u bogočovečansko telo Crkve, i Hristos useli u njega kroz svete tajne i svete vrline; zbog čega sveti apostol i veli: "*bogatstvo slave*", "*bogatstvo tajne*" - "*Hristos u vama*". Sa Hristom u sebi, ljudi se obogate nepropadljivim bogatstvom: Bogom i božanskim savršenstvima (sr. Lk. 12,21; Rim. 10,12; 2. Kor. 8,9; 1. Kor. 1,5; 2. Kor. 6,10; Rim. 11,33). To *bogatstvo* je nepropadljivo; njega ne mogu ni moljci nagristi, ni rđa pokvariti, ni lupeži pokrasti (sr. Mt. 6,19-20; Lk. 12,33). Ono se čuva u duši pomoću evanđelskih vrlina i življenja u njima, življenja koje se jedino u Crkvi može voditi pomoću njenih svetih blagodatnih sila. A one obilno i neprekidno struje i kroz najmanju ćelijicu njenog bogočovečanskog organizma. *Slava* je, slava čovekova biti u njoj - makar najmanja ćelijica.

Tumačeći apostolove bogonadahnutе reči: "*Kakvo je bogatstvo slave tajne ove među nezabošcima*", sveti Zlatoust veli: LJude, neosetljivije od kamenja, odjednom uzvesti u

dostojanstvo anđela, i to jednostavno pomoću golih reči i same vere, bez ikakvog truda, - stvarno je to *slava i bogatstvo tajne*; slično tome kao kada bi neko gladnog i šugavog psa, gadnog i odvratnog, koji zabačen izdiše i nije više u stanju da se miče, iznenada učinio čovekom i postavio ga na carski presto. Obrati pažnju: neznabošci su se klanjali kamenju i zemlji, bili zarobljenici i sužnji đavola, i gle, odjednom nagaziše na glavu njegovu, i stadoše gospodariti nad njim i bičevati ga; sluge i robovi demona postadoše telom Gospodara Anđela i Arhanđela; oni koji čak ni znali nisu da postoji Bog, odjednom postadoše saprestolnici Božji - σὺνθρονοὶ τοῦ Θεοῦ. Hoćeš li da vidiš bezbrojne stupnjeve koje oni preskočiše? Trebalo je da oni saznadu: prvo, da kamenje nisu bogovi; drugo, da ne samo oni nisu bogovi, nego da ni zemlja, ni životinje, ni rastinje, ni čovek, ni nebo, ni ono što je više neba, takođe nije Bog; treće, da ni kamenje, ni životinje, ni biljke, ni stihije, ni ono što je gore, ni ono što je dole, ni čoveka, ni demone, ni anđele, ni arhanđele, niti ikoju drugu od tih višnjih sila - priroda ljudska ne treba da obožava. Kao crpući iz neke dubine, njima je valjalo poznati: da Gospodar svega i jeste Bog; da samo NJega treba obožavati; da čudesno ustrojstvo života jeste blago; da sadašnja smrt nije smrt; da sadašnji život nije život; da će telo ustati, postati netruležno, uzići na nebo, udostojiti se besmrtnosti, nastaniti se sa arhanđelima. Čoveka, koji je stajao tako nisko, pošto je sve te stupnjeve preskočio, Gospod Hristos posadi na nebesima na presto; čoveka koji je bio niži od kamenja, On postavi iznad Anđela i Arhanđela i Prestola i Gospodstava. Zaista je sveti apostol divno rekao: *Kakvo je bogatstvo slave tajne ove!* [[12](#)]

1,28

Zato što Gospod Hristos sačinjava takvo *bogatstvo* za ljude, sveti apostoli Ga neumorno propovedaju svima "*učeci svakoga čoveka mudrosti*". Sa ciljem? - "*da svakoga čoveka pokažemo savršena u Hristu Isusu*". Jer jedino u Hristu Bogočoveku ljudsko biće može doći do svoga potpunog *savršenstva*, zato što u našem zemaljskom svetu jedini On ima i razdaje ljudima sve božanske sile potrebne za to. Nema izuzetka: *svaki čovek* može postati *savršen u Hristu Isusu*, samo ako hoće. Jer vera je data svima; Crkva je uvek otvorena za sve. Svima su dostupne svete tajne i svete vrline, i u njima svete božanske sile, pomoću kojih se čovek izrađuje u *čoveka savršena*. Obrazac *savršenog čoveka* je sam Bogočovek, Gospod Hristos. Ko se učlani u NJegovo Bogočovečansko telo, nalazi se u božanskoj radionici u kojoj se postepeno prerađuje, postepeno "*raste rastom Božjim*" - "*u čoveka savršena, u meru rasta visine Hristove*" (Kol. 2,19; Ef. 4,13). Svaki čovek je sazdan, i poslan u ovaj svet, kao biće kome je određen i otvoren put božanskog usavršavanja, da bi sebe razvio u *čoveka savršena*. U tome ga ometa svaki greh, svako zlo, a pomaže svaka evanđelska vrlina, svako evanđelsko dobro. Zato mu je na tom putu potrebna "*svaka mudrost*", eda bi ga mudro rukovodila i vidovito vodila božanskom savršenstvu. To je vrlo složen proces i podvig: u njemu učestvuje sav čovek i sve evanđelske vrline. Ne postaje se *savršenim čovekom* ni odjedanput, ni lako. Savršenstvo se stiče postepenim usavršavanjem. To nije mehanička radnja, ni nametljivi dar. Niti je to dar koji se gotov daje. Ne, tu se daju blagodatne sile za usavošavanje po meri revnosti, i čovek se usavršava sjedinjujući darovane sile sa svojim prirodnim silama: dušom, srcem, razumom, savešću, voljom. Saradnjom

blagodati Božje i slobodne volje čovekove postepeno se ostvaruje to usavršavanje, dok se najzad ne dostigne "u čoveka savršena".

1,29

Sveti apostol i veli: "*Oko toga se i trudim, boreći se po njegovoj moći koja u meni silno radi*". "Staram se ne prosto i kako bilo, nego se *trudim i borim* sa velikom revnošću, sa velikom budnošću"[13] upotrebljavajući svakovrsne polvige,[14] ratujući sa neprijateljima vidljivim i nevidljivim.[15] No, pomagan blagodaću Božjom, ja rado uzimam na sebe svaki trud, svaku muku, da bih učenjem propovedi evanđelske učinio sve ljude savršenima.[16]

Sveti apostol se svim bićem svojim *trudi*, i moć Hristova u njemu *silno radi*. Tako se obavlja, jedino tako podvig evanđelskog, bogočovečanskog usavršavanja čoveka. Čovekovo je da se *trudi*, a Hristovo je da daje *sile*. To uvek biva u pravoj srazmeri. Da ne bi: ili čovek postao automat, ili Bog - nepotreban. Čovek bi postao automat, kada bi blagodatne *sile* Hristove bez učešća njegove volje i *truda* obavljale njegovo usavršavanje, njegovo spasenje; a Bog bi postao nepotreban, kada bi čovek hteo da bez učešća blagodatnih *sila* Hristovih samo svojim *trudom* postigne savršenstvo, postigne spasenje. Ali, pošto je usavršavanje, spasenje - bogočovečanski podvig, to je potrebno i jedno i drugo: bogočovečanska ravnoteža u bogočovečanskoj saradnji. Ovaj bogočovečanski podvig usavršavanja sebe jeste neprekidna borba, borba sa gresima, sa iskušenjima, sa strastima, sa nečistim dusima. U toj borbi hrišćanin uvek odnosi pobedu, ako se *bori* pomoću *sila* koje mu Gospod Hristos daje. A bori se sam, unoseći svu dušu i svu volju. On daje borca - sebe, a oružje dobija od Gospoda Hrista. U toj borbi *trudi se* i muči njegova duša, njegova savest, njegovo telo, njegova volja, - i prema trudu dobija moć od Gospoda koja u njemu "*silno radi*".

NAPOMENE:

1. Sveti Zlatoust, In Soloss., Nomil. I, 2; R. gr. t. 62, sol. 301.
2. Sveti Zlatoust, tamo, Nomil. I, 3; sol. 303.

3. I u Staro-grčkom izvorniku i Sinodalnom prevodu ovde stoji: Gospoda, dok u crkveno-slovenskom tekstu stoji: Boga, čime se Ava zasigurno rukovodio u svom prevodu ovog stiha (Zor. A. St.).
4. Sveti Zlatoust, tamo, Nomil. II, 1; sol. 309.
5. Blaž. Teodorit, Interpr. in Coloss., cap. 1, vers. 13; R. gr. t. 82, col. 597 A.
6. Sveti Zlatoust, tamo, Nomil. II, 3; sol. 312-313.
7. Blaž. Teofilakt, Expos. In Coloss., cap. 1, vers. 18; P. gr. t. 124, col. 1224. C.
8. Blaž. Teofilakt veli: Sveti apostol nije rekao: "krsta (st. 20), i stao, nego je dodao: "NJegova", da ti ne bi pomislio da krst može nešto sam po sebi - καθ' ἑαυτὸν. Jer nije spasio prosto krst, već NJegov krst (tamo, sar. 1, vers. 20; col. 1225 V).
9. Sveti Zlatoust, tamo, Nomil. III, 3. 4; sol. 321. 322.
10. tamo, Nomil. IV, 1; sol. 325-326.
11. tamo, Nomil. IV, 2; col. 326. 327.
12. tamo, Nomil. V, 1; sol. 331, 332.
13. Svegi Zlatoust, tamo. Nomil. V, 2; sol. 333.
14. Blaž. Teofilakt, tamo, sar. 1, vers. 29; ool. 1233.
15. Ikumenije, Somment. in Soloss., R. gr. t. 119; col. 28 S.
16. Blaž. Teodorit, tamo, sar. 1, vers. 29; sol. 605 A.

2,1-15

[sadržaj](#)

Kol. 2,1-15: 1 Hoću dakle da vi znate koliku borbu imam za vas, i za one u Laodikiji, i za sve koji nisu videli lica moga u telu, 2 da se uteše srca njihova i da, sjedinjena u ljubavi, dođu do svega bogatstva potpupog uverenja razuma, do poznanja tajne Boga i Oca i Hrista, 3 u kojoj je sve blago mudrosti i znanja sakriveno (= u kojoj su sve riznice mudrosti i znanja sakrivene). 4 A ovo govorim, da vas niko ne prevvari slatkim rečima. 5 Jer, ako telom i nisam kod vas, ali sam duhom s vama i radujem se što vidim vaš red i čvrstinu vaše vere u Hrista, 6 Kako dakle primiste Hrista Isusa Gospoda, onako živite u njemu, 7 ukorenjeni i nazidani u njemu, i utvrđeni u veri, kako ste naučeni, izobiljujući zahvalnošću. 8 Čuvajte se da vas ko ne zarobi filosofijom i praznom prevarom, po kazivanju ljudskom, po stihijama sveta, a ne po Hristu; 9 jer u njemu živi sva punoća Božanstva telesno - πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. 10 I vi ste ispunjeni u njemu koji je glava svakome poglavarstvu i vlasti; 11 u kome i obrezani biste obrezanjem nerukotvorenim, svukavši telo grehova mesa - ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, obrezanjem Hristovim, 12 sahranivši se s njim u krštenju, u kome i vaskrsoste s njim verom sile Boga koji ga vaskrse iz mrtvph. 13 I vas, mrtve u gresima i u neobrezanju tela vašeg, oživeo je s njim oprostivši nam sve grehe, 14 izbrisavši obveznicu protiv nas, koja svojim zapovestima beše protiv nas, i uništi je prikovavši je na krst, 15 i razoružavši poglavarstva i vlasti, osramoti ih javno, pobedivši ih njime.

Kakva vidovita osjetljivost i božanska saosjetljivost! Apostol nosi u srcu svom hrišćane koje video nije; njegova čovekoljubiva duša kao da se sva iselila iz njega i uselila u sve njih, rasejane po svetu. I zaista, apostola svetog je najmanje u njemu samom; sav se brigama razlio po svima Crkvama. Hristolika ljubav ga čini na čudesan način evanđelski svudaprisutnim. I on se bori za sve i svakoga, jer svakoga hoće da pokaže "savršena u Hristu Isusu" (Kol. 1,28). *Borba* je to neprekidna i silna: *boriti se* za spasenje tolikih ljudi, i odoleti svima neprijateljima njihovog spasenja! Ta je borba toliko važna i neophodna, da je čak i on, svesmireni sluga Hristov, primoran da sam ukaže na nju: "*Hoću da vi znate koliku borbu imam za vas*". *Borbu*, sa kim? Sa svima najstrašnijim neprijateljima ljudskim: sablaznima, gresima, smrtima, đavolima. Svi oni bez predaha krvoločno vojuju protiv hrišćana i njihovog spasenja. Stoga su hrišćani stalno pod oružjem i na bojnopolju; *bore se* bez zastoja i primirja. Tu su rane, tu vapaji. Tu se posrće, pada, pa čak i propada. A glavno je jedno: ne sustati; trpljenjem se iznad svega naoružati, i - pobjeda je sigurna. Jer eto, za njih se *bori* i takav svepobedni prvoborac kao što je hristomoćni apostol Pavle. Bori se:

2,2

"da se uteše srca njihova i da, sjedinjena u ljubavi, dođu do svega bogatstva potpunog uverenja razuma, do poznanja tajne Boga i Oca i Hrista". Bogatstvo, do koga se dolazi pobedom, božansko je i večno, te pomisao na njega treba da uteši srca njihova u svima okršajima, u svima nevoljama, u svima ranama, u svima ropcima, koji su prirodni u borbi za spasenje duše. "Srca - sjedinjena u ljubavi", - eto svepobedne hrišćanske vojske u svima borbama sa grehom, smrću i đavolom. Tada se svaki bori za sve i svi za svakoga, svaki zajedno "sa svima svetima" (sr. Ef. 3,18). Zato od njih bezobzirce beži svaki greh, svaka smrt, svaki đavo. Ili na očigled svijuju izdiše u samrtnim mukama pobeđena smrt, pobeđeni greh, pobeđeni đavo.

Samo "*srca - sjedinjena u ljubavi*" dolaze "*do svega bogatstva potpunog uverenja razuma, do poznanja tajne Boga i Oca i Hrista*". *Srce ljubavlju* uvodi *razum* u *sve bogatstvo "tajne Boga Oca i Hrista"*: Crkve. Ali *srce, ljubavlju sjedinjeno "sa svima svetima"*, sa srcem svijuju njih, sa sabornim i svetim srcem Crkve, stiče *potpuno uverenje* u sveistinitost i svedrednost Hrista i NJegove *svetajne*: Crkve. To isačinjava vrhunsko savršenstvo ljudskog *razuma* u ovom svetu, njegovu "*sveznanje*". Jer, ohristovljen i ocrkvljen, on zna neposredno i opitno sve što mu valja znati za njegov večni život i u ovom i u onom svetu. A kakvo se znanje neohristovljenog, neosvećenog razuma ljudskog može uporediti sa tim? I nije li svako takvo znanje ustvari maskirano neznanje, ili znanje koje neminovno degeneriše, nazaduje u neznanje? Očigledna je činjenica ljudskog života: sve dok je čovek "*razumom*" neprijatelj Hristu Bogu, on živi "*u zlim delima*" (sr. Kol. 1,21), i raspada se, truli u glistavim mislima i gmizavačkim idejama. Takav razum bogomudri apostol s pravom naziva "*istrulelim razumom*" (sr. 1. Tim. 6,5; 2. Tim. 3,8). Samo saovaploćen bogočovečanskom razumu Crkve, ljudski razum se toliko očisti, preobrazi, osveti, usavrši, da postiže svoje vrhunsko savršenstvo. Tada, jedino tada on *razume* i sebe, i svet oko sebe, i Boga, i NJegovu tvorevinu, i Bogočoveka, i NJegovu presvetu *tajnu* - Crkvu; i

doživljuje logosno svejedinstvo stvari, logosnu sveciljnost, logosnu svecelishodnost. Tada razum dolazi "do potpunog uverenja" da je u Crkvi:

2,3

"*sve blago mudrosti i znanja sakriveno*". U Crkvi, koja je tu, u našem čovečanskom svetu, i pomoću koje je naš svet organski sjedinjen sa nebeskim svetom. Jer svojim bogočovečanskim organizmom ona obuhvata sve svetove. Otuda su u njoj i "*sve riznice mudrosti i znanja*" svih tih svetova. Nema večne *mudrosti* i besmrtnog *znanja*, a da nisu u njoj. Samo, sve je to "*sakriveno*" od ogrehovljenog, neosvećenog, neohristovljenog razuma ljudskog. A otkriveno? - razumu osvećenom, ohristovljenom; razumu učlanjenom u sveti saborni razum Crkve.

U Crkvi: "*sve riznice mudrosti i znanja*": o Bogu, o svetu, o čoveku, o životu, o večnosti, o svima Božjim svetovima. Jer sve što je Božje, Crkvom postaje čovečje. Samo oposredovano Bogočovekom, sve što je božansko postaje čovečansko. I to u NJegovom Bogočovečanskom telu - Crkvi. "*Sve riznice*", - a ko zna koliko ih je! sigurno taman toliko da će kroz svu večnost hraniti mudročću i znanjem sve hristočežnjive i svete duše.

2,4

"*A ovo govorim, da vas niko ne prevvari slatkim rečima*". Sad znate glavnu tajnu svih svetova, glavnu istinu. Sve drugo što nije to, ili ne vodi tome, ili je protiv toga, ma kako izgledalo privlačno i slatko, obmana je. Ako je do mudrosti, - eno je sva u Crkvi; ako je do znanja, takođe. Ma kako zavodljivo privlačne bile reči mudrosti ljudske ili znanja ljudskog, ako nemaju na sebi pečat bogočovečanski, nisu od Istine i ne kazuju Istinu. "Ako ko dolazi k vama i ove nauke ne donosi, ne primajte ga" (2. Jn. 10). "U Hristu su *sve riznice znanja i mudrosti sakrivene*, jer je On sama mudrost i samo znanje - *αὐτοσοφία γὰρ ἔστι καὶ αὐτόγνωσις*. Jedini Hristos zna sve. A svaki drugi, ma kako divno govorio, ako ne govori po Hristu, on ustvari govori sve same besmislice i izmišljotine.^[1]

2,5

Ne samo mislima nego je svim *duhom* svojim sveti apostol sa Kološanima. Kao da se *duhom* preselio iz tela svog u njih. Toliko on sav učestvuje u njihovom životu. Nema sumnje, on živi

sabornim životom Crkve, te prosto ne znaš gde prestaje njegov a nastaje život njegove sabraće. Stoga je njegova *radost* uvek u zavisnosti od njih: od njihove *vere u Hrista* i života u Hristu. Ako je *vera* njihova čvrsta, i život njihov *uređen* i sređen Hristom, i oni životom svojim *u Hristu* na zemlji osiguravaju sebi večni život na nebu, apostolova je *radost* svesrdna i neiskazana. Jer je na sebi samom i na mnogima i mnogima nepoštedno isprobao i svestrano proverio tačnost ove istine: samo kada ljudi žive u Hristu i radi Hrista, njihov život na zemlji dobija svoj neprolazni božanski smisao i svoju neprolaznu božansku vrednost. Zato bogomudri apostol i blagovesti hrišćanima:

2,6

"Kako dakle primiste Hrista Isusa Gospoda, onako živše u njemu". Ne menjajte ništa u Gospodu Hristu, niti Mu što dodajte: onakav kakav je, On je i božanski i čovečanski svesavršen. Mi vam takvog Gospoda Hrista, Bogočoveka propovedasmo i dadasmo; vi Ga takvog *"primiste"*. *"Tako živite u NJemu"*, - u *NJemu*, ne u sebi, ni u nekom drugom ili u nečem drugom. Sve što od vaše duše, od vašeg bića, od vašeg života nije *"u NJemu"*, znajte - u smrti je, u truleži je, u grehu je, u zlu je, u paklu je. A život *"u NJemu"* - sav je u božanskoj besmrtnosti: u besmrtnoj božanskoj Istini, u besmrtnoj božanskoj LJubavi, u besmrtnoj Pravdi, i u ostalim besmrtnim božanskim svojstvima i savršenstvima. Gospod Hristos je postao čovek, da bismo mi ljudi živeli u NJemu kao zemaljskom Bogočoveku, a ne da bismo Ga izdaleka posmatrali, divili Mu se, i filosofirali o NJemu.

"Živite u NJemu", - to je zapovest nad zapovestima. I to *živite*: ne prilagođavajući NJega sebi nego sebe NJemu, ne preinačavajući NJega prema sebi nego sebe prema NJemu, ne menjajući NJega prema sebi nego sebe prema NJemu, ne presazdajući NJega po liku svom nego presazdajući sebe po liku NJegovom. Samo oholi jeretici i nerazumni dušegubci presazdavaju, preinačavaju Bogočoveka Hrista prema svojim željama i shvatanjima. Otuda toliki "lažii hristosi" u svetu, i toliki lažni hrišćani. A pravi Gospod Hristos, u svoj punoći svoje evanđelske bogočovečanske stvarnosti, sav je u svome Bogočovečanskom telu, Crkvi, kako u doba svetih Apostola, tako i danas, tako i doveka. Bogočovečanski život NJegov - produžen je u bogočovečanskom telu Crkve kroza sve vekove. Živeći u Crkvi, mi *živimo "u NJemu"* onako kako to hristonosni apostol i naređuje. A u najpunijoj meri žive tako Svetitelji. Otuda i njihova čudotvorna svetost: *živeći* svim bićem u Gospodu *Hristu*, oni se NJime osvećuju, ohristovljuju, obožuju, osvemoćuju, kako nekada u apostolskoj i poapostolskoj davnini, tako i kasnije, i juče, i danas, tako uvek "do svršetka sveta". Oni - Bogočovečanski lik Hristov čuvaju u NJegovoj sveživotvornosti, sveistinitosti i svečudotvornosti.

2,7

Kako ljudi mogu živeti u Hristu Gospodu? Ako su "ukorenjeni i nazidani u njemu". A ukorenjeni su u NJemu, ako su korenjem svoga bića potpuno u NJemu, uvreženi u NJegovom Bogočovečanskom biću, te sve životne sile, potrebne za život, crpu iz NJega. Ukorenjeno u NJemu svesvetom, korenje našeg bića se osvećuje, postaje sveto. Onda se i sav život naš osvećuje, postaje svet. Sveta duša rađa svete misli, sveta osećanja, sveta raspoloženja, i čini sveta dela. Po reči svetog apostola: "Ako je koren svet, onda su i grane" (Rim. 11,16). U Gospodu pak Hristu mi se ukorenjujemo svetim tajnama i svetim vrlinama. Kada je sve korenje našeg bića u Hristu, onda je i sav život naš od Hrista.

"Nazidani u njemu": On - telo Crkve, u kome se mi uzidavamo i nazidavamo podvizima; nazidavamo kao živi delovi, žive ćelijice. On je temelj našeg bića, i stoga temelj našeg spasenja, na kome se pomoću vrlina nazidavamo, i tako postižemo spasenje kroz obogočovečenje (sr. 1. Kor. 3,10-11). Ili: On je zgrada spasenja, "kuća duhovna", a mi "živo kamenje" koje se uzidava u nju i nazidava na NJemu (sr. 1. Petr. 2,5-6). Tako, uzidani u NJega i nazidani na NJemu, mi živimo NJime, i u NJemu, i od NJega.

"... utvrđeni u veri", veri u? - Bogočoveka Hrista. A to postajemo kada svoje srce, svoj um, svoju savest, svoje biće ispunimo duhom vere, te sve što iz njih niče, niče iz vere i raste verom. Vera nas upoznaje sa svima svetim tajnama i svetim vrlinama evanđelskim; a ove nas opet utvrđuju u veri, ako živimo u njima. Svaka sveta tajna je tajna vere, i svaka sveta vrlina - vrlina vere. Vera je duša svake od njih, a one su telo njeno, ostvarenje njeno. Bez njih, vera bi bila mrtva; bez vere, njih ne bi bilo. Rečeno je: "vera kroz ljubav radi" (Gal. 5,6). No ona isto tako radi i kroz molitvu, i kroz post, i kroz ostale evanđelske vrline. Kao što duša radi kroz sva čula i kroz sve delove tela, tako i vera radi kroz sve svete vrline i svete tajne, kao kroz svoje telo, jer sve one sačinjavaju jedno duhovno telo u kome vera radi kao duša.

2,8

"Čuvajte se da vas ko ne zarobi filozofijom i praznom prevarom, po kazivanju ljudskom, po stihijama sveta, a ne po Hristu". U našem čovečanskom svetu postoje ustvari samo dve filozofije: filozofija po čoveku i filozofija po Bogočoveku. To su dva shvatanja sveta, dva gledišta na svet. U jednoj je sve i sva - čovek, u drugoj - Bogočovek.

Filozofija po Bogočoveku nije drugo do Evandjelje Bogočovekovo. A šta sačinjava NJegovo Evandjelje? On sam, i sve NJegovo: NJegov život, NJegovo učenje, NJegova dela, NJegova smrt, NJegovo vaskrsenje, NJegovo vaznesenje, NJegova Crkva. Sve se iz NJega izvodi, i sve na NJega svodi. On Evandjelje čini Evandjeljem. Jer je On njegovo živo oličenje i savršeno ostvarenje. Sve što sačinjava blagovest za ljudsko biće, u NJemu je potpuno ovaploćeno i čovečanski ostvareno. Najmučnija pitanja ljudskoga duha On je rešio božanski savršeno i čovečanski stvarno, i tako svaku našu muku pretvorio u blagovest. Najveću muku roda ljudskog, smrt, On je vaskrsenjem svojim pretvorio u blagovest, jer nam je svima proputio put u besmrtnost i život večni, i tako rešio najmučniji problem bića ljudskog, problem života i smrti.

Mučni problem dobra i zla On je rešio svojim bogočovečanskim životom: sve što je učinio predstavlja jedino istinsko besmrtno i večno dobro u čovečanskom svetu; a zlo je sve što nije od NJega, i što je protiv NJega. Nerešivo pitanje ljudskog saznanja: "šta je istina?" On je rešio konkretno i realno: pokazao je i dokazao da je u NJemu ovaploćena i oličena sva božanska Istina. Stoga i postao nepogrešivo merilo Istine. Tek od NJega i NJime mi jasno znamo šta je istina a šta laž u našem čovečanskom svetu. A problem Boga i čoveka? - Jedini On je rešio savršeno i završno: u sebi Bogočoveku pokazao je jedinog istinitog Boga i jedinog istinitog čoveka, te znamo šta je pravi Bog i šta pravi čovek. I tako sva pitanja redom nalaze svoje logosno i blagovesno rešenje u ovaploćenom Bogu Logosu. Stoga je osnovno načelo *filosofije "po Hristu"* ovo: Bogočovek je merilo svih bića i stvari. Bogočovek uvek živi i uvek prisutan u čovečanskom svetu, i - svima pristupačan. Jer je ne samo svoju bogočovečansku *filosofiju* nego i sebe sama ostavio u našem zemaljskom svetu kao bogočovečansko telo, kao bogočovečanski život: Crkvu. Opitna je istina: bogočovečanska *filosofija* je sva u bogočovečanskom životu. Ko živi tim životom, on i ima tu *filosofiju*. Otuda je svaki hrišćanin po samom pozivu svom filosof. Jer živeći u bogočovečanskom telu Crkve, svaki po meri svoje vere i revnosti doživljuje i život i smrt, i dobro i istinu, i ljubav i pravdu, i Boga i čoveka, na način na koji ih je ovaploćeni Bog i Gospod doživljavao. Zato što sve to u najvećoj meri doživljuju, Svetitelji i jesu pravi, istinski filosofi. Oni znaju tajnu Boga i čovska, istine i dobra, života i smrti. Po učenju Crkve, oni su "filosofi Duha Svetoga", "sveti filosofi". Jer se svetim životom stiče *filosofija "po Hristu"*, i postaje filosof Duha Svetoga.

Nasuprot bogočovečanskoj filosofiji *"po Hristu"* stoji čovečanska *filosofija "po čoveku"*. Ona obuhvata sve filosofije kojima je čovek - merilo istine. Sve probleme života i saznanja one rešavaju čovekom i po čoveku. Stoga su sve one "humanističke", ili bolje: hominističke. NJihovo je osnovno načelo: čovek je merilo svih bića i stvari - ἄνθρωπος μέτρον πάντων. I to čovek ovakav kakav je u svojoj konkretnoj psihofizičkoj datosti: sa svima nedostacima, manama, gresima, zlim silama. Očigledno je da su greh i zlo stvaralačke sile u čoveku, koje učestvuju u celokupnom životu njegovom. Učestvuju i u njegovim mislima i u njegovim osećanjima. Otuda načelo: "čovek je merilo svega", mora značiti i: greh je merilo svega; zlo je merilo svega. A posredno znači i: đavo je merilo svega. Jer za vidovitije ljude očigledna je istina da je čovek - "radionica đavola".[2] pošto je radionica greha i zla. A greh i zlo su uvek đavolovo delo, đavolov posao. U svakome grehu i u svakome zlu uvek ima po malo đavolove logike, đavolove duše. Zato je sva *filosofija "po čoveku"*, u krajnjoj liniji svojoj, - "prazna prevara", golo "kazivanje ljudsko". Zbilja, koja je to *filosofija "po čoveku"* rešila problem ljudskog života? Nijedna, jer nije rešila problem smrti. A problem smrti se zadovoljavajuće može rešiti jedino vaskrsenjem. - Koja je to hoministička filosofija rešila problem istine? Nijedna, jer se problem istine može rešiti ako se istina pokaže kao živa i besmrtna stvarnost u našem čovečanskom svetu. - I opet: koja je to humanistička filosofija rešila problem Boga i čoveka? Nijedna, jer nam nije mogla pokazati ni istinitog Boga ni istinitog čoveka.

Neke hominističke *filosofije* rešavaju probleme *"po stihijama sveta"*. To su one što pojedine *stihije sveta* proglašuju za suštinu sveta, ili za početnu svestvaralačku silu sveta, ili za prauzrok sveta. Kao: vatru, vodu, vazduh, etar, materiju, atom, elektron. - Ali, sve to ne rešava postavljene probleme nego osložnjava, ostavljajući nas u bezotvornoj tamnici ljudskog saznanja i u zagušljivom čeličnom jajetu ljudskog greha, zla i smrti. I čovek, ako se iskreno i mučenički udubljuje u glavne probleme života i saznanja, mora se složiti sa apostolom Pavlom, i reći: sve

su te *filosofije "po čoveku"* ustvari priče ljudske, "*kazivanja ljudska*", sanjarenja ljudska, mudrijašenja; kroz sve njih zuji i bruji - "*prazna prevara*". Zarobe li čoveka, on je zaista vrlo nesrećan sa svima njima.

2,9

Ne čovek nego Bogočovek je rešenje svih ljudskih problema i ovaploćenje svih ljudskih blagovesti. Blagovesti koje počinju u ovom svetu, da se potpuno rascvetaju i večno traju u onome svetu. Bog Logos je, postavši čovek, sve ljudsko pretvorio u večitu blagovest. Kakva neiskazana blagovest - biti čovek, otkako je Bog Logos postao čovek! Imati dušu ljudsku - kakva blagovest, otkako je duša ljudska postala dušom Bogočoveka! Kakva čudesna blagovest - živeti život ljudski, otkako je ovaploćeni Bog Logos živio njime! Sve ljudsko u NJemu je Bog zaista "blagoslovio svakim blagoslovom" (Ef. 1,3), i sve je procvetalo božanskom besmrtnošću i večnošću. "*Jer u NJemu živi sva punoća Božanstva telesno*": sva punoća Božanske Istine, sva punoća Božanske Pravde, sva punoća Božanskog Života, sva punoća Božanske LJubavi, sva punoća Božanske Večnosti, sva punoća svih Božanskih savršenstava. I to živi "*telesno* - $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\tilde{\omega}\varsigma$ ": u granicama tela ljudskog, stvarno, vidljivo, opipljivo, "što čusmo, što videsmo očima svojim, što rasmotrimo i ruke naše opipaše" (1. Jn. 1,1). Da: Bezgranični u ograničenom, Večni u vremenskom, Bog u čoveku. "Iako se ovaploti sav - $\tilde{\alpha}\pi\alpha\varsigma$, Bog Logos je i sa Ocem sav - $\tilde{\alpha}\pi\alpha\varsigma$; telom ograničen, Božanstvom neograničen.[3] Šta je to Božansko, što bi ljudi mogli poželeti, a da im nije dato u Gospodu Hristu, i to dato "*telesno*", opipljivo, prenošljivo? Šta je to Večno, što bi želeli videti, i da ga u Gospodu Hristu ne vide ovaploćeno, ostvareno "*na telesan način* - $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\tilde{\omega}\varsigma$ "? Sa NJim i u NJemu mi zaista i imamo i vidimo *Božanstvo*, Bezgranično i Večno u svima njihovim savršenstvima. I tako opitno, na osnovu ličnog iskustva znamo. Jer u Bogočoveku Hristu nema ničeg apstraktnog: sav Bog u NJemu je $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\tilde{\omega}\varsigma$ prisutan u našem svetu, $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\tilde{\omega}\varsigma$ dat i poznat, Stoga je bogočovečanska filosofija, *filosofija "po Hristu"*, jedina ustvari realistična, i empirična, i eksperimentalna, i pragmatična. Hristom je sve Božansko i Večno postalo čovečanski stvarno, empirično, opitno, dostupno. Sva ta *punoća Božanstva živi "telesno"* u - telu Hristovom; Crkvi. I hrišćani, živeći u Crkvi, žive u punoći božanskog života, i sve što je Hristovo doživljuju kao svoje. NJegovom bogočovečanskom punoćom ispunjuju sebe (sr. Jn. 1,16; 2. Petr. 1,3-9). Zato sveti apostol i veli hrišćanima:

2,10

"*I vi ste ispunjeni u NJemu*". "O, kakve reči! vi imate ništa manje nego On sam, jer ste i vi *ispunjeni* Božanstvom NJegovim. Jer pošto je priroda naša sjedinjena sa Bogom, to smo i mi u NJemu postali zajedničari Božanske prirode - $\Theta\epsilon\acute{\iota}\alpha\varsigma \acute{\epsilon}\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\eta\sigma\alpha\mu\epsilon\nu \phi\acute{\upsilon}\sigma\epsilon\omega\varsigma$.[4] Gospod Hristos je - "*sva punoća Božanstva*"; a vi hrišćani, - vi ste NJegovi, zato ste i vi *ispunjeni* tom punoćom:

πεπληρωμένοι. Čovek više nije leš, iznutra prazan i u praznom svetu. Sav je *ispunjen* Bogom. A njegova bogolika duša, sa svojim beskrajnostima, i može se ispuniti jedino Bogom, punoćom Božanstva. Svi vidljivi svetovi da se u nju smeste, ne mogu je ispuniti. Tako su božanski ogromne i njena dubina, i njena visina, i njena širina. Zato duša ljudska stvarno samo u Gospodu Hristu nalazi svoj pravi mir, božanski mir i pokoj. Jer u NJemu nalazi božansku *punoću* svoga bogolikog bića, i u njoj svoju besmrtnost, svoju večnost, svoje božansko savršenstvo, svoje potpuno ostvarenje.

Kako se čovek ispunjuje "*punoćom Božanstva*" - Hristom Gospodom? Jedino živeći NJime i u NJemu. A gde je On? u svome Bogočovečanskom telu, Crkvi. Samo kao članovi Crkve ljudi se postepeno *ispunjuju* Gospodom Hristom, dok ne postanu "*ispunjeni u NJemu*", jer Crkva, zato što je "telo njegovo" i jeste "*punoća*" NJega "koji sve ispunjava u svemu" (Ef. 1,23). Tako, jedino u Crkvi ljudi doživljuju *svepunoću Božanstva* kao nešto ljudsko, naše, i to - neotuđivo naše. I izvršuju evanđelsku zapovest svetog apostola: "da se ispuniti svakom punoćom Božjom" (Ef. 3,19). Ustvari, nema razlike između Hrista i Crkve; On je sve i sva u njoj: ona - telo NJegovo, On - glava njena. I po beskrajnom čovekoljublju svom, postavši čovek, On je učinio da sve to pripada nama ljudima. Nesumnjivo pripada, čim se evanđelskim podvizima uzidamo u sveto telo NJegovo i stanemo živeti u njemu pomoću svetih bogočovečanskih tajni i sila. Onda "*svu punoću Božanstva*" doživljujemo najstvarnije, σωματικῶς, kao nešto naše.[5] I svim bićem osećamo i saznajemo da je Gospod Hristos za nas ljude zaista sve i sva u svima svetovima. A ostalo, sve ostalo - "trice". I onda se sve želje naše slivaju u jednu sveobuhvatnu pavlovsku želju: o, samo da Hrista dobijemo, da se u NJemu nađemo i večno u NJemu ostanemo! o, to, samo to, Gospe nezamenljivi, usliši i pomiluj! (sr. Flp. 3,8-14).

Jedino u Crkvi čovek je potpun čovek: sve ima što mu je potrebno za večni život u svima svetovima. Sav se ohrisovljuje, sav obogočovečuje, sav osuštinjuje, sav obesmrćuje. Van Crkve, čovek je samo shema čoveka, samo senka čoveka, i priviđenje, i snoviđenje, i robot. I oseća se prazan i pust. I stvarno, u srcu NJegovom i nema srca, jer nema Boga; u duši njegovoj i nema duše, jer nema Boga; u savesti njegovoj i nema savesti, jer nema Boga. Savest! kakvi jezivi ponori, sve dok se ne ispuni Bogom. Duša! kakva beskrajna pustinja, sve dok se ne ispuni Bogom. Čovek! kakva lešina, sve dok sebe ne ispuni Bogom i Spasiteljem našim Gospodom Isusom.

2,11-12

Krštenje - sveta božanska tajna, kojom čovek iz nebića prelazi u biće. Da, iz nebića u biće. Jer odbacuje ono što vodi u nebiće, i drži u nebiću. To su *gresi*. Strašna i pustošna sila, i beskrajno moćna. Toliko moćna, da sazdade sebi telo, "*telo grehova*". Duhovna demonska sila, *gresi* su uspeli da se toliko materijalizuju u čoveku, da su izgradili u njemu čitavo svoje *telo*. Da, greh postade telo, i to u čoveku. Čovek se ispunio gresima; gresi su proželi i dušu, i telo njegovo, i meso tela njegova, i satkali u njima svoje telo, "*telo grehova*", postigli svoju najočigledniju stvarnost, doživeli svoje ovaploćenje i najopipljivije ostvarenje. To "*telo grehova*" je telo "*mesa* -

τῆς σαρκός". U svetoj tajni krštenja božanskom silom čovek svlači sa sebe to "telo grehova mesa", izbacuje iz sebe svu grehovnu sadržinu, grehovnu stvarnost, uništava samo biće greha. Tada se vrši "nerukotvoreno obrezanje" bića ljudskog "obrezanjem Hristovim": božanska sila Hristova otseca i uništava sve grehe prirasle za njega. A sve to nije drugo do potpuno doživljavanje Hristove spasonosne smrti i spasonosnog vaskrsenja. Jer se u krštenju sahranjujemo sa Hristom, doživljujemo svu silu NJegove pobeđe nad smrću NJegovom bogočovečaiskom smrću, i sa NJpm vaskrsavamo iz mrtvih božanskom silom NJegovom. Krštavajući se u smrt Hristovu, mi umiremo grehu i vaskrsavamo iz mrtvih da bismo zauvek živeli "u novom životu", životu evanđelskom, bogočovečanskom, večnom, u kome smo "mrtvi grehu a živi Bogu i Hristu Isusu Gospodu našem" (Rim. 6,2-5.11). Nema sumnje, krštenje je najsudbonosniji događaj i doživljaj koji ljudsko biće može imati u ovom svetu, jer se njime oblači u Hrista Boga i ispunjuje "svakom punoćom Božjom". Po sveistinitoj reči svetog istinoljupca: "Koji se god u Hrista krstite, u Hrista se obukoste" (Gal. 3,27). A život posle krštenja ne treba da bude drugo do neprekidno doživljavanje svoga života kao bogočovečanske svepunoće. To se obavlja pomoću svetih evanđelskih tajni i svetih evanđelskih vrlina. Počinje se sa verom; i ona nas uvodi u sve ostale Hristove svete tajne i svete vrline. Ona uvodi, i neprestano vodi i rukovodi. Da, vera stalno vodi i rukovodi hrišćane, od krštenja pa kroz sav život u ovom i kroz sav večni život u onom svetu.

2,13

"I vas, mrtve u gresima i u neobrezanju tela vašeg, oživeo je s njim oprostivši nam sve grehe". Ljudi su mrtvi u gresima do svetog krštenja. U krštenju oni oživljuju Hristom za život besmrtni i večni, jer im se opraštaju svi gresi, gresi koji su ih umrtvljavali svakom smrću. Gresi raspolažu sa bezbroj smrti: oni umrtvljuju u čoveku um, razum, i stvaraju u njemu "umnu, razumsku umrtvljenost - τὴν νοητὴν νεκρότητα";[6] oni umrtvljuju volju u čoveku, umrtvljuju savest, umrtvljuju bogočežnjiva stremljenja bića ljudskog. Živeći u gresima, ljudi umrtvljuju sebe za sve što je božansko, besmrtno, večno, za Boga i sve što je Božje, a žive, bez Boga i protiv Boga: bezbošci i neznabošci. Oni su dobrovoljno oruđe greha; slušaju greh, i služe mu, dok on caruje u njima. A greh nagrađuje jedinom nagradom koju ima: to je - smrt (sr. Rim. 6,12-14.23). U svetom krštenju čovekoljubivi Gospod oživljuje iz mrtvih ove dobrovoljne mrtvace, jer im oprašta "sve grehe", a daruje sve svete božanske sile, kojima kršteni nadalje žive. Žive, dajući sebe Bogu za oruđe pravde kao oni koji su živi iz mrtvih (sr. Rim. 6,13). Zaista, žive "kao oni koji su živi iz mrtvih", po drugiput živi, i to životom koji ne umire, ne prestaje, jer žive pravdom Božjom koja ih osvećuje, a plod tog osvećenja jeste "život večni" (sr. Rim. 6,18.19.22).

2,14

Grehom je rod ljudski osudio sebe na smrt. A kroz to i na - robovanje đavolu. Opredivši se dobrovoljno za greh, ljudi su se svim bićem ustremili ka zlu i, takoreći, dali đavolu svojeručnu *pismenu obavezu* - χειρόγραφον = *rukopisanije* da će mu biti poslušni. Jer, šta znači grešiti, ako ne - biti poslušan đavolu i tvoriti volju njegovu? Svaki greh je izraz đavolove volje. Grehom, ljudi su se dobrovoljno obavezali na - smrt, na samoubistvo! Mesto rajske bezgrešnosti, i u njoj božanske besmrtnosti, rod ljudski je dobrovoljno pošao putem greha u smrt, u trulež, u carstvo smrti. A greh, i sve što on proizvodi, i sve što za sobom vodi, sve je to upereno protiv roda ljudskog, "*protiv nas*". Sve zapovesti greha, kojima smo se obavezali na poslušnost čim smo se svesno odlučili za život u grehu, sve su one "*protiv nas*". Ništa što je od greha nije "za nas", pa makar izgledalo božanski čovekoljubivo. *Izabravši* greh kao način života, mi smo sami napisali najstrašniju *optužnicu* protiv sebe, koja je u isto vreme svojeručna *osuda* na smrt. I to svojim greholjubljem predali u ruke samom đavolu. I on nas je imao u svojim rukama, kao svoje dobrovoljno roblje. Tu našu pagubnu svojeručnu *obavezu* Gospod Hristos je uništio "*prikovavši je na krst*" svojim bezgrešnim telom. Jer u NJemu nije bilo greha; i NJegova smrt nije bila posledica NJegove grešnosti, nego

2,15

NJegove ljubavi za grešnike. Bezgrešno telo NJegovo, raspeto i mrtvo, *razoružalo je poglavarstva i vlasti zla, osramotilo ih javno, i pobedilo ih* svojom smrću. Jer u njemu mrtvom nisu našli greh i truležnost već svesvetost i bezgrešnost. Znači: telo ljudsko nije više rob grehu; a kad nije rob grehu, nije više ni rob smrti, stoga se i ne može držati u ropstvu smrti, u carstvu smrti. Sva njihova hvala bila je greh ljudski; time su se ponosili, jer su grehom sav rod ljudski u smrt strovalili, u smrti držali, sebi potčinili i u svoje bespomoćno roblje pretvorili. A sad: evo tela u kome nema greha. Smrt se nema čime uhvatiti za njega, niti čime držati u njemu. O, kakav stid za njih - svepobeditelje! Ta dosada nije bilo takvog tela ljudskog na zemlji! Gde ga smrt pronađe? Zašto smrt uze u sebe njega Bezgrešnoga? Ta otkuda smrt može pobediti Bezgrešnoga? Ona bi mogla pobediti Besmrtnoga pomoću greha, jedino pomoću greha. Ali u ovome nema greha! O, stida za nju, i za gospodare njene: *poglavare i vlasti* greha i zla - đavole! O, kakva nemoć njihova: ta ni sam Satana, i svi skupa sa njim, ne mogu bezgrešnog Bogočoveka zadržati u smrti! Eto njihovog poraza, eto njihove smrti! *Osramoćeni su* zanavek: oružje im je polomljeno, smrt umrtvljena, snage razbijene, sile uništene - Jedinim Bezgrešnim! Od tada nastaje njihov večni poraz, njihova večna nemoć pred ljudskim bićem; najpre pred Bogočovekom, pa zatim pred svima NJegovim sledbenicima. Jer greh i smrt nemaju više vlasti nad Hristovim ljudima. A svi mogu postati Hristovi, jer je Jedinu Čovekoljubac za sve postradao, za sve smrt primio, za sve vaskrsao, za sve Crkvu osnovao, za sve svetu tajnu krštenja ustanovio; za sve i sve ostale svete tajne i svete vrline i svete sile ostavio, svepobedne u svima borbama protiv greha, smrti i đavola.

Sa *krsnom* smrću bezgrešnoga Gospoda prestala je naša *obaveza* prema smrti i đavolu. Jer su nam svi gresi oprošteni. Nama oprošteni, a oni sami umrtvljeni, jer nemaju više sile "*protiv nas*". Mi ih Gospodom Hristom pobeđujemo sve; a najpre, najstrašnjeg neprijatelja našeg - smrt.

"Smrti, gde ti je žalac?" gde ti je greh, da nas njime opet ubiješ? "Pakle, gde ti je pobeda?" (1. Kor. 15,55). Osuđeni na smrt, postali su besmrtni silom Jedinog Bezgrešnog, i pobeđuju sve smrti i sve grehe na svima bojištima. U tome je naša slava, a njihova sramota. Slava ljudskog bića: ispuniti se "svakom punoćom Božjom" - Hristom. Slava i svemoć. Besmrtna slava i besmrtna svemoć hristočežnjivih besmrtnika, jer za njih nema smrti ni u ovom ni u onom svetu, već svuda On, u svemu On - Jedini Bezgrešni i Jedini Svemoćni: Gospod i Spasitelj naš Isus Hristos.

2,16-23

Kol. 2,16-23: 16 Da vas dakle niko ne osuđuje za jelo i piće, ili za kakav praznik ili za mladine ili za subote; 17 ovo je samo senka onoga što je imalo doći, a telo je Hristovo. 18 Niko da vas ne vara po svojoj volji izabranom poniznošću i obožavanjem anđela, upuštajući se u ono što nije video, i uzalud nadimajući se umom tela svog, 19 i ne držeći se Glave, od koje sve telo pomoću zglavaka i sveza držano i sastavljeno, raste rastom Božjim - αὐξει τὴν αὐξησιν τοῦ Θεοῦ. 20 Ako dakle umreste s Hristom stihijama sveta, zašto kao živeći u svetu slušate propise: 21 Ne dohvati se, ne okusi, ne dotakni! što je sve na pogibao onome koji čini, 22 po zapovestima i naukama ljudskim? 23 Sve je to samo po izgledu mudrost samovoljne pobožnosti - ἐν ἑτελοθησκείᾳ - i poniznosti i neštedenja tela, ne za časag neku nego za zadovoljavanje tela.

2,16-17

Hrišćani su besmrtnici u ovome svetu, zato i misli njihove i brige njihove treba da su o besmrtnom, o božanskom, o neprolaznom. I sve u svetu da mere tom merom besmrtnog i božanskog. Samo će na taj način pronaći pravu vrednost i pravi smisao svemu zemaljskom, vremenskom, prolaznom. I umeće razlikovati i dvojiti *senke* od stvarnosti, vremensko od večnog, prolazno od neprolaznog. I držati se neprolaznih stvarnosti i vrednosti, i na njima sebe graditi, život svoj izgrađivati. Tako gledati i na Stari Zavet: dvojiti u njemu *senke* od stvarnosti. Ustvari, ceo Stari Zavet js bio kao *senka* Boga Logosa. Sav svet je išao pred NJim kao neka ogromna *senka* što ide pred svojim telom. Sva starozavetna religija je religija *senke* za kojom nastupa njeno *telo*: ovaploćeni Bog Logos, Bogočovečansko *telo NJegovo* - Crkva. I zaista je tako: sav vidljivi svet nije drugo do *senka* koja najavljuje i objavljuje *telo* što ide za njom: ovaploćenog Boga Logosa. Tek NJegovim ovaploćenjem, i Crkvom koja je *telo NJegovo*, otkriva se prava stvarnost stvorenih svetova: njihova sadržina, njihov smisao, njihov cilj. U bogočovečanskom *telu* Crkve, ne samo vidljivi nego i nevidljivi svetovi dobijaju svoje "*telo*", svoju najtrajniju i najlogosniju stvarnost. I sve ono što je u starom, dohrišćanskom svetu, bilo najuzvišenije: vera izabranog naroda, njeni vrhovi pravednosti i svetosti: proroci i patrijarsi, - sve su to bile *senke* one jedine stvarnosti, koja se tek imala javiti, i javila se ovaploćenjem Boga Logosa: *telom*

Njegovim, Crkvom. Sam Dekalog, svi zakoni, svi propisi, sva bogoslužjenja, vodili su ovoj jedinstvenoj stvarnosti - Crkvi, bili "παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν" (Gal. 3,24), vođ ka Hristu, vaspitač, putovođ koji je sve vodio Bogočoveku Hristu, kao Svebiću, kao Svesmislu, kao Svecilju svih svetova.

2,18-19

Hristos u svetu: sva Istina božanska u svetu, sav Bog u svetu, "sva punoća Božanstva" kao *telo* u svetu, σωματικῶς. Nema više kolebanja, sumnje, dvoumljenja: imamo i znamo istinitog Boga i Gospoda u našem čovečanskom svetu; a sa NJim imamo i znamo sve što nam treba u svima našim životima i u svima svetovima. Izaberu li sebi ma kog drugog ili ma šta drugo za božanstvo, ljudi padaju u idolopoklonstvo koje ubija sve duše i potapa sva saznanja u mrak, čiji je i vrh i dno sam pakao. I *obožavanje Anđela* je idolopoklonstvo, jer, iako su najsvetiji posle Boga, ipak ni u kom slučaju ne mogu zameniti jedinog istinitog Boga i Gospoda Isusa Hrista. I svaki trud i podvig, svako poniženje i ispaštanje, koje služitelji lažnih bogova uzimaju na sebe, nisu drugo do sredstva kojima oni svesno ili nesvesno varaju sebe i svoje pristalice. U idolopoklonstvo padaju obično svi ljudi kojima je njihov čulni razum, njihov "*um tela*" putovođ u životu. To je i prirodno, jer čulni razum sve i sva meri svojim kratkim aršinom. A zar se tim aršinom može izmeriti Neizmerivi? A On je eto tu, pored njega - u *telu* svom bogočovečanskom, Crkvi. A robovi čulnog razuma ginu i ubijaju sebe svojim sopstvenim obmanama, "*uzalud nadimajući se umom tela svog*". Međutim, svaki čovek može poznati Istinu, i porasti u sve njene beskrajnosti, ako se svim bićem uzida u bogočovečansko *telo* Crkve i svagda *drži Glave* njene, Bogočoveka Hrista. Jer "*držeći se Glave, od koje sve telo pomoću zglavaka i sveza držano i sastavljeno, raste rastom Božjim*", *rastu* tim *rastom* i svi oni koji sačinjavaju to *telo*. Zahvaćeni tim *rašćenjem*, svi članovi Crkve, svaki po meri svoje revnosti, *rastu* "u čoveka savršena, u meru rasta visine Hristove" (Ef. 4,13). Kroz sve te tajanstvene i svete *razvoje* sve članove Crkve vodi sama *Glava* Crkve, Gospod Hristos. Glavno je, *držati se Glave*. Jer bez nje nema života ni *telu* kao celini ni njima, sastavnim delovima *tela*. Pri tome *rašćenju* sve što je u čoveku "*raste rastom Božjim*", a najpre njegov um, koji se postepeno blagodaću sjedinjuje sa umom Hristovim, te pravi hrišćani imaju "um Hristov" (1. Kor. 2,16). Samo tako um ljudski dolazi do Sveistine, doživljava je kao suštinu svoga bića i postiže svoje božansko i večno naznačenje.

A kako se možemo *držati Glave* - Hrista? Živeći njenim svetim mislima, svetim osećanjima, svetim silama, svetim blagovestima; ispunjujući njenu svetu volju, izraženu u svetom Evandelju; rukovodeći se njome u celokupnom životu. Drugim rečima: mi se *držimo Glave*, kada smo svim bićem u *telu* njenom i potpuno živimo njegovim životom. Tako, jedino tako je svaki od nas svim umom svojim u Hristu = Istini, i ne može ga zarobiti nikakva "filosofija po kazivanju ljudskom, po stihijama sveta", jer odmah uvidi da je svaka od njih ništa drugo do "prazna prevara". A u Crkvi, a u Hristu sva se Istina ovaplotila, učovečila i očovečila, postala čovek. Istina = čovek. Eto ko je Hristos i šta je Hristos. A kada se sva Istina mogla ovaplotiti, i ovaplotila se u čoveka, znači: čovek je sazdan da bude *telo* Istine, ovaploćenje Istine. Glavna blagovest Bogočovekova je ovo: biti čovek nije drugo nego biti ovaploćenje Istine.

"Hristos je, kao Tvorac i Ureditelj, *glava* i Anđela i ljudi. Od Hrista je *sve telo* Crkve - πᾶν τὸ τῆς Ἐκκλησίας σῶμα. Rekavši "*telo*", sveti apostol spominje i ono što je svojstveno telu. *Sve telo* Crkve, veli on, preko *sveza i sastavaka* snabdevano od hrista svakom blagodaću, *raste rastom* po Bogu. A kakvo je to *rašćenje po Bogu*? *Rašćenje* ne telom, nego življenje po Bogu - τῆ πολιτεία κατὰ Θεόν." [7] "Gospod Hristos je *glava* cele Crkve; a Crkva je *telo* NJegovo. Tako, iz NJega *celo telo* Crkve ima i samo svoje biće - τὸ εἶναι, i svoje dobrobiće - τὸ εὔ εἶναι. Ko otpadne od NJega, odmah propada. Jer kao što se osećajni duh iz mozga predaje celome telu preko nerava, i od glave je svaki osećaj i svaki pokret, - tako se i *celo telo* Crkve snabdeva od Hrista, tojest prima život i duhovno rašćenje. A kada ono ima to? Kada je sjedinjeno sa NJim. Jer u takvom slučaju Duh Sveti snabdeva telo *rašćenjem*. Jer ako telo nije vezano i sjedinjeno sa glavom i sa samim sobom, onda ne biva ni snabdevanja Duhom, ni *rašćenja* Bogom, tojest najboljeg življenja po Bogu. [8]

2,20-22

Život u Hristu je život u vasceloj Istini. Onda se ne *živi ni svetom*, ni radi sveta; ne služi svetu, ni *stihijama sveta*. Čovek je sav u Hristu, i zato sav umro "*stihijama sveta*": ne gleda u njima ni izvor života, ni izvor istine, ni izvor saznanja. Svakoj stvari on zna vrednost i mesto; nikada nijednu ne bogotvori, iako se odnosi prema svima kao logosnim tvorevinama. Čovek je u svetu da Bogom Logosom vlada svetom, *stihijama sveta*. A on to može ako je ispunjen životvornim i božanskim silama Boga Logosa. A njima se ispunjuje ako živi u svetom telu Boga Logosa, Crkvi. Van Crkve, ljudi robuju *stihijama sveta*, ne vladaju nad njima. Oni u pojedinim *stihijama* vide svoju sudbinu, ili rukovodioce svoje sudbine, pripisuju im tvoračke, stvaralačke i promisliteljske sile; poštuju tvar, ne poštuju Tvorca; služe tvorevini, odbacuju Stvoritelja (sr. Rim. 1,21-25). "*Ne dohvati se, ne okusi, ne dotakni!*" Sve su to propisi pomoću kojih se robuje *stihijama sveta* kao nečem moćnijem, umnijem, božanskijem od ljudi. Ustvari, "*sve je to na pogibao onome koji čini*": jer se pokazuje kao stvaripoklonik, kao idolopoklonik, koji služi stvari a ne Tvorcu. Kada je Bog Logos ovaploćeni u našem svetu, onda je tu i sva mudrost božanska, i sva sila, i sva moć. Koliko pak čovek mora biti i slep, i gluv, i bezuman, i mrtav, pa da i dalje živi "*po zapovestima i naukama ljudskim*". A šta je u njima? Zar ne ono što je samo "*na pogibao onome koji čini*".

2,23

Idolosluzenje je služiti stihijama sveta, ili *zapovestima i naukama ljudskim* kao vrhovnim božanskim vrednostima, koje ljudi stavljaju na mesto jedinog istinitog Boga i Gospoda Isusa Hrista. Mnogo je samoljublja i greholjubive *samovolje* proglašavati za božanstvo ono što ni po čemu to nije. Tako su ljudi poizmišljali i stvorili mnoge lažne bogove, sve po slici i prilici svojoj.

I na tome zasnovali svoje lažne vere i *samovoljne pobožnosti*. A kada se u ime tih *samovoljnih pobožnosti* udari i u prividno bogougodne podvige, ispaštanja, isposništva, i to je sve "na pogibao onome koji čini" to. Zaista su sve "zapovesti i nauke ljudske samo po izgledu mudrost", a iznutra - pustoš i smrt. Jer nemaju ni božansku istinu, ni božansku moć, da bi nas spasle od zla, od greha, od smrti. A kakva nam je korist od njih, kada nas ne spasavaju od onoga što sačinjava najveću muku, najveći užas, pa i sam pakao za ljudsko biće? Sve je to, u krajnjoj liniji, idolopoklonstvo, a nikako i nikada bogopoklonstvo: obožavanje stvari mesto Tvorca, služenje stvarima a ne Tvorcu. Nema sumnje, u tome je glavno ludilo čulnoga razuma ljudskog.

NAPOMENE:

1. Blaž. Teofilakt, tamo, sar. 2, vers. 3 i 4; sol. 1236 D.
2. Molitveno pravilo pred sveto Pričešće, Molitva četvrta.
3. Ikumenije, tamo sar. 2, vers. 9; sol. 32 D.
4. Blaž. Teofilakt, tamo. sar. 2, vers. 10; sol. 1240 D.
5. Objašnjavajući apostolove reči: "I vi ste ispunjeni u NJemu", sveti Damaskin veli: "Pošto postadoste NJegovo telo i udovi - σὰρξ αὐτοῦ καὶ μέλη, i NJega imate za glavu, zato ste i ispunjeni Duhom Svetim". - sar. 2, vers. 10; R. gr. t. 95, sol. 893 V. - "Vi ništa nemate manje nego On - οὐδὲν ἕλαττον ἔχετε αὐτοῦ; kao što u NJemu obitava Božanstvo, tako i u vama". Sv. Zlatoust, tamo, Nomil. VI, 2; col. 339.
6. Ova mnogoznačajna misao pripada Ikumeniju; vidi: tamo, sar. 2, vers. 13; sol. 36 V.
7. Ikumenije, tamo, cap. 2, vers. 19; col. 40 B.
8. Blaž. Teofilakt, tamo, sar. 2, vers. 19; sol. 1249 AV.

Z,1-4

[sadržaj](#)

Kol. Z,1-4: 1 Ako dakle vaskrsnuste s Hristom, tražite ono što je gore, gde Hristos sedi s desne strane Boga. 2 Mislite o onome što je gore a ne što je na zemlji. 3 Jer umreste, i vaš je život sakriven s Hristom u Bogu. 4 A kad se javi Hristos, život naš, onda ćete se i vi s njime javiti u slavi.

Z,1

"Ako dakle vaskrsnuste s Hristom, tražite ono što je gore, gde Hristos sedi s desne strane Boga". Hrišćanstvo nije drugo nego neprestano doživljavanje Hrista, doživljavanje NJegovog života od početka do kraja. Hrišćanin je hrišćanin ako svakog časa doživljuje nešto Hristovo, nešto evanđelsko. NJegov je poziv: da uvek živi kao onaj koji je sa Hristom *vaskrsao* iz mrtvih; da uvek postupa kao besmrtnik. Besmrtnik je time besmrtnik što u ovom svetu smrti živi besmrtnim i večnim. On neprestano *traži ono što je besmrtno i večno*, hraneći se time, jer besmrtnik se hrani besmrtnim. Sav u osećanju i saznanju da je *vaskrsao s Hristom*, on i traži *"ono što je gore"*. A to nije nešto neodređeno i nejasno već božanski određeno i jasno, kao i sam Gospod Hristos Bogočovek. Jer to *"gore"* je onde *"gde Hristos sedi s desne strane Boga"*. A to je samo Trosunčano Božanstvo sa svima svojim božanskim savršenstvima. Hrišćanin čezne ne za nekom maglovitom, apstraktnom, transcendentnom, pustom beskrajnošću, već za beskrajnošću ispunjenu Gospodom Hristom i NJegovim neiskazanim bogočovečanskim savršenstvima i blagovestima. Beskrajnost bez Hrista? Zar to nije - beskrajna muka za duh ljudski? Pakao i nije drugo nego beskrajnost bez Hrista, besmrtnost bez Hrista. Živeti besmrtno bez Gospoda, - eto šta sačinjava večne paklene muke. Tu čovek stalno i večito doživljuje sebe samo kao sebe, svoju besmrtnost i večnost ispunjuje samo sobom, - kakva dosada, kakav pakao! A hrišćanin? Sve njegove svetove, svu njegovu besmrtnost i večnost ispunjuje čudesni Gospod Hristos; i u njima on stalno doživljuje NJegove besmrtnne blagovesti i večne radosti, - kakva milina, kakav raj! U ovom svetu on ozbiljno i radosno živi kao čovek koji je *sa Hristom vaskrsao* iz mrtvih, ustao iz groba sebičnosti, pobedio sve smrti, i ušao u novi, širok, bogočovečanski život, u kome se živi besmrtnim božanskim silama Vaskrsloga i Večnoživoga.

Jesi li hrišćanin, ti ćeš tražiti ono što vazneseni Gospod ima i daje svojim sledbenicima. A On hoće da svi oni budu gde i On (sr. Jn. 17,24). To znači: On hoće da ti učiniš svojim ono što nam je On darovao: da NJegova ljubav postane tvoja; da NJegova pravda postane tvoja; da NJegova istina postane tvoja; da NJegovo preobraženje postane tvoje; da NJegova smrt i vaskrsenje i vaznesenje postanu tvoji; rečju: da celokupio NJegovo Evanđelje i sak NJegov bogočovečanski život postanu tvoji. Jer hrišćanstvo se sastoji u ohristovljenju sebe pomoću neprekidnog doživljavanja Hrista i svega Hristovog: "Ja više ne živim, nego živi u meni Hristos" (Gal. 2,20). Da, hrišćanstvo je življenje Hristom. Svaki hrišćanin to doživljuje, ali po meri svoje revnosti. A ne doživljuje li nimalo, zar je hrišćanin? Ne reci: ne mogu, slab sam. - A kako su mogli toliki hrišćani u tolikim vekovima pre tebe, a i danas oko tebe? Ta i oni su ljudi, od iste građe od koje i mi. Nama nedostaje: odlučnost i vera. Pokažemo li to, dobićemo sile za doživljavanje Hrista. Eno ih izobilno u Crkvi za svakoga od nas. Uvek izobilno, kako u dane svetih Apostola, tako i u dane Svetoga Save, tako i u naše dane. Štaviše, mi imamo manje izgovora za naše nehrišćansko življenje nego naši bliži i dalji pretci po veri. Jer mi imamo veći broj svetih svedoka o Gospodu Isusu nego naši pretci u doba Svetoga Save, a nesavršeno veći - nego oni u doba svetih Aposgola. Koliko se novih Svetitelja, novih pravednika javilo u Crkvi od njihovih dana do naših! Zar to nije razlog i potstrek da odlučnije i hrabrije idemo za Gospodom Hristom nego naši pretci? A pravednost tih pravednika je u tome što su neprestano doživljavali Evanđelje Hristovo, živeli NJegovim bogočovečanskim životom u NJegovom bogočovečanskom telu, Crkvi, stalno *tražeći "ono što je gore, gde Hristos sedi s desne strane Boga"*. I postali besmrtnici Hristovi, koji i danas žive u Crkvi Hristovoj, samo snažnije i punije i jače i uticajnije nego u dane svojih

zemaljskih podviga, pomažući obilno sve koji ih prizivaju u pomoć da bi mogli živeti evanđelskim životom.

3,2

"Mislite o onome što je gore a ne što je na zemlji". Eto šta je filosofija "po Hristu": misliti *"o onome što je gore"*, što je u Hristu vaznesenom i proslavljenom. Filosofija "po Hristu" stiže se jedino životom u Hristu. Hristom živeti, Hristom *misliti*, - to i znači biti hrišćanin. Kada sveti apostol naređuje: *"Mislite o onome što je gore"*, on nam je u prethodnom stihu kazao da to znači ovo; *mislite* o onome što je Hristovo. Jer *"Hristovo"* je cilj *misli*, njen kraj, njeno savršenstvo, njen vrhunac; dalje se nema kud, niti može. Jer šta je savršenije i beskrajnije od NJega, Boga Logosa i čoveka? U NJemu su svi najviši vrhovi za ljudsku misao; tu nikakva smrt ne dopire; tu misao besmrtnuje i boguje i blaženuje. To je najviši vrh do koga se ljudsko biće popelo, nošeno i uzneseno Jedinim Čovekoljupcem - Bogočovekom Hristom. Sa dna zemaljskog ponora do u vrh nebesa, i iznad svih nebesa, - to je naznačenje, to raspon, to diapazon ljudske misli. Zato hrišćaninova misao stalno vaskrsava iz zemaljskog, iz prašinskog, iz smrtnog, i ponire u nebesko, u besmrtno, u večno. Saživljavanje Hristu, sastradanje, savaskrsavanje, savaznesavanje, rečju: saovaploćavanje Hristu, - to je put i hrišćaninovog života i hrišćaninove misli. Zemlja, i što je na njoj, to je zrno peska za našu misao, njena polazna tačka. A ona - sva povučena vaskrsim Bogočovekom u NJegove beskrajne svetove nebeske. A tamo, *"gore, gde Hristos sedi s desne strane Boga"*, naša misao se sva razrači u sve božanske beskrajnosti i besmrtnosti. Za nju nema provalije između ovog i onog sveta, između zemlje i neba: Gospod Hristos ih je premostio, jer je svojim bogočovečanskim telom vezao sve zemaljske i nebeske svetove. Kao nekom jakovljevskom lestvicom, po kojoj silaze i uzlaze ne samo Anđeli nego i ljudi. Da, Hristovi ljudi. Nije uzalud čovekoljubivi Spasitelj rekao: "Zaista, zaista vam kažem: otsada ćete videti nebo otvoreno i anđele Božje gde se penju i silaze k Sinu Čovečjemu" (Jn. 1,51). A u Crkvi su izmešani Anđeli sa ljudima; i ljudi su postali zemaljski anđeli; i neprestano uzlaze ka Gospodu Hristu koji *sedi s desne strane Boga*, tražeći *"ono što je gore"*. Svaka hristočežnjiva misao je kao anđeo koji sa zemlje uzleće u Hristom otvorena nebesa, iznad kojih On caruje i vlada nad svima svetovima, i neodoljivo privlači k sebi sve što je probuđeno za svoje božansko naznačenje. Za hrišćaninovu misao nema smrti; sve ih on pobeđuje silom Vaskrsloga. Zato je ona ustvari jedina slobodna misao, jer je besmrtna božanskom besmrtnošću. Misao je po prirodi logosna; nije od zemlje; zato je nebočežnjiva, hristočežnjiva. I kada sveti apostol zahteva da mislimo *"o onome što je gore"*, on zahteva ono što odgovara prirodi ljudske misli. A to je: da se misao završi Hristom Bogom; da se preobrazi u hristomisao, u bogomisao; da večito boravi u Gospodu Hristu (sr. Flp. 4,7). U tome je njeno prirodno savršenstvo, u tome i njeno večno blaženstvo. Tek kao hristomisao, ljudska misao nađe sebe, svoj pravi život, svoju božansku besmrtnost, i pretstavlja istinsku blagovest. A dotle, ona nije drugo do gorkovest. Zaronjena u smrtno, u grehovno, u zemaljsko, u demonsko, zar ona nije u paklu gde gorčinama nema kraja? A ona je Logosom sazdana logosna, da bi čoveku bila prva blagovest, prvo evanđelje. A najpre blagovest sebi samoj. Gospod Hristos nam je prvi i jedini otkrio božansku tajnu misli ljudske; ovu tajnu: misao ljudska je u suštini prablagovest, praevanđelje.

3,3

"Jer umreste, i vaš je život sakriven s Hristom u Bogu". "Umreste" smrću Hristovom u krštenju, i NJegovom spasonosnom smrću pobeđiste smrt; i opet, u krštenju vaskrsnuste NJegovom božanskom silom u život večni. I otada je "vaš život sakriven s Hristom u Bogu". Otada je tajna vašeg života u NJemu, i sila, i besmrtnost, i večnost. Jer hrišćanin je time hrišćanin što je sav u Hristu, svom tajnom svoga bića. Smrt nema više vlasti nad njim već on ima nad njom, jer je sav u Jedino Besmrtnom i Bezgrešnom. "Umreste" svetu, umreste smrti, umreste grehu, umreste svemu prolaznom, truležnom, zemaljskom, i - vaskrsnuste s Hristom, oživeste sa NJim za sve što je božansko, besmrtno, večno. Dok čovek ne umre i ne vaskrsne sa Hristom, sav mu je život opkoljen i zarobljen smrću. Krsti li se krštenjem Hristovim, on svim bićem postaje Hristov, sav mu je život "sakriven s Hristom u Bogu": sakriven od svake smrti, od svakog zla, od svakog đavola. I on još na zemlji živi večnim životom.

"Život - s Hristom u Bogu", eto šta ustvari treba da bude ljudski život. Radi toga su ljudi i stvoreni; radi toga je Bogočovek i došao u svet, i primio na sebe naš život, da bi ga odveo njegovom božanskom naznačenju i cilju. A njegovo božansko naznačenje je bogoživot. Takav je bio naš život u raju: bogoživot. Greh ga je odvojio od Boga, i sjedinio sa? - đavolom. Otada je naš život postao svoje vrste đavoživot. Bogočovek je i došao da naš život oslobodi greha, smrti, đavola, i tako ga od đavoživota vrati bogoživotu. To je mogao učiniti jedino Bogočovek, jer je u sebi sjedinio naš život sa Bogom, te je naš život ponova postao bogoživot: "život sakriven s Hristom u Bogu". Postavši čovek, Bog Logos je postao naš život, i svojim životom pokazao šta je bogoživot. Bogočovek = bogoživot: sav život od Boga, u Bogu, radi Boga, Bogom. Bogočovečanski život Hristov je jedini pravi, normalni ljudski život. Zato je i Crkva bogočovečansko telo sa bogočovečanskim životom. U njoj je naš život - bogoživot: "sakriven s Hristom u Bogu". U njoj mi ljudi i doživljujemo svoj ljudski život kao bogočovečanski život. Naše življenje u njoj zaista je "naše življenje na nebesima" (Flp. 3,20).

3,4

"A kad se javi Hristos, život naš, onda ćete se i vi s njime javiti u slavi". Od početka do kraja život hrišćana je život u Hristu. I ne samo u Hristu, nego je "Hristos - život naš". Eto definicije života, eto šta je život: Hristos = život. Jesi li to doživeo, hrišćanin si. Ako tako veruješ i osećaš, hrišćanin si. U tome je neprolazna veličina i božansko veličanstvo ljudskog života. Raspesti se s Hristom, umreste s Hristom, vaskrsnuste s Hristom, vaznesoste se s Hristom, zato ćete se "i vi s njime javiti u slavi" kada po drugi put bude došao u naš svet. Vaš život je neprekidno doživljavanje NJegovog života, od početka do kraja. U samoj stvari, u našem hrišćanskom životu ništa nije naše već sve Hristovo. Sve što imamo evanđelskoga, božanskoga, besmrtnoga,

večnoga, zar to nije od NJega? O, nema sumnje, sve naše je NJime naše, i od NJega naše; i misao je hristomisao, i osećanje - hristoosećanje, i život - hristoživot. Večnu istinu objavljuje sveti apostol kada blagovesti hrišćanima: "Niste svoji" (1. Kor. 6,19). Sve vaše - Hristovo je; ali je zato i sve Hristovo - vaše: "Sve je vaše, a vi ste Hristovi, a Hristos Božji" (1. Kor. 3,22-23).

Bogomudro se udubljujući u apostolovu blagovest, sveti Zlatoust blagovesti: Apostol hita da hrišćane Kološane prenese sa zemlje, da im pokaže da se oni nalaze gore, na nebu, da su već mrtvi za ovaj svet. Ako ste mrtvi, onda ne treba da tražite ovdašnje; ako ste na nebu, onda ne treba da tražite zemaljsko. Ne javlja se Hristos? Znači, život vaš još nije nastupio, - on je u Bogu, na nebu, gore. Šta dakle? Kada ćemo živeti? *Kada se javi Hristos, život vaš, tada tražite i slavu i život i radost ...* Obrati pažnju kako ih je apostol preneo na samo nebo. Uvek se on stara da im pokaže da oni imaju isto što i Hristos - τὰ αὐτὰ ἄπερ καὶ ὁ Χριστός. U svima Poslanicama svojim on govori o tome, da bi im pokazao da oni pomoću vere zajedničare u svemu Hristovom. Zbog toga on govori i o glavi, i o telu, i čini sve da to učini jasnim. Ako ćemo se dakle mi onda *javiti sa Hristom u slavi*, nemojmo tugovati što sad ne uživamo slavu. Ako ovaj sadašnji život - nije život; ako je naš *život sakriven s Hristom u Bogu*, onda smo dužni ovaj život provoditi kao mrtvi - ὡς νεκροί. Stoga, kada nas vređaju, ili što drugo trpimo, nemojmo odgovarati, jer ovaj život - nije naš život; mi smo stranci i došljaci. Apostol veli: "*umreste*". No ko je toliko bezuman da za mrtvo i pogrebno telo kupuje robe, ili zida kuće, ili sprema skupocene haljine? Niko. Onda nemojmo ni mi postupati tako. Mi obično samo jedno želimo: da ne budemo goli. Zato ovde na zemlji ištemo samo to jedno. Naš prvi čovek je pogreben; ne u zemlji pogreben nego u vodi krštenja; nije ga smrt pobedila, nego je Pobediteljem smrti pogreben, ne po zakonu prirode već po naređenju vlasti jače od prirode. NJemu se raduju svi: i anđeli, i ljudi, i Gospod anđela. Za ovo pogrebenje nije potreban ni pokrov, ni sanduk, niti išta slično.[1] "Život istinskih hrišćana je budući život; jer ovaj zemaljski život više liči na smrt nego na život.[2] Hrišćani borave gore, na nebu, i žive drugim životom, životom u Bogu, nevidljivom za telesne oči.[3]

3,5-17

Kol.3,5-17: 5 Umrtevite dakle ude svoje koji su na zemlji: blud, nečistotu, strast, zlu želju, i lakomstvo koje je idolopoklonstvo; 6 zbog kojih dolazi gnjev Božji na sinove protivljenja; 7 u kojima i vi negda hođaste kad življaste u njima. 8 A sada odbacite i vi sve to: gnjev, ljutinu, zloću, huljenje, ružne reči iz usta svojih. 9 Ne lažite jedan na drugoga; svucite staroga čoveka s delima njegovim, 10 i obucite novoga, koji se obnavlja za poznanje, po liku onoga koji ga je stvorio - τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, 11 gde nema Grka ni Jevrejina, obrezanja ni neobrezanja, divljaka ni Skita, roba ni slobodnjaka, nego sve i u svemu Hristos - ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός. 12 Obucite se dakle kao izabrani Božji, sveti i ljubljeni, u srce žalostivo, blagost, smirenoumlje, krotost, dugotrpeljivost; 13 snoseći jedan drugoga, i opraštajući jedan drugome ako ko ima tužbu na koga: kao što je i Hristos oprostio vama, tako i vi. 14 A svrh svega toga obucite se u ljubav, koja je sveza savršenstva. 15 I mir Božji da vlada u srcima vašim, na koji ste i pozvani u jednome telu; i budite zahvalni. 16 Reč Hristova neka bogato boravi u vama u svakoj mudrosti, učeći i svetujući jedan drugoga

psalmima, slavoslovljima i pesmama duhovnim, u blagodati pevajući Gospodu u srcima svojim. 17 I sve što god činše rečju ili delom, sve činite u ime Gospoda Isusa zahvaljujući Bogu i Ocu kroz njega.

3,5

Kako Gospod postaje *sve i sva* u čoveku? Da bi to postigli, šta treba hrišćani da čine? Evo šta, zapovest je vrlo prosta i jasna: "*Umrtevite ude svoje koji su na zemlji: blud, nečistotu, strast, zlu želju, i lakomstvo koje je idolopoklonstvo*". "*Umrtevite*" ih, jer su živi, delaju, rade. Oni sačinjavaju neku vrstu tela vašeg, u kome vi živite, i čiji organi rade po vašoj volji, po uputstvima vašeg greholjubivog srca, po mislima vašeg ogrehovljenog uma. Pomoću njih vi ste srasli za zemlju, za malecni svet njen, koji "sav leži u zlu" (1. Jn. 5,19). Živi *delovi* vaše duše, oni kao da sačinjavaju čula vaša: vid vaš, kojim zlo tražite; sluh vaš, kojim zlo slušate. Dok njih ne *umrtvite*, vi ne možete ni misliti "o onome što je gore", ni živeti "s Hristom u Bogu". *Umrtrljenje* tih strasti i sačinjava početak našeg življenja u Hristu. Jer najpre treba počupati korov, trnje i pirevinu sa njive duše naše, pa zasejati po njoj seme evanđelskih nebeskih vrlina. Onda ćemo svim bićem rasti ka nebu i tražiti "ono što je gore, gde Hristos sedi s desne strane Boga".

Najpre *umrtviti blud*, pohotljivost, jer je to strast koja strahovito prikiva za zemaljsko, za smrtno, za prolazno. Kako se to postiže? Tvorenjem evanđelskih vrlina, na čelu sa molitvom i postom. Svaka evanđelska vrлина potiskuje *bludne* želje i razbija bludna raspoloženja i pohotljiva zapaljenja, a molitva udružena sa postom ih potpuno *umrtvljuje* i ubija. I kada se potom i pojavljuju kao iskušenja, pojavljuju se kao premlaćena i nemoćna priviđenja, koja sila časnoga krsta pokida kao paučinu.

Za *bludom* sveti apostol spomnje "*nečistotu*". *Nečistota* dolazi od svakog greha i od svake strasti. Kroz svoju žaoku svaki greh toči u dušu *nečistotu*, jer je *nečistota* krv svakoga greha. Ali, na kraju krajeva, *nečistota* sva dolazi od *nečistih* duhova. Oni se i nazivaju "*nečisti*" zato što svako zlo, i najveće i najmanje, jeste po prirodi svojoj *nečistota* i širi *nečistotu* po biću čovekovom čim se pojavi u njemu. Zato što je od *nečistih* duhova, *nečistota* je živa sila koju treba *umrtviti*. No ona se *umrtvljuje* kada umrtvimo njene tvorce: grehe, a iza njih nečiste duhove. To možemo postići jedino ako se naoružamo "sveoružjem Božjim", tojest svima Božanskim vrlinama (sr. Ef. 6,11-18). Tako naoružanima sveti apostol piše: Jaki ste, i pobediste nečastivoga (1. Jn. 2,14).

"*Umrtevite ... strast - πάθος*". *Strast* je zaljubljenost u ma koji greh. To je greh - pretvoren u slatku naviku. *Strast* je sladostrašće u najširem smislu: *strasna* ljubav prema grešnim nasladama i slastima. Takvo sladostrašće, takvo greholjublje obično pustoši duše onih koji nemaju Boga u mislima i u savesti, niti žive po Njegovim zakonima (sr. Rim. 1,21-32). Da bismo tu neman *umrtvili*, potrebna nam je vera u jedinog istinitog Boga i Gospoda - Isusa Hrista, i život po

NJegovim svetim zapovestima. Ohristovljenje, - eto leka od svih strasti. Zato sveti apostol i blagovesti: "Koji su Hristovi, raspeše telo sa strastima i željama" (Gal. 5,24).[4]

"Umrvtite ... zlu želju". Zla želja je izraz ogrehovljene volje. Volja, koja se putem greholjublja srodila sa zlom, prirodno je što želi ono što je grešno i zlo. Lek od toga? Greholjublje zameniti hristoljubljem. Bolesti volje se leče, kada našu ljudsku volju povežemo sa voljom Božjom, i potpuno je potčinimo volji Božjoj, te je za nas u svemu vrhovno i rukovodno načelo ovo: "Ne moja volja, nego Tvoja da bude" (Lk. 22,42). Volja Božja je sva izražena u Gospodu Hristu i NJegovom svetom Evandjelju (sr. Ef. 1,9). Izvršujući zapovesti evanđelske, mi tvorimo volju Božju, i tako lečimo volju svoju od njenih bolesti: od *zlih želja*, i uništavamo u njoj greholjublje, zloljublje. A volju Božju tvori samo ljubav k Bogu. Stoga je bogoljublje jedini lek od greholjublja i zloljublja, i time jedini obesmrtilj i ovečnitelj ljudskoga bića. "Sve što je na svetu, želja tela, i želja očiju, i oholost života, nije od Oca, nego je od ovoga sveta. I svet prolazi, i želja njegova; a koji tvori volju Božju, ostaje vavek" (1. Jn. 2,16-17).

"Umrvtite ... lakomstvo koje je idolopoklonstvo". Lakomstvo je zaljubljenost u sgvari ovoga sveta koja ide do obožavanja. To *lakomstvo* može biti dvojako: materijalno i duhovno. Materijalno je, kada se odnosi na vidljive predmete ovoga sveta i tvorevine ljudske; duhovno je, kada se odnosi na ideje, misli, strasti, grehe. Apostol naziva lakomstvo *idolopoklonstvom*. Zašto? Zato što čovek u svom *lakomstvu*, mesto jedinog istinitog Boga i Gospoda, proglasi sebi za smisao, za cilj, za božanstvo, za *idol* svoga života: zlato, ili prirodu, ili nauku, ili kulturu, ili tehniku, ili ženu, ili decu, ili društvo, ili narod, ili čovečanstvo, ili slasti, ili strasti, ili ideje, ili heroje, ili genija, ili vođa, ili ma koga ili ma šta, svejedno. Takav čovek je uistini idolopoklonik, i njegov život *idolopoklonstvo*; služenje lažnom bogu, jednom ili mnogima svejedno. Mnoge su lažne bogove ponaizmisljali ljudi, zato i postoje raznovrsna *idolopoklonstva*, od najprostijih do najprefinjenijih, od najvarvarskih do najkulturnijih. Od sviju njih lek je jedan, samo jedan: vera u jedinog istinitog Boga i Gospoda - Isusa Hrista, i život po njoj.

3,6

Živeći u strastima, u slastima, u raznim idolopoklonstvima, ljudi žive u onome što je *protivno* Bogu. Takav život nije drugo do neprekidno *protivljenje Bogu*. Ali u tome svom bogoprotivljenju ljudi su samo poslušni sinovi, koga oca? - Đavola. Jer je on prvi i glavni *protivnik* Božji. Svim bićem svojim on je suprotnost Bogu. Đavo, čime je đavo? - Grehom i zlom. A ljudi koji žive u grehu i zlu, neminovno se time usinjuju đavolu, i postaju *sinovi protivljenja*, bogoprotivljenja. Blud usinjuje čoveka đavolu; i nečistota, i strast, i zle želje, i lakomstvo; uopšte, svaki greh, svaka strast usinjuje čoveka đavolu. Jesi li rob ma koga greha, ili ma koje strasti, znaj: sin si protivljenja, bogoprotivljenja. A Bog, iako sveljubav, iako Jedini Čovekoljubac, ne može voleti greh i zlo, jer su to sušte suprotnosti NJegovom biću, NJegovoj prirodi. Za njih On ima samo gnjev: "Gnjev Božji s neba na svaku bezbožnost i nepravdu" (Rim. 1,18). A kada se ljudi svesno i uporno toliko srode sa nepravdom da postanu *sinovi protivljenja*,

onda - "dolazi gnjev Božji na sinove protivljenja", jer su izjednačili sebe sa grehom i zlom i sa njihovom večnom sudbinom.

3,7

"Sinovi protivljenja" su, na prvom mestu, neznabošci i bezbošci. Oni se stalno protive Bogu istinome služeći lažnim bogovima i *živeći* u njihovim lažima, slastima i strastima. Nemajući istinitog Boga u svome saznanju, oni se greholjubljem toliko naviknu na greh i zlo, da im oni izgledaju kao nešto prirodno. Ogrehovljeno saznanje vidi u zlu i grehu nešto logično i normalno. Samo vera u Hrista probudi ljude te uvide kakvu strahotu predstavljaju greh i zlo za ljudsko biće. A vera u Hrista je novi život, život u jedinom istinitom Bogu. I u tom novom životu - novo saznanje, očišćeno od neznabožne i bezbožne logike i merila stvari. Zato sveti apostol i naređuje bivšim neznabošcima:

3,8

"A sada odbacite i vi sve to: gnjev, ljutinu, zloću, huljenje, ružne reči iz usta svojih".^[5] Odbaciti, na koji način? Na taj: što ćete gnjev zameniti krotošću, ljutinu - blagošću, zloću - dobrotom, huljenje - slavljenjem Boga, ružne reči - evanđelskim blagovestima. Ne odbacite li sve to, vi ostajete i nadalje sinovi bogoprotivljenja, na koje "dolazi gnjev Božji". Dolazi, u ovom svetu u vidu raznih nevolja i muka, a u onom - u vidu pakla i večnih muka. Gnjevom, ljutinom, zloćom, huljenjem, ružnim rečima ljudi pokazuju da su poslušna deca vrhovnog bogoprotivnika, đavola. Jer time tvore volju njegovu. A čiju volju tvore, onoga su deca, onoga sinovi. Tu spada i laž:

3,9

"Ne lažite jedan na drugoga". Lažete li, vi se duhovno rađate od onoga koji je "laža i otac laži", i postajete njegova duhovna deca (Jn. 8,44; 1. Jn. 3,8.10). Laž, svaka laž je svojim bićem vezana za "oca laži". Đavo jedno radi: stalno izmišlja, govori, i protura laži o Bogu. To je i prirodno za njega, "jer nema istine u njemu", pošto nema Boga koji je Istina (Jn. 8,44; 1,6). Kada govori laž, đavo svoje govori (Jn. 8,44), govori ono što sačinjava suštinu njegovoga bića, ono što ga ustvari čini đavolom, ono čime on ođavoljuje sva razumna i slobodna bića koja mu služe. Zato, bogolika

stvorenja, ljudi, kada *lažu jedan na drugoga*, ustvari ne rade drugo nego svesno ili nesvesno vrše đavolov posao u svetu.

Svi ti gresi, te strasti, te slasti, te laži, toliko su se uživali u nehrisovog čoveka, toliko ukostili, toliko ostvarili, toliko običili, toliko uobličili, da su obrazovali svoga zasebnog čoveka: "*starog čoveka*". A Hristov čovek je - *novi čovek*, sav "sazdan po Bogu u pravdi i u svetinji istine" (Ef. 4,24), Stoga sveti apostol naređuje:

3,10

"Svucite staroga čoveka s delima njegovim, i obucite novoga, koji se obnavlja za poznanje istine, po liku onoga koji ga je stvorio". Stari čovek: svojim zlim delima pomračio i unakazio sve što je bogoliko u njemu: i savest, i dušu, i volju. Sve je to u strastima i gresima iznemoglo, obolelo, ostarelo. Da bi se obnovilo i podmladilo, potrebno je svući starog čoveka koji se nametnuo bogolikoj duši, bogolikoj savesti, bogolikoj volji, i obzidao ih sobom kao telom. Kako se svlači stari čovek? Svlači se kada se odbace zla dela koja ga sačinjavaju: gnjev, ljutina, zloća, i ostali gresi i strasti. Odbaci li se to, stari čovek potpuno izumre, nestane ga. A novi? Novi se pomalja iz bogolike duše, savesti i volje, i postepeno obnavlja Hristom Bogom koji ga je i stvorio bogolikim, hristolikim. To obnavljanje je sasvim prirodno, jer biva na osnovu, odiskoni, bogolike prirode čovekove. A Gospod Hristos, koji je "lik Boga nevidljivoga" (Kol. 1,15), i jeste original i Večni Lik, po kome se mi odnavljamo. Po NJemu i NJime mi vaspostavljamo bogolikost naše duše. I ne samo vaspostavljamo, nego je i dalje razvijamo ka beskrajnom božanskom savršenstvu - "dok ne dostignemo u čoveka savršena, u meru rasta visine Hristove" (Ef. 4,1Z). Tako, to obnavljanje i nije drugo nego naše uhristovljenje i ohristovljenje. Jer smo radi toga i sazdan i spaseni: da ličimo na Tvorca i Spasitelja našeg - Gospoda Hrista. I stvarno ličimo na NJega, čim NJime živimo. Naš je ideal sasvim prirodan: hristolikost. Jer smo i sazdan sa hristolikom dušom. Ona i nosi u klici, u potenciji, svu bogočovečansku hristolikost. Gospod Hristos je postao čovek, i pokazao na sebi savršeno hristolikog čoveka. I kao Bogočovek poseduje božanske sile i daje ih svojim hristočežnjivim sledbenicima, da postepeno razvijaju svoju hristolikost do njenog potpunog savršenstva. I zato što te ohristovljujuće i ohristoličujuće sile daje svakome i svima u svome bogočovečanskom telu, Crkvi, On i zahteva od svih sledbenika svojih božansko savršenstvo: "Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski" (Mt. 5,48). To naše ohristovljenje, to naše ohristoličenje je u isto vreme i sticanje pravog bogopoznanja. U našem čovečanskom svetu jedino hristopoznanje daje ljudima pravo i istinsko bogopoznanje. Ko u Hristu ne nađe istinitog Boga i Gospoda, nikada ga nigde pronaći neće ni u jednom od postojećih svetova; i zanavek će ostati bedni rob lažnih bogova i lažnih poznanja i saznanja.

Novi čovek je čovek po Bogu. On ne stari već uvek cveta ka poznanju Boga i božanskog, stalno postajući sve mlađi i mlađi ali i sve jači i jači, ukoliko više stiče *poznanje* i ukoliko se više udostojava većih stvari.^[6] Ne očekujte da *novi čovek* ostari. Naprotiv, što više živi, on se sve više približava ne starosti već mladosti, koja je bolja od ranije. Jer što više stiče *znanje* i

udostojava se većih stvari, on utoliko većma cveta i utoliko više zadobija sile, ne samo od mladosti nego i od Lika ka kome se približava. Gle, najbolji život naziva se tvorevina - *po liku Hristovom* = κατ' εἰκόνα Χριστοῦ; to i znači: "*po liku Onoga koji ga je stvorio*", pošto i Hristos umre ne u starosti, nego onda kada je bio u cvetu takve lepote da se to ni iskazati ne može.[7] Takva je osobina života u evandelskim vrlinama: on sa tokom vremena biva sve mlađi i mlađi - ἄει νεώτερος; iako izgleda da telesno stari, no duhovno cveta stalno.[8]

3,11

Obući se u novog čoveka, Bogočoveka, znači postati pravi čovek, onakav kakav je izašao iz ruku Božjih pri stvaranju. I još upotpunjen bogočovečanskim silama Hristovim, ispunjen "svakom punoćom Božjom" (Kol. 2,9-10). Za njega je svaki čovek bogoliko biće; tu "nema Grka ni Jevrejina, obrezanja ni neobrezanja, divljaka ni Skita, roba ni slobodnjaka, nego sve i u svemu Hristos". Sve što deli ljude iščezava. I novi čovek ima stvarno novi pogled na čoveka, na svet, ima - filosofiju "po Hristu". On oseća da logosna sila Hrista vezuje sve ljude, sva bića, sve svetove. I u tvorevini kao celini, i u svakoj stvari posebno, on oseća Hrista kao stvaralačku, promisliteljsku i sjedinilačku silu. Ma kuda išao, on na Hrista naiđe; ma u šta gledao, on Hrista ugleda. On svim bićem oseća: Hristos je život životu, postojanje postojanju, svetlost svetlosti (sr. Jn. 1,3-4); On ispred svega, kroza sve i u svemu; "sve ispunjava u svemu", "i sve je u njemu" (Kol. 1,16-17; Ef. 1,23). Zaista: "sve i u svemu Hristos". "Hristos sve i sva = τὰ πάντα"; nasuprot NJemu - pusto ništa; Svebiće - nebiće. Nema li Hrista u tebi - ništa si, nula si, leš si, nebiće si. Nema Ga u vasioni - leš je, ništa je, nebiće je vasiona. Hristos je Svebiće i svejedinstvo. On sve ispunjava i sve spaja; bez NJega je sve prazno i pusto i nepovezano. Izvuče li se On iz čoveka, iz sunca, iz vasiona, iz pčele - sve se survava u kaos, u nebiće, u ništa, u smrt. Samo On svojim bogočovečanskim telom, Crkvom spaja sve i sva, i ispunjuje sve i sva u svima svetovima (sr. Ef. 1,20-23.10; Kol. 1,16-20; 3,15). Iz NJega stalno izlazi sveispunjujuća i sveujedinjujuća božanska, bogočovečanska sila, koja sve i sva ispunjuje i sjedinjuje logosnošću. Učlani li se čovek u Bogočovečansko telo Hristovo, on se ispuni osećanjem svebića i svejedinstva; za njega nema smrti više, već svuda blagovesna svepunoća, besmrtnost i večnost. U to bogatstvo nas uvodi sveta tajna krštenja, jer se njome učlanjujemo u večnoživo telo Crkve. Tu iščezavaju sve razlike, jer je Hristos "sve u svemu": "Koji se god u Hrista krstiste, u Hrista se obukoste. Nema tu Jevrejina ni Grka, nema roba ni gospodara, nema muškoga roda ni ženskoga; jer ste vi svi jedno u Hristu Isusu" (Gal. 3,27-28). "Hristos neka bude za vas sve i sva: i vrednost, i rod, i u svima vama On. Jer svi vi postadoste jedan Hristos, pošto ste telo NJegovo - πάντες Χριστοὺς εἰς ἑνὸς θεοῦ, σῶμα αὐτοῦ ὄντες".[9] "Sve i u svemu Hristos", pošto smo svi jedno telo, imajući Hrista za glavu. Stoga je Hristos s pravom za nas sve i sva: i Spasitelj, i Gospod, i Bog, i Glava, i Arhijerej, i Žrtva.[10]

3,12

To *oblačenje* u Hrista, šta znači za naš svakodnevni život? Kazuje nam hristonosni apostol: "*Obucite se dakle kao izabrani Božji, sveti i ljubljani, u srce žalostivo, blagost, smirenoumlje, krotost, dugotrpeljivost*", rečju: u sve evanđelske vrline. *Oblaćeci* se u njih, vi se *oblaćite* u Hrista, u novog čoveka. - "*Srce žalostivo*", to je srce evanđelskim vrlinama prerađeno, udobreno, razneženo, preobraženo, omolitvljeno, oljubotvoreno, ohristovljeno. Ono svačiju tugu i svačiju muku oseća, i saoseća, kao svoju; molitvenom ljubavlju živi u svima i u svakome, jer je svim bićem svojim u sabornom srcu Crkve. Ono neprekidno saoseća svoj stvari koja, porobljena smrću i propadljivošću, "uzdiše i tuži" neprestano (sr. Rim. 8,20). Ono žali svaku ptičicu, svaku travčicu, koje se previjaju i grče u mukama propadljivosti. A svrh svega žali najvećeg krivca, čoveka, svakog čoveka, što je rob smrti i greha, i što je svu stvar potčinio smrti i propadljivosti (sr. Rim. 8,20). Ta *žalostivost* je u najvećoj meri svojstvena Svetiteljima. Niko osetljiviji i saosetljiviji od njih; i niko ne živi kroz veći broj bića od njih, i ne oseća za njih i mesto njih. Svojom omolitvljenom saosetljivošću njihova je duša razlivena po svima stvarima. A na to su pozvani svi hrišćani, jer su svi oni "*izabrani Božji, sveti i ljubljani*". Svaki po meri svojih sila i podviga. *Srce žalostivo* se stiče evanđelskim životom: životom u evanđelskim vrlinama, a najpre u molitvi i ljubavi i postu. Istina, čovek prosto ne zna koja je prva, a koja druga, a koja treća među evanđelskim vrlinama. Toliko je svaka od njih i važna i potrebna. Ustvari, sve su one prve, i svaka je od njih prva, jer je svaka bezmerno neophodna svakom hrišćaninu. Svojim svetim preobražajnim silama one postepeno osvajaju srce, omilostivljuju, ožalostivljuju, čine ga novim *srcem*, srcem novoga čoveka, hristonosnog i hristolikog. A bez njih - srce je rob okamenjene neosetljivosti; propada u sebičnosti, samoživosti, usamljenosti. Zato je neophodna molitva svetog Zlatousta: "Gospode, izbavi me od okamenjene neosetljivosti". Takav je raspon: bez Hrista - okamenjena neosetljivost; sa Hristom - evanđelska sveosetljivost. Čovek okamenjene neosetljivosti najpre je neosetljiv i nesaosetljiv prema sebi samom, prema onome što je za njega najvažnije: prema bogolikoj duši svojoj, prema njenoj besmrtnosti i večnosti. A zatim, neosetljiv i nesaosetljiv i prema drugima, prema njihovoj večnoj sudbini. Neosetljivost se uvek pojavljuje kao samoživa nesaosetljivost, a evanđelska osetljivost - kao čovekoljubiva saosetljivost. Gospod Hristos je iz božanske saosetljivosti, *žalostivosti* postao čovek i podneo tolike muke za spasenje roda ljudskog. Zato se u crkvenim molitvama i naziva "Bog žalostivosti". Od NJega se evanđelskoj žalostivosti i učimo, od NJega za nju i blagodatne sile dobijamo. Bog Otac je "Otac žalostivosti" = ὁ Πατήρ τῶν οἰκτιρμῶν (1. Kor. 1,3). On takav, da bismo i mi bili takvi (sr. Mt. 18,27.33.35). Priča o milostivom Samarjaninu je ustvari priča o žalostivom Samarjaninu (Lk. 10,33 = ἐσπλαγγίσθη). Milostivost NJegova je plod žalostivog srca njegovog. Uvek je evanđelski nova blagost i zapovest: "budite žalostivi" (1. Petr. 3,8).

"*Obucite se u ... blagost*". Eto druge vrline koja te oblači u novog čoveka. Sva je od Hrista, i sva vodi Hristu. I uvek te ispunjuje hristolikim raspoloženjem prema drugim ljudima i stvorenjima. U odnosu prema grešnim ljudima Gospod Hristos pokazuje "bogatstvo blagosti" (Rim. 2,4). Hrišćani su pozvani da prebivaju "u blagosti" (Rim. 11,22). Preveliko bogatstvo blagosti Božje ogleda se u Spasiteljevom podvigu spasenja (Ef. 2,7). "Blagost i čovekoljublje Spasitelja našeg Boga - spase nas" (Tit. 3,4).

"*Obucite se u ... smirenoumlje*". *Smirenoumlje* je stalno smiravanje uma ljudskog pred bezgrešnim i savršenim umom Božjim koji je u Hristu Isusu Gospodu našem. NJime um svoj

voditi i rukovoditi: o svemu i svačemu smerno umovati; i umu se Bogočovečanskom dobrovoljno i radosno svagda pokoravati. Čoveku je pri stvaranju dat od Boga bogoliki um, da bi uvek bio bogočežnjiv i bogoletan, i u umu Božjem svesavršenom nalazio svoj cilj, svoj život, svoje savršenstvo, svoju besmrtnost. Zapovest je evanđelska: "Budite smirenoumni" (1. Petr. 3,8). *Smirenoumlje* oblači u novog čoveka, u nov um, i čovek umuje sve po Hristu, "po liku Onoga koji ga je stvorio". Ono je glavna osobina hrišćanske svetosti, glavna sila filosofije "po Hristu". *Smirenoumni* uvek Hristom umuje, Hristom misli o svemu. A stari čovek je sav u gordoumlju: svoj um diže iznad svega, i iznad samog Boga. Znate: u tome je sav đavo i svi iže s nim. Zato je uvek dobro i uvek neophodno moliti se i danju i noću vapajnom velikoposnom svetojefremskom molitvom: "Gospode, duh zdravoumlja, smirenoumlja, trpljenja i ljubavi, daruj meni služi tvome". A bićeš zlatoustovski mudar, ako filosofiju svoga života budeš zidao na dijamantskom temelju *smirenoumlja*, jer su bogorečita usta svetog Zlatousta izrekla ovu božansku mudrost: "*Smirenoumlje* je temelj naše, hrišćanske filosofije - θεμέλιός ἐστι τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας ἢ ταπεινοφροσύνη".

"*Obucite se u ... krotost*". Eto vrline, čije je savršeno božansko oličenje među ljudima Gospod Hristos, jer je "krotak srcem" (Mt. 11,29). *Obući se* u hristoliku *krotost*, to je obući se u novog čoveka. Nema sumnje, *krotost* je najočiglednija odlika pravih hrišćana, svetitelja i pravednika. Nije li ona glavno, i svepobedno, oružje svetih Mučenika, i svetih Ispovednika, i svetih Podvižnika, i svih Svetih, od prvog do poslednjeg? NJome je novozavetni čovek uvek nov. To je stoga tako, što je čudesni život Gospoda Hrista na zemlji besprimerna krotost, od početka do kraja. *Krotost* - pri božanskoj svemoći. A sveti Apostoli? Iako su raspolagali božanski svemoćnom čudotvornom silom, uvek su *krotošću* odgovarali na grubosti i kazne svojih gonitelja. Zato oni i naređuju hrišćanima: "da svaku *krotost* pokazuju prema svima ljudima" (Tit. 3,2).

"*Obucite se u ... dugotrpeljivost*". Nije li *dugotrpeljivost* temelj svih evanđelskih vrлина? Nema evanđelske vrline koju čovek može steći, ako se nije naoružao *dugotrpeljivošću*. Jer svaka od njih pretpostavlja dugotrajan i mučan podvig. Ko nju ima, osiguran mu je uspeh u novom životu, i postepeno će se nema sumnje obući u novog čoveka. *Dugotrpeljivost* je odlika Boga čovekoljublja - Gospoda Hrista (Rim. 2,4; Jak. 5,11) i NJegovih sledbenika (Ef. 4,1-2; 2. Kor. 6,6). Bez *dugotrpeljivosti* nema spasenja: "dugotrpeljivost Gospoda našega držite za spasenje" (2. Petr. 3,15).

3,13

Da su se hrišćani obukli u svete vrline koje sačinjavaju hristolikog čoveka, dokazuju "*snoseći jedan drugoga, i opraštajući jedan drugome ako ko ima tužbu na koga: kao što je i Hristos oprostio vama, tako i vi*". Da, hrišćana je dužnost nad dužnostima da u svemu budu "*kao što je i Hristos*". Oni se ne smeju rukovoditi nikim i ničim manjim od Bogočoveka i Spasitelja, Gospoda našeg Isusa Hrista. Naročito u *praštanju*. Kako i koliko *praštati*, apostolsko je pitanje (Mt. 18,21). A evo i svetog apostolskog odgovora: *Opraštajte jedan drugome "kao što je i Hristos*

oprostio vama". Razmisliti samo: koliko je Gospod Hristos unapred *oprostio* svakome od nas, rešivši se da dođe i spase rod ljudski na onako besprimerno samopožrtvovan i čovekoljubiv način. Spasavši nas od greha, On nam je i *oprostio* sve grehe. I danas, kako se spasavamo od svakoga greha ako ne NJegovim svečovekoljubivim *praštanjem*? (sr. Ef. 1,7; Kol. 1,14). Jer On jedini ima vlast *oprašati* grehe, pošto On jedini ima silu otpuštati i razrešavati grehe (Mt. 9,6). I On to svemilostivo čini kroz svete tajne i svete vrline (sr. Jn. 20,22-23; Mt. 18,18). Greholjubivi i slabi, mi smo uvek pod gresima, zato nam je neprestano i potrebno NJegovo *opraštanje* grehova. To je razlog da i mi neprestano *oprašamo jedan drugome*, čak *ako ko ima i tužbu na koga*. Ogorčen, ti podižeš tužbu na brata svoga zbog toga i toga. No zamisli, kakvu bi tužbu svakog dana, i svakog časa, mogao dizati na tebe svezajući Gospod, kada nam ne bi svemilostivo i svežalostivo opraštao grehe! "Opraštajte, i oprostiće vam se" (Lk. 6,37). "Budite jedan drugome blagi, milostivi, praštajući jedan drugome, kao što je i Bog u Hristu oprostio vama" (Ef. 4,32). Time ćete pokazati da ste svukli starog i obukli novog čoveka.

3,14

"A svrh svega toga obucite se u ljubav, koja je sveza savršenstva". LJubav je glavna *odeća* novog čoveka. *Obući se* u nju, to je obući se u svevrlinu. Jer ona sve vrline vezuje, spaja, sjedinjuje u jedno telo. Tako moći svih ostalih vrlina postaju njene moći; a i ona sama postaje sastavni deo svake vrline. Ona, *"sveza savršenstva"*, pronalazi i povezuje sve što je savršeno u svima bićima. Po sebi, ona je ne samo božanska sila, nego je i Božanska suština? "Bog je ljubav" (1. Jn. 4,16). Sva od Boga, ona sjedinjuje čoveka najpre sa Bogom, izvorom svih *savršenstava*. A zatim i sa svim onim što je savršeno u ljudima i ostalim bićima i tvarima. *Obučeni* u nju, čovek je obučen u najmoćniju božansku silu, koja otstranjuje, pobeđuje, savlađuje sve što nije od Boga. Svaka vrlna vodi *savršenstvu*, a ljubav ga u potpunosti daje, jer kao *"sveza savršenstva"* sve što je savršeno u ostalim vrlinama ona povezuje u jedno savršenstvo koje večno traje, pošto "ljubav nikad ne prestaje" (1. Kor. 13,8). "Sve što bi ti nazvao dobrom, ako u njemu otsustvuje ljubav, nema nikakve vrednosti, brzo nestaje."[\[11\]](#)

"Sveza savršenstva", ljubav po samoj prirodi svojoj traži i pronalazi i vezuje ono što je savršeno u svima bićima i tvarima. A to je? Ono što je božansko, logosno u njima. Otuda hrišćanin ljubavlju doživljuje svet kao logosno svejedinstvo; a rod ljudski - još i kao bogoliko svejedinstvo. Ona je ta sveta božanska sila koje daje moći čoveku te svim bićem oseća da je Hristos "sve u svemu", i da u NJemu "nema Grka ni Jevrejina, obrezanja ni neobrezanja, divljaka ni Skita, roba ni slobodnjaka". Nema sumnje, ona je ta koja sve spaja u *jedno telo*: Crkvu.

3,15

I Anđele i ljude, i sve što je savršeno u svima tvarima, od prve do poslednje, od najveće do najmanje. Svestvaralačka i sveujedinalačka logosna, bogočovečanska sila, ljubav nas u Crkvi sjedinjuje sa svima savršenstvima njenim, a najpre "sa svima svetima". I sve što je logosno, bogočovečansko, sveto, mi doživljujemo kao besmrtno i večno svejedinstvo "u jednom telu", telu Crkve. Evanđelskom ljubavlju mi i osećamo Crkvu kao *jedno telo*, bogočovečansko, kome je Hristos glava, i sve i sva. Ona je ta koja čini "*da mir Božji vlada u srcima*" našim. Jer ona oseća i zna da je nad svakim grehom, smrću i zlom njena pobeda zanavek osigurana Bogom koji je ljubav. Bog ljubavi i *vlada u srcima* ljudskim bogoljubljem i čovekoljubljem. Samo tom bogočovečanskom, hristolikom ljubavlju useljuje se u srce ljudsko "mir Božji koji prevazilazi svaki um" i čuva i srca ljudska i misli ljudske "u Gospodu Isusu" (Flp. 4,7). "Prizivajući nas *miru*, Hristos nas načini *jednim telom*, postavši sam glava tome telu. Jer radi čega smo mi *jedno telo*, ako ne radi toga, da bismo kao udovi jedan drugoga čuvali *mir* među sobom i ne razdvajali se?"[\[12\]](#)

3,16

"Reč Hristova neka bogato boravi u vama u svakoj mudrosti,[\[13\]](#) učeći i svetujući jedan drugoga psalmima, slavoslovljima i pesmama duhovnim, u blagodati pevajući Gospodu u srcima svojim". Molitveno raspoloženje prema Gospodu pojavljuje se kao evanđelsko postupanje sa ljudima. "Reč Hristova", seme nebeske, božanske istine bogato se množi u srcu ljudskom, ako je srce omolitvljeno, ako je stalno ustreljeno k Bogu bogočežnjivim raspoloženjem. Jer je molitvenost najbolje podneblje za to nebesko seme. Ono bogato procveta božanskom *mudročću*, i božanskom ljubavlju, i božanskom milostivošću. Neprestanom molitvenošću srce se ljudsko pretvara u hram, u kome stalno borave božanske svete sile i savršenstva, a u njima i sam Gospod. A takvo srce, i takav život u srcu, najbolje je vaspitno sredstvo naše za svu braću oko nas. I najmudriji učitelj svemu božanskom. I najmudriji savetnik za sve evanđelsko, besmrtno, večno. Molitvom se srce ljudsko bogato oblagodati. A blagodat, kao božanska sila, uvek je bogočežnjiva, i sve misli, i sva osećanja vuče k Bogu. I sva se duša ustreljuje k Bogu kroz psalme, i slavoslovlja, i pesme duhovne, jer sve to potstiče na život u Bogu, i na stalno usavršavanje i pružanje ka Gospodu i svemu božanskom, svetom, neprolaznom.

Neprekidna molitvenost se stiče sabornom molitvenošću Crkve. Život u Crkvi je na prvom mestu učestvovanje svim bićem u sabornoj molitvenosti zajedno "sa svima svetima". Onda se svi međusobni odnosi lako evanđelski regulišu tim molitvenim raspoloženjem. Čovek stalnog molitvenog raspoloženja uvek se evanđelski odnosi prema braći, ljudima, tvarima. Ljudi molitvenog raspoloženja radosno jedan drugog savetuju i uče svemu što je božansko, besmrtno, evanđelsko. Svaki je svakome mili učitelj i savetnik, jer se svaki smirava pred svakim, smatrajući sebe nižim od drugoga i poučavajući se njegovim evanđelskim vrlinama.

3,17

"I sve što god činite rečju ili delom, sve činite u ime Gospoda Isusa, zahvaljujući Bogu i Ocu kroz njega". - Eto evanđelskog pravila za svakodnevni život. Sve da bude obuhvaćeno Gospodom Hristom. Sve da bude radi NJega, od NJega, kroz NJega. Ma šta čovekovo, nije li *"u ime Gospoda Isusa"*, onda je nesumnjivo u ime smrti, greha, zla i đavola. Jer izvan NJega je samo to: greh, smrt i đavo. Nesumnjivo samo to, samo to, i onda kada čovek radi u ime nekog genija, ili heroja, ili vođa; ili u ime nauke, civilizacije, kulture; ili u ime ma čega ljudskog, prolaznog, tvarnog. Jer sve to, na kraju svih krajeva, vodi u greh od koga bez Hrista nema izbavljenja, u smrt iz koje bez Hrista nema vaskrsenja, u đavola od koga bez Hrista nema spasenja. - *"Sve što god činite rečju ili delom"*, jer svaka *reč* i svako *delo* ima odlučujuće važnosti po celokupni život vaš i u ovom i u onom svetu. Pazite, ništa ljudsko nije ni beznačajno ni maloznačajno: sve ima svoju besmrtnost. Ni po čemu niste smrtni. Dobro vaše je besmrtno, ali i zlo; vrlina vaša je besmrtna, ali i greh. I sama smrt vaša je besmrtna. Jer je besmrtan nosilac vašeg zla i greha: duša.

Ako čovek sve što čini, čini *"u ime Gospoda Isusa"*, duša mu se postepeno ispunjuje božanskom radošću od toga, jer jasno oseća da sve to u njemu čini ustvari blagodat Božja, koja mu se za napor i trud daje sve više i više. Onda i najteži napori evanđelski postaju laki, te hristočejniji delatnik evanđelski sve s radošću čini *"u ime Gospoda Isusa, zahvaljujući Bogu i Ocu kroz NJega"*. Jer ga sve to kroz Gospoda Isusa duhovno sjedinjuje sa Trosunčanim Bogom, sa NJegovom besmrtnošću i večnošću.

"I sve što god činite rečju ili delom, sve činite u ime Gospoda Isusa, zahvaljujući Bogu i Ocu kroz njega". Ako tako budemo radili, veli sveti Zlatoust, onda se ništa prljavo, ništa nečisto neće naći onde gde se priziva Hristos. Jedeš li, piješ li, ženiš li se, krećeš li na put, - *sve čini u ime Božje*, tojest prizivajući Boga u pomoć. Prihvataj se posla, pomolivši se pre svega Bogu. Hoćeš li da nešto kažeš? ti se prvo pomoli Bogu. Jedeš li? *blagodari Bogu*, rešen da to činiš i posle. Spavaš li? *blagodari Bogu*, rešen da to činiš i posle. Ideš na trg? Čini to isto. Neka ne bude ničeg svetskog, ničeg žitejskog: *sve čini u ime Gospodnje*, i sve ćeš svršavati s uspehom. Što god zapečatiš imenom Božjim, sve će ispasti blagopolučno. Ako ime Božje izgoni demone, otklanja bolesti, onda utoliko pre olakšaće izvršenje poslova. Čuj kako Avraam u ime Božje posla slugu, David u ime Božje umrtvi Golijata. Divno je i veliko ime NJegovo! Tim imenom je obraćena vasseljena, srušena tiranija, zgažen đavo, otvorena nebesa. No šta ja govorim? Tim imenom mi smo preporođeni. I ako se njega držimo, blistaćemo. Ono rađa, stvara i Mučenike i Ispovednike.[14]

3,18-25

Kol. 3,18-25: 18 Žene, slušajte svoje muževe kao što treba u Gospodu. 19 Muževi, ljubite svoje žene, i ne ljutite se na njih. 20 Deco, slušajte roditelje svoje u svemu, jer je to ugodno Gospodu. 21 Ocevi, ne razdražujte decu svoju, da ne gube volje. 22 Sluge, slušajte u svemu svoje

gospodare po telu; ne samo pred očima radeći kao da ljudima ugađate - ὡς ἀνθρωπάρεσκοι (= kao čovekougodnici), nego u prostoti srca, bojeći se Boga; 23 i sve što god činite, od srca činite, kao Gospodu a ne ljudima, 24 znajući da ćete od Gospoda primiti nagradu nasledstva, jer Gospodu Hristu služite. 25 A koji skrivite, primiće kao što je skrivio: i ne gleda se ko je ko.

3,18-19

Sav odnos *muža* i *žene* oposredovan je *Gospodom*. Po svemu on ima da bude "*kao što treba u Gospodu*". A to nam je Gospod kazao svojim Evandeljem. I *muž* i *žena* su bogolika bića, besmrtna i večna: stoga i sav život njihov treba da je u tom duhu. Stvoreni Logosom, i radi Logosa, oni znaju otkuda su; a znaju i kuda idu; znaju da je božanski cilj njihovog života: život večni. Ni *muž* ni *žena* ne treba da postavljaju sebi neki drugi cilj. Sve ima da služi tome božanskom cilju: i porodica i deca. Sve da bude "*kao što treba u Gospodu*". Postavši čovek, Gospod je ologosio i osmislio večnim božanskim smislom sve što je ljudsko. On je pokazao da je ljudsko biće i njegov život od Boga i radi Boga. Stoga sve ljudsko treba da bude bogočežnjivo, božansko, svezrednosno. To važi i za supružnike. *Žene da slušaju svoje muževe "kao što treba u Gospodu"*; i *muževi da ljube svoje žene* isto tako "*kao što treba u Gospodu*". Tako će se izbeći ljutnja. "Jer ljutnja čovečija ne čini pravde Božje" (Jak. 1,20). I ovde važi evanđelska zapovest: Sve što god činite rečju ili delom, sve činite u ime Gospoda Isusa, zahvaljujući Bogu i Ocu kroz njega (Kol. 3,17).

3,20

"Deco, slušajte roditelje svoje u svemu, jer je to ugodno Gospodu". U tome je *dečje* evanđelje. Premudri Gospod je tako ustrojio svet, da *deca* preko *roditelja* dobijaju i život i što im je potrebno za život. *Roditelji* su prvi i najneposredniji primer evanđelskog života: oni žive "*kao što treba u Gospodu*". Zato su *deca* dužna da *slušaju "svoje roditelje u svemu"*. A kada *deca* imaju prava ne *slušati roditelje*? Kada *roditelji* traže od njih da ne *slušaju* Gospoda, da ne veruju u Gospoda, da ne služe Gospodu, da većma vole njih nego Gospoda. Primer takve svete neposlušnosti je sveta velikomučenica Varvara. I drugi Svetitelji Božji. *Roditelji* treba *slušati* uvek "*u Gospodu*" i radi Gospoda. Apostol sveti i smatra da *rodšelji* neće tražiti od svoje *dece* ništa što nije "*ugodno Gospodu*". Zato i naređuje roditeljima:

3,21

"Ocevi, ne razdražujte decu svoju, da ne gube volje". Ništa ne činite što bi decu izazivalo na neposlušnost prema vama i na *gubljenje volje* za napredovanje u u dobru. Cilj je evanđelskog vaspitanja: jačati *volju* kod *dece* za sve što je evanđelsko, uzvišeno, sveto. A da ih tako izgrađuju pozvani su, na prvom mestu, roditelji. Oni da budu evanđelski ugled *deci* u svemu; a najpre: u evanđelskom vladanju nad sobom, nad porodicom, nad decom. Ništa ne činiti što bi *decu* nagonilo da svoju nežnu i poletnu dušu troše u razdraženju, u ljutini, i tako je ogrubljuju, osurovljuju, osvirepljuju.

3,22

"Sluge, slušajte u svemu svoje gospodare po telu; ne samo pred očima radeći kao da ljudima ugađate - ὡς ἀνθρωπώρεσκοι (= kao čovekougodnici), nego u prostoti srca, bojeći sv Boga". Evanđelski je da *sluge* svoje slugovanje pretvore u služenje Bogu i radi Boga. Da sve čine iskreno, *u prostoti srca, bojeći se Boga*: da neprekidno proveravaju sebe da li ovim ili onim tvore volju Božiju ili ne. Oni ne smeju biti *čovekougodnici*; ugađati ljudima a grešiti se o Boga. Naprotiv: da služe gospodarima ugađajući Bogu. I sluge i gospodar ispuniće svoje evanđelske dužnosti na zemlji, ako zajednički služe Gospodu smatrajući iskreno da su i jedni i drugi podjednako sluge Božje u ovome svetu. Gospodari imaju veću odgovornost od slugu, jer sluge su dužne da u svemu slušaju svoje gospodare, ljude; ali teško gospodarima ako u svemu ne slušaju Gospoda, jedinog istinskog Gospodara neba i zemlje. Nema sumnje, velika nagrada očekuje *sluge* koji iskreno služe svoje *"gospodare po telu" - "bojeći se Gospoda"*; ali i gospodare - velika kazna, ako iskreno ne služe Bogu i Gospodu, tom stvarnom Gospodaru i njihove duše i njihovog tela.

3,23

"I sve što god činite, od srca činite, kao Gospodu a ne ljudima". Gledajte ne na svoje gospodare, nego na *Gospoda* iza njih i iznad njih. Ako tako radite, vi ćete i zle gospodare oplemeniti, oblagovestiti; i javiti se pred Bogom kao njihovi učitelji i spasioci. A ne uspete li u tome zbog tvrde srca njihova, Bog vidi vaš trud i ljubav, i nagrada vam neće propasti. Smirite li se Gospoda radi pred svojim gospodarima po telu, toliko smirite, da im *"od srca činite sve što god činite"*, i to *"kao Gospodu a ne ljudima"*, velika će vam nagrada biti od Gospoda. Jer ste se Gospoda radi smirili pred ljudima i služili im *"kao Gospodu"*. Ne shvate li to gospodari vaši kao vaš evanđelski dar njima, osuda im preti od Gospoda. Jer njima, ljudima, braća poslužiše *"kao Gospodu"*, a oni neće Gospodu da posluže kao Gospodaru.

3,24

"*Gospodare po telu*" služite, a *nasledstvo od Gospoda primete*. Kakva nagrada! Zaista se nje radi vredi smiriti do crva i praha pred gospodarima po telu, i služiti im "*kao Gospodu*": "*znajući da ćete od Gospoda primiti nagradu nasledstva, jer Gospodu Hristu služite*". Smiravaš li se pred ljudima Gospoda radi, Gospodu radiš ne ljudima; služiš li ljudima Gospoda radi, *Gospodu služiš* ne ljudima. Zato i *nagradu* daje Gospod, a ne ljudi. I kako je to božanski celishodno i mudro! primiti kao *nagradu* neprolazno *nasledstvo* u Carstvu nebeskom od Gospoda, a ne od ljudi, jer svaka nagrada ljudska, ma kako velika bila, uvek je beskrajno manja od Hristove nagrade. Zato hrišćani, bili sluge ili gospodari na zemlji, evanđelski smireno služe ljudima, i ne vole nagrade od ljudi, znajući da će od Gospoda primnti kao nagradu "*nasledstvo nepropadljivo, koje neće istrunuti ni uvenuti*" (1. Petr. 1,4).

3,25

"*A koji skrivi, primiće kao što je skrivio: i ne gleda se ko je ko*". - Eto dokaza da i za sluge i za gospodare podjednako važi da treba jedni drugima evanđelski da služe "*kao Gospodu*". I da se jedni pred drugima neprestano smiravaju u iskrenom služenju. "*Ne gleda se ko je ko*", da li je sluga ili gospodar, već kako je radio i služio, i kome je radio i služio. "*Koji skrivi*", pa bio gospodar ili sluga, "*primiće kao što je skrivio*". A nepravda je, a krivda je sve ono što ljudi čine u svoje ime, a ne "u ime Gospoda Isusa" (Kol. 3,17). Nepravda je sve ono što pripada starom čoveku (Kol. 3,5-9), a pravda pred Gospodom sve ono što sačinjava novog čoveka (Kol. 3,10-17). Zato sveti apostol naređuje:

NAPOMENE:

1. tamo, Nomil. VII, 2; col. 346. 347.
2. Ikumenije, tamo, sar. 3, vers. 3; sol. 41 V.
3. Blaž. Teofilakt, tamo, sar. 3, vers. 3; col. 1252 S.

4. Ikumenije veli: Gospod nas ožive od prve umrtvljenosti, tojest od umrtvljenosti prvorođnim grehom i našim ličnim gresima, otpustivši nam u krštenju grehe naše; ali nama je potrebio i drugo umrtvljenje: ne da sebe same umrtvljujemo, nego da umrtvljujemo strasti - τὰ πάθη - ne dajući im da dejstvuju, da rade u nama. - Tamo, sar. 3, vers. 5; sol. 41 D.
5. Kako je to, primećuje blaženi Teofilakt, tek što je sveti apostol rekao: "kad življaste u njima", pokazavši time da oni već više ne žive u njima, a evo odjednom opet kaže: "odbacite sve to"? Kako da odbace ono što nemaju? Na to se može odgovoriti ovo: reči "kada življaste u njima" razjašnjavaju ono što se sada govori: jer one ukazuju na to da je nekada, tojest pre krštenja vladao u vama greh, gospodario celokupnim životom vašim i tirjanisao vas - ἐτυράννει, te je sloboda od strasti za vas bila nemoguća; sada pak, kada je krštenjem umrtvljen u vama greh, vama je lako odbaciti strasti - kao odeću. I ne možete se izgovoriti kako živite pod tirjanstvom greha i strasti, jer ste vi umrli za njih. - Tamo, sar. 3, vers. 8; sol. 1256 V.
6. Blaž. Teofilakt, tamo, sar. 3, vers. 10; sol. 1257 V.
7. Sveti Zlatoust, tamo, Nomil. VIII, 2; sol. 353.
8. Ikumenije, tamo, sar. 3, vers. 10; sol. 44 S.
9. Sveti Zlatoust, tamo, Nomil. VIII, 2; sol. 353.
10. Ikumenije, tamo, sar. 3, vers. 11; sol. 44 D.
11. Sveti Zpatoust, tamo, Nomil. VIII, 2; sol. 354.
12. Blaž. Teofilakt, tamo, sar. 3, vers. 15; sol. 1261 V.
13. Mudročću sveti apostol naziva vrlinu, veli bogomudri Zlatoust. I s pravom, jer i smirenoumlje, i milostinja, i sve slično tome jeste mudrost; kao što sve suprotno tome jeste ludost, bezumlje - βροτα, jer od bezumlja dolazi grubost. Otuda se često svaki greh naziva bezumljem: "Reče bezuman u srcu svom: nema Boga" (Ps. 13,1); "Usmrdeše se i zagnojiše rane moje od bezumlja moga" (Ps. 37,6). - Tamo, Nomil. IX, 1; col. 361.
14. tamo, Nomil. IX, 2; sol. 364.

4,1

[sadržaj](#)

Kol. 4,1: 1 "Gospodari, pravdu i jednakost činite slugama, znajući da i vi imate Gospodara na nebesima".

Gospodari na zemlji nisu pravi gospodari ako se stalno ne osećaju i ne rade kao sluge "Gospodara na nebu". NJihova je danonoćna dužnost da se neprestano u svemu ravnaju prema svome Gospodaru na nebu. Na zemlji žive, a stalno u nebo da gledaju. NJima služe ljudi, a oni služe Bogu. NJihova odgovornost nesravnjeno veća, i služba nesravnjeno teža. Gospodarenje je uistini bogoslužjenje. Ako to nije, teško gospodarima zemaljskim! Sluga je time sluga što vrši volju svoga gospodara. Ne vrši li je, postaje odmetnik. A gospodari zemaljski odmetnuli su se svog nebeskog Gospodara, ako slugama ne čine "pravdu i jednakost" pred Gospodom. Šta njih očekuje? Ono što su božanska usta Sveistinitoga i Svepravednoga izrekla i odsudila: biće vrlo bijeni (sr. Lk. 12,47).

4,2-6

Kol. 4,2-6: 2 U molitvi budite jednako; i stražite u njoj sa zahvaljivanjem, 3 moleći se ujedno i za nas da nam Bog otvori vrata reči, da propovedamo tajnu Hristovu, za koju sam i svezan, 4 da je javim kao što mi treba govoriti. 5 Mudro živite prema onima koji su napolju, iskupljajući vreme. 6 Reč vaša neka biva svagda u blagodati, solju začinjena, da znate kako vam svakome treba odgovarati.

4,2

"U molitvi budite jednako", da biste jednako, u svakom trenutku života svog, mogli biti hrišćani. Jer što su pluća telu, to je molitva hrišćaninu. NJome on živi, jer njome diše i udiše vazduh besmrtnosti, vazduh večnosti. Ništa se evanđelsko, ništa božansko, ništa večno, ne može doživeti bez molitve. Jer ona nizvodi u dušu nebeski, božanski ozon, koji je osvežava i osposobljava za božanske doživljaje. Nema evanđelske zapovesti, ni one najmanje, koja se može kako valja ostvariti, ako joj molitva ne pritekne u pomoć. Druge evanđelske vrline, kao milosrđe, ljubav, trpljenje, imaju mahom posla sa ljudima i zemljom, a molitva uvek - sa Bogom i nebom. Sva bogočežnjiva i nebočežnjiva, ona svega čoveka ustremkuje k Bogu i nebu, i najviše ga uzdigne, oboži, onebesi. Zato ona i sačinjava silu i krepost svake evanđelske vrline. Bez nje, nijedna od njih ne uspeva u čoveku, već se svaka suši, vene, i najzad uvene. Nije li hrišćanin molitven, znači - u njemu je zamrlo sve evanđelsko. Je li revnostan u molitvi, znak je da je duhovno probuđen i da u duši njegovoj rade evanđelske vrline. Pravi hrišćanin je onaj koji je "jednako u molitvi". Takvi su Svetitelji; i to bez izuzetka svi. Za njih je molitva u bukvalnom smislu život. NJome njihova duša uistini diše. I svaka njihova vrlina. Jer se molitvom svaka evanđelska vrlina i stiče, i održava, i usavršava. Nemaš li evanđelske ljubavi u srcu, - moli se iskreno i istrajno, i Bog će ti nesumnjivo dati ljubav u srce. Nemaš li milosrđe, - čini to isto, i Svemilosrdni daće ti milosrđe u srce. Tako, jedino tako možeš steći sve evanđelske vrline. A nemaš li molitve u srcu, šta onda? Onda - primoravaj sebe na molitvu, i Jedini Čovekoljubac daće ti zbog toga molitvu i molitveno raspoloženje. Malaksavaš li na evanđelskom putu, - to uvek dolazi od nedostatka molitvenosti, od nedovoljne revnosti za molitvu. Zato hristonosni apostol naređuje hrišćanima odnosno molitve ovo: "stražite u njoj". Jer stražeći u molitvi, hrišćani se uvek mogu odbraniti od svih vidljivih i nevidljivih neprijatelja, koji sa svih strana navaljuju na dušu kroz razne sablazni i iskušenja. Molitva i jeste spasonosno straženje na mrtvoj straži duše, da se neprijatelji naše duše: gresi, sablazni, nečisti dusi, ne privuku duši, i ne uvuku u dušu. Nema sumnje, molitva je najvidovitiji i najhrabriji stražar duše ljudske, kome uvek stoji na raspoloženju pomoć Božja, kao i pomoć Nebeskih Sila i svih Svetitelja.

4,3-4

Zato što je *molitva* takva sila, ona je uvek neophodna svima, kako nesavršenim tako i savršenim hrišćanima. Neophodna čak i svemoćnom čudotvorcu, apostolu Pavlu, i to neophodna molitvena pomoć svih ostalih hrišćana, iako su nesumnjivo svi bili manje savršeni od njega. Ma od koga dolazila, *molitva* je po sebi sila, jer vezuje sa Jedino-Silnim. Svemoćnom apostolu potrebna je molitvena pomoć braće po veri, da bi sa uspehom *propovedao "tajnu Hristovu"*: Evanđelje spasenja. Za *propovedanje* te svete i presvete *tajne* uvek je potrebna sveta i presveta sila Božja: "*da je javim kao što mi treba govoriti*". Da, *molitva* je glavni blagovesnik. NJome su, na prvom mestu njome, apostoli - apostoli, i hrišćani - hrišćani. Ona je ne samo duša apostolstva nego i svakog evanđelskog podviga. Ona je duša i Mučeništva, i Ispovedništva, i Isposništva, i uopšte Svetiteljstva. Ona je duša i vere, i ljubavi, i nade, i krotosti, i trpljenja, i smernosti, i dobrote, i blagosti, i svakog uopšte evanđelskog raspoloženja. Zato je ona i tako neophodna za "*tajnu Hristovu*" u svetu - Crkvu (sr. Kol. 1,26-29). Jer se sva *tajna Hristova* uselila u Crkvu NJegovu, i ovaplotila, i tako produžila kroz ljudski rod svoj put ka Strašnome sudu.

4,5

"*Mudro živite prema onima koji su napolju*". A *napolju* su nehrišćani. Hrišćani *mudro žive*, ako *žive* po Evanđelju Gospoda Hrista koji je "mudrost Božja" (1. Kor. 1,24.30). Van toga je "neznanje bezumnih ljudi" (1. Petr. 2,15), neznaboštvo, glupost, ludilo. Što god nije od Hrista, te jedine istinske i večne *mudrosti*, zaista je i glupost i ludilo. Ljudi zaglupljuju i zaluduju od strasti i greha. U svojoj suštini greh je glavno ludilo duše ljudske. Greholjublje je uvek ludovanje duše pred Bogom. Jedino hristoljublje ispunjuje dušu božanskom *mudrošću*. Samo živeći tom *mudrošću*, ljudi božanski *mudro* iskorišćuju *vreme* života, dato im od Boga; božanski *mudro* - "*iskupljuju vreme*". Kroz grehe i strasti mi rasipamo bogodano *vreme*, predajemo ga smrti i ludilu zla. A *vrme* života nam je dato da njime zaradimo besmrtnost i božansku večnost. Ono treba da bude uvod u večnost. To je njegova prava, božanska namena. Ispunjujući ga besmrtnim i večnim, mi ga iskupljujemo, otkupljujemo od svega smrtnog, prolaznog, grehovnog, glupog, ludog. Jedino *živeći "mudro"*, tojest Hristom, mi *iskupljujemo vreme*; a na svaki drugi način mi ga zloupotrebljujemo i upropašćujemo. Jer je i *vreme* stvoreno Bogom Logosom, i radi Boga Logosa (sr. Jn. 1,3; Kol. 1,16). NJegova se logosnost, i logičnost, i sastoji u tome da služi Bogu Logosu - Gospodu Hristu, da odvodi i predaje NJemu sve što u sebi ima i nosi. *Vreme* nam je dato da ga pretvorimo u večnost *živeći "mudro"*; u Hristu i Hristom. Logosnim bićem svojim *vreme* je ušlo u bogočovečansko telo Hristovo, Crkvu, i tu našlo svoje večno naznačenje i božansko ostvarenje. Pomoću svetih tajni i svetih vrlina u Crkvi se *vreme* prerađuje u večnost. Jer je Crkva čudotvorna božanska radioiica u kojoj se vremensko pretvara u večno, i smrtno u besmrtno, i prolazno u neprolazno.

4,6

"Reč vaša neka biva svagda u blagodati, solju začinjena, da znate kako vam svakome treba odgovarati". A reč vaša biće "svagda u blagodati", ako "mudro živite, iskupljujući vreme", jer će se ispuniti evanđelskom sadržinom i svetom božanskom silom. Onda će reč vaša biti "ne u mudrosti ljudskoj nego u sili Božjoj" (1. Kor. 2,5), sva ispunjena Hristom: Rečju Božjom, Mudročću Božjom, Silom Božjom (sr. 1. Kor. 1,24). Jer Bog Logos, Bog Reč je logos, i logika, i božanski smisao, i božanska sila, ne samo ljudskog bića nego i ljudske reči. NJime se naša ljudska reč preobražava u božanski sadržajnu i božanski trajnu, i tako nalazi svoju besmrtnost i večnost. NJime, samo NJime. Jer samo u NJemu i NJime vaša reč može svagda biti "u blagodati", zato što "blagodat postade od Isusa Hrista" (Jn. 1,17). A to znači: naša ljudska reč postade osmišljena, i logosna, i besmrtna, i večna - od Isusa Hrista. NJegova božanska sila i jeste ta duhovna so koja ne da da reč naša truli, usmrđi se i propada. Začinjena tom božanskom solju, reč ljudska postaje neprolazna i premudra i silna. I tako, jedino tako hrišćani su u stanju znati "kako treba svakome odgovarati".

4,7-18

Kol. 4,7-18: 7 Za mene kazaće vam sve Tihik, ljubljani brat i verni sluga i drugar u Gospodu, 8 koga baš za to i šaljem k vama, da doznate kako smo mi i da uteši srca vaša, 9 s Onisimom, vernim i ljubljenim bratom našim, koji je od vas. Oni će vam sve kazati kako je ovde. 10 Pozdravlja vas Aristarh, koji je sa mnom u sužanjstvu, i Marko, nećak Varnavin, za koga primiste zapovesti (ako dođe k vama, primite ga); 11 i Isus, prozvani Just. Oni su iz obrezanja, i oni su jedini moji pomagači za carstvo Božije; i biše mi uteha. 12 Pozdravlja vas Epafras, koji je od vas, sluga Isusa Hrista; on se jednako trudi za vas u molitvama, da budete savršeni i ispunjeni svakom voljom Božjom. 13 Jer ja svedočim za njega da ima veliku revnosg i brigu za vas i za one u Laodikiji i Jerapolju. 14 Pozdravlja vas Luka lekar ljubljani i Dimas. 15 Pozdravite braću u Laodikiji, i Nimfana i domašnju crkvu njegovu. 16 I kad se ova poslanica pročita kod vas, učinite da se pročita i u Laodikijskoj crkvi, i onu što je pisana u Laodikiju da i vi pročitate. 17 I kažite Arhipu: Pazi na službu koju si primio u Gospodu da je dovršiš. 18 Pozdrav mojom rukom Pavlovom. Opominjite se mojih okova. Blagodat sa svima vama! Amin.

4,7-11

Sveti aposgol i živi i radi za jedno: za carstvo Božje. Otkako je poznao Gospoda Hrista, on je sav u tome. Sam Gospod Hristos, Bogočovok, i sve što je NJegovo, sačinjava carstvo Božje (sr. Mt. 4,17; 3,2; Mk. 1,14-15). A van NJega? - Carstvo greha, smrti, đavola. Carstvo Božje i carstvo đavolje. Sav rad svetog apostola i njegovih svetih saradnika ima za cilj: razoriti državu đavola,

carstvo đavolje, i vadvoriti *carstvo Božje*. Za svakog svog *saradnika* sveti apostol ima mnogo svete, besmrtnje ljubavi: jedan je "*ljubljeni brat*", drugi - "*verni sluga*", ili "*verni brat*", ili "*drugar u Gospodu*", a svi su "*pomagači za carstvo Božije*", i neustrašivi ratnici za dušu ljudsku na svima bojištima protiv vidljivih i nevidljivih neprijatelja spasenja ljudskog.

Sveti apostol naziva Onisima *ljubljenim i vernim bratom*, veli sveti Zlatoust, naziva *bratom* roba, - i s pravom, jer on i sebe naziva robom, slugom vernih. Stoga, odbacimo svi gordost, ugušimo u sebi nadmenost. Pavle, koji vredi više nego vasseljena i hiljade nebesa, naziva sebe robom, a ti visoko misliš o sebi? On koji je sve vodio i nosio kako je hteo; on koji je imao prvo mesto - τῷ πρῳτεῖν - u Carstvu nebeskom; on koji je ovenčan; on koji je uzišao u treće nebo; on - robove naziva braćom i sarobovima. Gde je bezumna gordost? gde naduvenost.[1]

4,12-13

Epafras, zemljak Kološana, izdvaja se *revnovanjem* za njih. On je izabrao najsigurniji put koji ih vodi evanđelskom savršenstvu: "*jednako se trudi za vas u molitvama, da budete savršeni*". Kakav *trud* i kakav cilj! U takvom *trudu* se može istrajati, i takav cilj može postići jedino neprekidnim molitvenim raspoloženjem, neprekidnom *molitvom*. Rasteš u Gospodu, usavršavaš se, penješ se ka nebu, i evo si već na nebu, - a ko zna koliko za to duguješ prijateljima koji se *mole* za tebe; a koliko tek Svetiteljima koji se nesumnjivo *mole* za tvoje *savršenstvo*! Naročito oni koje često prizivaš u svojim molitvama i duhovnim potrebama. Oko tebe je mnogo nesavršenih hrišćana? Budi njihov *Epafras*, i ako Gospod hoće mnogi će od njih krenuti napred, i uspešno se *usavršavati*, a ti to nećeš znati, možda, sve do dana Strašnoga suda. A u Crkvi je tako prirodno epafrasovsko molitveno zauzimanje za duhovno *usavršavanje* sabraće. Sveci Božji samo to i rade što se *mole* i zauzimaju za sve nas, za naše spasenje, za naše *savršenstvo*.

"*On se jednako trudi da budete ... ispunjeni svakom voljom Božjom*". A *volja Božja*, eno je sva u Gospodu Hristu i NJegovom svetom Evanđelju (sr. Ef. 1,9). Što on hoće, to Bog hoće od tebe. Ispunjuj sve to, i *ispunićeš se svakom voljom Božjom*. Nemoj imati volje svoje, jer nikad nisi siguran šta je u njoj od greha i šta nije. Rešavaj sve po Evanđelju, jer je u njemu sve - bezgrešna i svesveta *volja Božja*. To je podvig i napor, ali spasonosan podvig i napor, jer je u tome savršenstvo. Sa tog razloga se sveti Epafras "*jednako trudi u molitvama*" za svoje zemljake da ih svemilostivi Gospod pomogne u tome.

4,14

Koliko svi oni brinu za sve i svakoga! Eto, i bogomudri *Luka*, "*lekar ljubljeni*", i *Dimas*, *pozdravljaju* ih svetim pozdravom. A *pozdrav* sigurno pun molitvene želje za napredak braće u

evanđelskom životu: da se iscele od svih duhovnih neduga, i da smelo i odlučno idu putem svoga savršenstva, svoga spasenja, svoga oboženja.

4,15

"*Domaća crkva*"? - Porodica. Da, to *crkva* u malome. U Velikoj Crkvi mala *crkva*. Ali i u njoj sav život kao i u Velikoj: ista Istina, ista LJubav, iste svetinje, iste tajne, iste vrline, iste sile, isti zakoni, isto Evanđelje. I u njoj, kao i u Velikoj, sve biva od Oca kroz Sina u Duhu Svetom. I u njoj čudesni Gospod je sve i sva, i u svemu se odražava "velika tajna" (sr. Ef. 5,21-33).

4,16-17

Hristonosac brine svetu brigu za sve podjednako. Jer je svima hrišćanima potrebno znati svu istinu spasenja. Ne samo znati, nego i neprestano doživljavati. Tu je sve od Gospoda radi čoveka. A sve čovekovo treba da bude "*u Gospodu*" i radi Gospoda: sav život njegov - neprekidna *služba* Gospodu. I na taj način - najsvetija *služba* sebi: svome spasenju, svojoj božanskoj besmrtnosti i božanskoj večnosti.

4,18

Kada vam je *služba* Gospodu teška, - *setite se mojih okova*. Da li je teža od njih? Kada ste radosni, kada ste tužni, kada ste u ma kakvom raspoloženju, - "*opominjite se mojih okova*", za koga su i rašta su. I umnogostručite svoju molitvu za mene i za sebe.

Neka nam stradanja za Hrista ne budu teška, blagovesti sveti Zlatoust, zato se *sećajmo okova* Pavlovih. Neka nam to *sećanje* bude na ohrabrenje. Naprimer, ti savetuješ nekome da Hrista radi udeljuje siromasima; *potseti* ga na Pavlove *okove*, i reci mu: kako smo ja i ti bedni, apostol je Hrista radi predao telo svoje na *okove*, a ti nećeš ni hranu da udeliš. Ili, pogordio si se zbog svojih velikih dela? *Seti se* Pavlovih *okova*, seti se da ništa slično pretrpeo nisi, - i prestaćeš se prevaznositi. Poželeo si nešto što pripada tvome bližnjem? *Opomeni se* Pavlovih *okova*, i ti ćeš uvideti kako je besmislena tvoja želja: na mucu bližnjega zidaš svoje zadovoljstvo. Ili, tebi se silno hoće uživanje? Molim te, privedi sebi na um Pavlovu tamnicu; ti si učenik njegov, ti si saratnik njegov. Ima li tu pameti: tvoj saratnik je u *okovima*, a ti se predaješ uživanjima? Ili, snašle te nevolje, i ti smatraš sebe ostavljenim? Poslušaj reči Pavlove, pa ćeš uvideti da biti u

nevoljama ne znači biti ostavljen. *Želiš da nosiš svilene haljine? Seti se okova Pavlovih, i svilene haljine postaće ti odvratnije od prljavih dronja. Želiš da staviš na sebe zlatne ukrase? Opomeni se okova Pavlovih, i tada će ti postati jasno da sve to nema veće vrednosti od pohabanog užeta. Želiš da doteraš svoju kosu i da izgledaš lepota? Pomisli kako je žalosno izgledao Pavle u tamnici, i zagrejaćeš se ljubavlju prema toj njegovot lepoti, a ovu ćeš smatrati kao krajnje rugobnu, i duboko ćeš uzdisati žudeći za pavlovskim okovima. Hoćeš da namažeš lice svoje belilom, rumenilom, i sličnim stvarima? Pomisli na Pavlove suze: tri godine, dan i noć, on nije prestajao roniti suze? Eto, bolje tim ukrasom ukrasi obraze svoje; od tih suza oni će blistati. Ja ne tražim da ti plačeš za druge, - istina, ja i to želim, ali to prevazilazi tvoje moći -, nego te molim, plači bar za grehe svoje. Ti si se veoma razveselila, razasmejala? Opomeni se Pavlovih ridanja, i uzdahni; te će te suze učiniti nesavrnjeno lepšom. Ugedala si gozbaše i igrače? Seti se Pavlovih suza: koji je izvor izlio iz sebe toliko vode koliko njegove oči - suza? (sr. D. A. 20,31). Koji bi izvor ti hteo sravniti s tim suzama? Onaj što je bio u raji i natapao svu zemlju? Ali, među njima nema nikakvog poređenja, jer je ovaj izvor suza napajao duše, ne zemlju. Kada bi nam neko pokazao Pavla gde plače i uzdiše, zar ne bi bilo daleko prijatnije gledati njega takvog negoli hiljade ljudi, ukrašenih blistavim krunama? ... Ja bih ostavio sve, samo da gledam Pavla u suzama: jer bi iz njegovih očiju sijala duhovna lepota. Ta duhovna lepota umiruje; ko gleda u te oči, čini lepšima oči duše svoje, smanjuje potrebe tela, ispunjuje sebe filosofijom i velikom saosetljivošću, samilošću - συμπαθείας πολλῆς, i može omekšati čak i kameno srce. Tim suzama se napaja Crkva; tim suzama se duše odgajaju. Makar bio požar, onaj osećajni ili telesni, ove suze ga mogu ugasiti. Ove suze ugašuju i raspaljene strele nečastivoga. Te suze je veličao Hristos kao blažene, kada je govorio: Blaženi koji plaču, jer će se utešiti (Mt. 5,4); blaženi koj i plaču sad, jer će se nasmejati (Lk. 6,21). - Nema ništa slađe od tih suza. NJih treba svim srcem želeti.[2]*

"Blagodat sa svima vama": blagodat, bez koje evanđelska istina nije spasonosna, ni evanđelska pravda nije spasonosna, ni evanđelska vera nije spasonosna, ni evanđelska ljubav, ni nada, ni molitva, ni post, ni krotost, ni smirenost, ni trpljenje, ni krštenje, ni pokajanje, ni pričešće - nisu spasonosni, nisu, nisu, nisu! Bez nje, ni sam Gospod - nije Spasitelj, niti je spasenje - spasenje, niti Crkva - Crkva.

"Amin!" Amin! Amin!

Na sv. ap. Matiju 9/22 avg. 1945. god Grad - man. Sveta Trojica Sveta obitelj Ćelije Vel. Gospojina 1957

NAPOMENE:

1. tamo, Nomil. XI, 3; sol. 377.
2. tamo, Nomil. XII, 2. 3; col. 383. 384.

[sadržaj](#)